

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АҚПАРАТ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ
ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

TALAP

ЕЛДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК- ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНА ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТТІҢ ҚОСҚАН ҮЛЕСІН БАҒАЛАУДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Грант алушы:

«TALAP» Қолданбалы зерттеулер орталығы»
қоғамдық қоры

Грант беруші:

«Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы»
коммерциялық емес акционерлік қоғамы

ЕЛДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК- ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНА ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТТІҢ ҚОСҚАН ҮЛЕСІН БАҒАЛАУДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Грант алушы:

«Talar» қолданбалы зерттеулер орталығы»
қоғамдық қоры

Грант беруші:

«Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы»
коммерциялық емес акционерлік қоғамы

ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің қолдауымен «Елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалауды жүзеге асыру» әлеуметтік жобасы «Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы» КЕАҚ мемлекеттік гранты аясында жүзеге асырылуда.

#cisc2020#qogamgov

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	3
---------	---

1-ТАРАУ. ЭЫДҰ ЖӘНЕ ТМД ЕЛДЕРІНДЕГІ ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТТІҢ ҮЛЕСІН БАҒАЛАУДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ	4
1.1 ЭЫДҰ елдерінде волонтерлік қызметтің үлесін қалай бағалайды	4
1.2 ТМД елдерінде волонтерлік қызметтің үлесін қалай бағалайды	13
1.3 Волонтерлік ұйымдардың қызметі туралы практикалық тәжірибені және әлемдік практикаларды (кейстерді) талдау	19

2-ТАРАУ. ЕЛДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНА ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТТІҢ ҚОСҚАН ҮЛЕСІН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІНЕ ШОЛУ	28
2.1 Волонтерлік қызметтің елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін бағалау әдістемесі	28
2.2 Экономикалық үлес бойынша әдістемені математикалық талдау және апробациялау	42

3-ТАРАУ. ӘЛЕУМЕТТІК ЗЕРТТЕУДІҢ НӘТИЖЕЛЕРІ	47
3.1 Волонтерлік қызметті дамытудың проблемалық мәселелері мен кедергілері	47
3.2 Негізгі тұжырымдар	78

ҚОРЫТЫНДЫ	79
------------------	-----------

ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ	81
---------------------------	-----------

1 ҚОСЫМША	87
------------------	-----------

2 ҚОСЫМША	89
------------------	-----------

КІРІСПЕ

Еріктілер- бұл өз ынтасымен азаматтық қоғамның игілігі үшін әрекет ететін, өзінің білімін, уақыты мен күшін материалдық сыйақы алуға немесе ақы төленетін жұмысқа емес, бірлескен әлеуметтік күш үшін арнайтын адамдар. Ерікті қызмет белгілі бір міндет бойынша бірлесіп жұмыс жасау достық пен өзара түсіністікті құрудың тиімді әдістерінің бірі деген идеяға негізделген, ал жобалар диалогтың, әр адамның қабілетіне қарай жұмыс істеу мүмкіндігінің негізі болып қызмет атқарады.

Кейбір халықаралық сараптамалық ұйымдардың бағалауы бойынша, бүкіл әлемдегі еріктілер саны шамамен 1 млрд адамға жетеді (970 млн адам). Джонс Хопкинс Университетінің толық уақытты жұмыспен қамту эквивалентіндегі зерттеуіне сәйкес, 125 миллионнан астам адам волонтерлік қызметке қатысады. Экономикалық тиімділік тұрғысынан волонтерлік жұмыстың құны 1,3 трлн АҚШ долларына немесе бүкіл әлемдік экономиканың 2,4%-ына бағаланады.

Волонтерлік қозғалыстың өсіп келе жатқан ауқымы мемлекеттік институттар тарапынан ерекше назар аударуды талап етеді, ал волонтерлік қызмет саласын мемлекеттік реттеудің тиімділігі ерікті қозғалыстың өзекті жай-күйін бағалау тетіктерінің болуына және оның экономикаға қосқан үлесіне тікелей байланысты. Бұл тұрғыда Халықаралық еңбек ұйымының (ХЕҰ, International Labour Organization, ILO) волонтерлік жұмысты өлшеу бойынша жарияланған және қолдануға ұсынылған Нұсқаулықтағы ұсыныстары қызықты. Нұсқаулық «алмастыру шығындары бойынша» әдісін қолдануды ұсынады. Бұл тәсіл еріктілік қызметті алушы үшін, демек, жалпы қоғам үшін ауыстыру шығындарын есептеуді қамтиды. Шын мәнінде, бұл волонтер тегін жасайтын волонтер жұмысының құнын есептеу.

Қазақстан да үздік халықаралық тәжірибелерді қолдана отырып, волонтерліктің үлесін бағалауды қалыптастыру және дамыту бойынша күш жұмсауда. Осы баяндама Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің үлесін бағалау әдістемесін қалыптастыруға бағытталған «елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің үлесін бағалауды жүзеге асыру» әлеуметтік жобасы бойынша жұмыстарды іске асыру нәтижелеріне арналған.

1-тарау.

ЭЫДҰ және ТМД елдеріндегі волонтерлік қызметтің үлесін бағалаудың халықаралық тәжірибесі

1.1

ЭЫДҰ елдерінде волонтерлік қызметтің үлесін қалай бағалайды¹

Волонтерлік қызмет дамыған батыс елдерінде анағұрылым кеңінен таралған. Мәселен, ЭЫДҰ елдерінде әрбір үшінші ересек адам жылына кем дегенде бір рет еріктілер ұйымының құрамында қайырымдылықпен айналысады, ал он еуропалықтың жетеуі достарына, көршілеріне және бейтаныс адамдарға бейресми көмек көрсеткендігі туралы хабарлайды. Түрлі зерттеу мәліметтеріне сәйкес, ЭЫДҰ елдерінен келген волонтерлер осы елдердің волонтерлік қызметке тартылмаған тұрғындарымен салыстырғанда өз өміріне көбірек қанағаттанады. Бұл ретте ЭЫДҰ елдерінің экономикасына волонтерлер еңбегінің қосқан үлесі ЖІӨ-нің 2%-ына жетеді.

ЭЫДҰ көптеген елдерінде ұлттық статистикалық жүйелер дамыған, олар қоғамның тіршілігінің әр түрлі салаларын бағалаудың озық статистикалық әдістерін бірінші болып енгізеді.

Австралия. Австралиядағы волонтерлік қызмет волонтерлер мен жалпы қоғамның жұмысына әлеуметтік жағынан ғана емес, экономикалық жағынан да құнды үлес қосады. Волонтерлік қызмет отандастармен байланыс орнатуға мүмкіндік береді, бұл волонтерлердің қоғам өміріне тартылуын күшейтеді. Жүргізілген зерттеулер барысында еріктілік қызметі әлеуметтік осал топ өкілдеріне болашақта жетістікке жету қабілетіне оң көзқараспен қарауға көмектесетесе отырып, пайда әкелетіні анықталды.

Еріктілік жұмысын ұлттық зерттеу 2006 және 2010 жылдары Австралиялық статистика бюросымен (АСБ) жалпы әлеуметтік зерттеу аясында жүргізілді. Ерікті жұмыстың алдыңғы зерттеулері 1995 және 2000 жылдары жүргізілген. Осы зерттеудің негізгі мақсаты - ерікті жұмысқа қатысу коэффициенттері, осы жұмыстың сағат саны (2006 ж. зерттеу), ерікті (волонтерлік) қызметті жүзеге асыратын адамдардың сипаттамалары, олар жұмыс істейтін ұйымдардың түрлері және олар жүзеге асыратын қызметтер, еріктілік жұмысының жиілігі (2010 ж. зерттеу) және ерікті (волонтер) еріктілікке (волонтерлікке) байланысты шығыстардың өтемін алу мүмкіндігі (2010 ж. зерттеу) туралы мәліметтерді жинақтау болып табылады. Сондай-ақ, ұйымдарға ақшалай жасалған қайырымдылық және осындай ұйымдардың түрлері туралы ақпарат жинақталды.

¹ Раздел подготовлен с использованием материалов Европейской экономической комиссии и национальных статистических ведомств.

Сонымен қатар, еріктілік (волонтерлық) мәселелерін ұлттық зерттеуді жыл сайын Австралияның еріктілер қозғалысындағы проблемалар мен тенденцияларды анықтау үшін «Ерікті Австралия» ұйымы жүргізеді. Бұл зерттеу еріктілерге (волонтерларға), волонтерлік бағдарламалары бар коммерциялық емес ұйымдар және компанияларға бағытталған. Қарастырылатын мәселелерге волонтерлік тәжірибе, еріктілерді жұмылдыру және тарту, волонтерлік ұйымдар мен бірлесіп жұмыс жасайтын компаниялар, еріктілік ресурстар, еріктілер қозғалысына жетекшілік ету кіреді.

«Волонтерлік Австралия» (Volunteering Australia, 2014) деректеріне және 2010 жылғы волонтерлік жұмыс туралы есепке сәйкес (Australian Bureau of Statistics (ABS)) Австралиядағы ересек халықтың 36%-ы (6,1 млн адам) қайырымдылықтың бір түрімен айналысады. Егер ересек тұрғындардың 34%-ы волонтерлікпен айналысқан Australian Bureau of Statistics (ABS) 2006 жылы ұсынған волонтерлік жұмыс туралы деректерді және 2010 жылғы деректермен салыстыратын болсақ, онда еріктілер санының 2%-ға өскенін байқауға болады. Сондай-ақ, 2006 жылы Австралия халқының шамамен 16%-ы бейресми түрде волонтерлікпен айналысқан, Австралияның волонтерлік қызметінің жартысына жуығы ұйымдастырылмаған түрде өтеді (ABS, 2009). Сонымен қатар, Дж.Хопкинс институтының мәліметтері бойынша, 1998 жылы Австралияда 1,8 миллион адам еріктілік қызметімен айналысқан, бұл сол кездегі елдің ересек тұрғындарының 13%-ын құрады. Басқаша айтқанда, елдегі еріктілер саны жылдан-жылға артып келеді.

ABS мәліметтері бойынша, елдің 65 жастан асқан 528 мыңнан астам азаматы волонтерлік қызметпен айналысады, бұл австралиялық еріктілердің жалпы санының 12% құрайды. Аталған топтың өкілдері басқа жас санаттарымен салыстырғанда волонтерлік қызметке едәуір үлкен дәрежеде тартылған.

2010 жылы ер жнысты еріктілерге қарағанда әйел жынысты еріктілері 4%-ға көп болды. Еріктілер қозғалысына тартылған әйелдердің саны 3,24 миллионды, ал ерлер саны - 2,85 миллион құрады.

Австралиялық волонтерлік ұйымдар өздерінің қызметін мәдени мұра, білім беру, қоршаған ортаны қорғау, денсаулық сақтау салаларында жүзеге асырады, алайда волонтерлердің басым бөлігі спорт (37%) және дін (22%) салаларында жұмыс істейді. 2011 жылы «Ұлттық волонтерлік стратегия» (National Volunteering Strategy) ұйымы Австралияда еріктілік жұмысына талдау жүргізді және мынадай тенденцияларды анықтады:

1. Жылдар өте келе еріктілер саны артып келе жатқанына қарамастан, олар өткен жылдармен салыстырғанда еріктілер қызметіне аз уақыт бөледі. Волонтерлер саны 2010 жылы 1995 жылмен салыстырғанда екі есеге (3,2 млн-нан 6,1 млн-ға дейін) өсті, ал бір волонтерге шаққандағы орташа сағат саны іс жүзінде бір ширекке қысқарды (1995 жылғы 74 сағаттан 2010 жылы 56 сағатқа дейін).
2. Волонтерлердің қызметтің түрлі бағыттарына тартылуы әртүрлі. Ол спорт, Білім және дін салаларында өсті, бірақ әлеуметтік қолдау және төтенше жағдайлардың салдарымен күрес салаларында төмендеді.

3. Уақыт өте келе, еріктілердің көпшілігі икемді кестені қалайды немесе жұмыс уақытын қысқартуды сұрайды.
4. Азаматтардың ұтқырлығының өсуі еріктілердің ұзақ уақыт бойына өз уақытын қызметтің бір бағытына арнау мүмкіндігінің төмендеуіне әкелді.
5. Табиғи апаттар санының өсуі еріктілерден жоғары деңгейдегі дайындықты талап етеді.

Австралияда еріктілердің коммерциялық емес ұйымдардың қызметіне қосқан үлесі жоғары. Австралия еріктілері волонтерлық бастамаларды қолдауда мемлекет маңызды рөл атқарады деп санайды. Еріктілер мен волонтерлық ұйымдарының проблемаларына бей-жай қарайтын мемлекеттік саясат еріктілік саласына теріс әсер етуі мүмкін (Volunteering Australia, 2014).

Австралияда еріктілердің жұмысы ақылы жұмысты алмастыра алмайтындығы туралы баяндалған Еріктілер Кодексі әзірленді. Кодексте еріктілердің қызметі ақшалай сыйақыны күтпей-ақ жүзеге асырылатындығы, бірақ сонымен бірге еріктілердің барлық шығындары толық немесе ішінара өтелуі керек екендігі айтылған.

АҚШ. Америка Құрама Штаттары - волонтерліктің жоғары танымалдылығын және волонтерлік қызметті ұйымдастырудың үлкен тәжірибесін иеленетін ел. Еріктілік қызметі әртүрлі әлеуметтік топтар өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады және «үшінші сектордың» әртүрлі ұйымдарының жұмысы шеңберінде жүргізіледі.

Америка Құрама Штаттарында еріктілік қызметі ХХ ғасырдың 30-шы жылдарында-ақ белсенді дами бастады, сол кезде президент Франклин Рузвельт Азаматтық қоршаған ортаны қорғау корпусын (Civilian Conservation Corps) құрғаннан кейін шамамен 3 миллион адам ерікті болды. Екінші дүниежүзілік соғыстың басталуымен ұйымның қызметі тоқтатылды, бірақ соғыс аяқталғаннан кейін ол қайтадан әрекет ете бастады.

Халықты ағымдағы зерттеу (ХАЗ) - бұл АҚШ-тың санақ Бюросы мен Еңбек статистикасы бюросымен серіктестікте жүргізілетін Америка Құрама Штаттарының жұмыс күшін ай сайынғы зерттеу болып табылады. Қыркүйек айындағы қосымша модуль (2002-2011 жж.) волонтерлық коэффициенті туралы, нақтырақ айтқанда еріктілік қызмет сағаттары, еріктілер тартылатын ұйымдардың түрлері және өткізілетін іс-шаралар түрлері туралы ақпарат алуға бағытталған.

Еріктілерге және ерікті емес адамдарға қоғамның қызметіне жалпы қатысуы туралы және олардың жалпы сомасы 25 АҚШ долларынан асатын кез-келген ақшалай соманы, активтер немесе мүлікті қайырымдылық немесе діни ұйымға құрбан еткені туралы сұрақтар қойылады.

Еріктілер ретінде өткен жылы қандай да бір ұйым арқылы немесе қандай да бір ұйым үшін ақы төленбейтін жұмысты (оған байланысты шығыстарды өтеуді қоспағанда) орындаған 16 және одан жоғары жастағы адамдар қарастырылады. Міндетті еріктілік болмайды.

АҚШ-тың еңбек статистикасы Бюросы жүргізетін уақыт бюджеттерін американдық зерттеу (УБАЗ) адамдардың өз уақытын тәулік ішінде қалай пайдаланатындығы туралы ақпарат жинауға бағытталған. Осы зерттеу аясында волонтерлік қызметтің 20-ға жуық түрі бөлінеді және демографиялық сипаттамалардың жиынтығын қолдана отырып, халықтың волонтерлік негізде қызмет етуге кететін уақыт мөлшерін бағалауды есептеуге болады.

Экономикалық талдау бюросы УБАЗ деректерін ақы төленбейтін жұмыстың, соның ішінде еріктілік, бала күтімі және үй шаруашылығы бойынша жұмыстың құнын өлшеу үшін пайдаланады.

Санақ бюросының қызметкерлері 2010 жылдың қараша айында халықты ай сайынғы ағымдағы зерттеудің қосымша модулі ретінде азаматтық белсенділікке зерттеу жүргізді. Осы модуль бойынша деректерді алу үшін респонденттің өзі 15 немесе одан жоғары жастағы үй шаруашылығының мүшесі болған жағдайда үй шаруашылығының барлық тиісті мүшелерінің тікелей және жанама жауаптарына жол берілді. Қосымша сұрақтар адамдардың өз қауымдастықтарының өміріне қатысуы және достарымен және отбасымен бейресми қарым-қатынас жасау туралы болды. Сұрақтар Америка Құрама Штаттары халқының азаматтық белсенділік деңгейін өлшеуге бағытталған. Азаматтық белсенділік тартылу немесе қатысу ауқымымен анықталады: құқықтар мен саяси қызметті кеңейту іс-әрекеттерінде; топтар мен желілердің қызметінде; сенім мен ынтымақтастықты қамтамасыз ету іс-әрекеттерінде; ақпараттандыру мен қарым-қатынаста; әлеуметтік бірлік пен инклюзивтілік үшін іс-әрекеттерде. ХАЗ «Әлеуметтік белсенділік» қосымша модулі ұйымдасқан топтарға қатысу деңгейі, саяси қызмет пен білім ауқымы, қоғамның басқа мүшелерімен қарым-қатынас қарқындылығы және адамдар әртүрлі ақпарат көздерінен жаңалықтар мен ақпаратты қаншалықты жиі алатындығы сияқты ақпарат алуға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда мемлекет елдегі еріктілер қозғалысын белсенді қолдайды. Мемлекеттік статистикаға сәйкес, 2008-2011 жылдары АҚШ халқының 26,8% еріктілер қозғалысына тартылды, бірақ 2013 жылы ол шамамен 1% төмендеді, бұл олардың коммерциялық емес ұйымдардың қызметіне қатысуына сұраныстың өсуіне әкелді. Bureau of Labor Statistics мәліметтері бойынша, стратегиялық ресурс ретінде негізінен еріктілерге тәуелді коммерциялық емес сектор соңғы бес жылда 25%-ға өсті. Айта кету керек, 2011 жылы еріктілер ұйымдасқан түрде 7900 миллион сағат жұмыс істеді, жалпы алғанда, осылайша елге номиналы 171 миллиард доллар табыс әкелді.

Қазіргі уақытта Америкада еріктілерге арналған әртүрлі жобалар жүзеге асырылуда, олар әр түрлі қызмет салалары, міндеттері мен мақсаттары бойынша ерекшеленеді, ал зейнеткерлер халықтың ең белсенді тобы болып табылады. «Ұлттық және қоғамдық қызмет корпорациясының» (Corporation for national and Community Service) деректері бойынша 2018 жылы АҚШ-та 63 млн волонтер болған.

Нидерланды. 1973 жылы Нидерландтың Денсаулық сақтау, әлеуметтік қамсыздандыру және спорт министрлігі (MVWS) волонтерлікті «кез-келген ұйымдастырушылық жағдайда орындалатын жұмыс, бұл міндеттемесіз және ақысыз түрде жасалады, ал

жұмысты орындаушы тұлға оның өмір сүруіне қажетті қаражат алуға тәуелді емес деп сипаттайды».

Нидерландыда волонтерлік қызметтің ауқымы 2004 жылдан 2007 жылға дейін қарқынды өсті, алайда Америкадағы сияқты 2007-2008 жылдары волонтерлер санының азаюы тіркелді. Central Bureau for Statistics (CBS) деректеріне сәйкес, 2007 жылы еріктілік жұмысына тартылған адамдардың саны 5,6 млн адамды құрады (елдің бүкіл халқының 44%-ы), алайда 2008 жылы ол 2%-ға (5,3 млн-ға дейін) төмендеді.

Волонтерлік қызметке 35 жастан 44 жасқа дейінгі топ өкілдері анағұрылым көп қатысатындығы байқалады. Мұның себебі олардың мектеп жасындағы балаларының болуы болып табылады, аталған жағдайға байланысты осы жастағы ел азаматтарының 75%-ы білім беру мекемелерінде еріктілік қызметпен айналысады.

Нидерланды тұрғындарының волонтерлік қызметке қатысуы олардың жұмыспен қамтылуына байланысты өзгереді. Жұмыс істейтін халықтың 42,5%-ы, жұмыссыздардың 47,6%-ы, оқуды бітіргендердің 57,1%-ы және зейнеткерлердің 48,7%-ы ерікті қызметке уақыт бөледі. Сонымен қатар, волонтерлік қызметке бала күтіміне байланысты жұмыс істемейтін адамдардың 54,5%-ы тартылған. Нидерланды тұрғындары волонтерлік қызметке аптасына орта есеппен 3,7 сағат арнайды.

Германия. Ұлттық зерттеулер (National Surveys) шеңберінде 1999 жылы Германияда сауалнама жүргізілді, оның нәтижелері бойынша респонденттің тек 34%-ы бұрын волонтерлік қызметпен айналысқанын көрсетті. 2004 жылы жүргізілген ұқсас сауалнама осы көрсеткіштің 2%-ға өскенін көрсетті. Бағалау бойынша, қазіргі уақытта Германия халқының 30%-дан астамы қандай да бір түрде волонтерлік қызметке тартылған.

1999 және 2004 жылдардағы ұлттық зерттеулердің (National Survey) нәтижелері ерлердің волонтерлік қызметке көбірек тартылғанын растайды. Сонымен, 2004 жылы неміс халқының 39% ерлері және 32% әйелдері волонтерлік қызмет тәжірибесіне ие болды, сондай-ақ әйелдер волонтерлық қызметке анағұрылым аз уақыт жұмсаған. Әйелдер мен ер адамдар волонтерлық қызметтің әртүрлі түрлерімен айналысады; әйелдер негізінен мектептерге немесе балабақшаларға, әлеуметтік қамсыздандыруға, шіркеу мен діни ұйымдарға және денсаулық сақтауға қатысты іс-шараларға қатысады, ал ер адамдар басқа қызмет салаларын қалайды. Алайда, соңғы жылдардағы тенденциялар гендерлік айырмашылықтардың төмендегенін көрсетеді.

Германияда мынадай ірі волонтерлік ұйымдар жұмыс істейді:

- Неміс-орыс алмасуы (нем. Deutsch-Russischer Austausch e.V.);
- Еуропалық еріктілік қызметі (нем. Europäischer Freiwilligendienst немесе EFD);
- «Өтелу акциясы - бейбітшілікке қызмет ету» еріктілер қызметі (неміс Aktion Sühnezeichen Friedensdienste немесе ASF);
- Халықаралық жастардың еріктілер қоғамы (нем. Internationale Jugendgemeinschaftsdienste немесе IJGD);

- AFS қоғамы мәдениетаралық кездесулер, еріктілер бағдарламасы (нем. AFS Interkulturelle Begegnungen e.V.);
- Органикалық фермалардың дүниежүзілік қозғалысы (нем. WWOOF Deutschland);
- Неміс қызыл Крестінің ерікті қызметі (нем. DRK Freiwilligendienst).

Ұлыбритания. Дэвис Смит (1997) жүргізген 1997 жылғы еріктілердің ұлттық сауалнамасына сәйкес, елдің шамамен 22 миллион ересек тұрғыны жыл сайын қандай да бір ерікті қызметке қатысқан, бірақ 2007 жылы бұл көрсеткіш 17,9 миллионға дейін азайды. Соңғы қол жетімді мәліметтерге сәйкес, сұхбатқа дейін ересектердің 43%-ы кем дегенде 12 ай ішінде бір рет, ал олардың 28% - ы айына бір рет еріктілік қызметпен айналысқан.

2007 жылдың қыркүйегінде IVR және Volunteering England жариялаған «Волонтерлік жұмыстар» (Volunteering Works) мәліметтері бойынша еріктілер өз бастамалары бойынша көптеген түрлі іс-шаралар өткізеді. IVR еріктіліктің төрт түрін анықтайды:

- Өзара көмек немесе өзіне-өзі көмек: ортақ проблемалары, проблемалары немесе жағдайлары бар адамдар оларды шешу үшін бірге жұмыс істейді.
- Филантропия немесе басқаларға қызмет ету: бір немесе бірнеше үшінші тарапқа немесе бенефициарларға қызмет көрсету үшін ерікті немесе қоғамдық ұйым арқылы ерікті түрде қатысу.
- Жеке тұлғалардың саяси процеске, басқару процесіне немесе кез-келген деңгейде шешім қабылдауға қатысуы.
- Адвокатура және науқандар: ресми қауымдастықтардағы, бейресми топтардағы немесе мемлекет саясатындағы өзгерістерді қамтамасыз ету немесе болдырмау үшін жеке адамдар ретінде ұжымдық іс-шаралар.

Еріктілердің көпшілігі (шамамен 71%) бір немесе бірнеше ұйымда болғанына қарамастан, волонтерлік қызметтің бірнеше түрімен айналысқан. Еріктілердің шамамен 27%-ы 2009 жылы бес немесе одан да көп түрлі ресми волонтерлік іс-шараларға қатысты. Қаражат жинау волонтерлік қызметтің ең көп таралған түрі болды (еріктілердің жалпы санының 65%); екінші орында іс-шараларды ұйымдастыру және көмек көрсету (50%).

Италия. Италияда ерікті (волонтерлық) жұмыс туралы мәліметтер 1999, 2001 және 2012 жылдары жүргізілген коммерциялық емес мекемелердің санағының нәтижелері, 2002-2003, 2008-2009 жылдары жүргізілген уақыт бюджетін зерттеу және 1993 жылдан бастап жыл сайын «үй шаруашылықтарының күнделікті өмірінің аспектілері» тақырыбында көп мақсатты зерттеу аясында жасалды, бұл азаматтардың ерікті қызметке қатысуының сандық көрінісін және саяси, әлеуметтік және діни қатысудың басқа түрлерін жасауға мүмкіндік береді.

Осы зерттеу шеңберінде ұйымдар аясында волонтерлік жұмыс бойынша деректерді жинау екі рет - 1997 және 2002 жылдары жүргізілді, бұл Италияға оның ұйымдастырылған нысандарымен шектелсе де, волонтерлік туралы терең түсінік

қалыптастыруға мүмкіндік беретін ақпараттың үлкен көлемін алуға мүмкіндік берді. Бұдан басқа, 1998 жылдан бастап Ұлттық статистика институты (ИСТАТ) «үй шаруашылықтары және әлеуметтік субъектілер» тақырыбында үй шаруашылықтарына көп мақсатты зерттеу жүргізеді, оның шеңберінде әрбір бес жыл сайын адамдарға көрсетілетін бейресми көмек туралы деректер жиналады.

Ұлттық шоттар жүйесінің (2008) және Ұлттық шоттар жүйесіндегі коммерциялық емес мекемелер жөніндегі нұсқаулықтың (2003) анықтамаларына негізделген 2001 жылғы коммерциялық емес мекемелердің санағына келетін болсақ, ерікті (волонтерлік) жұмысты талдау Қызмет секторлары, өзара/қоғамдық бағдар, нарықтық/нарықтық емес құрылымдар және көрсетілген қызметтердің түрлері бойынша бөлінген тиісті ұйымдардың сипаттамалары арқылы жүзеге асырылды. Сонымен қатар, 2011 жылғы санақ аясында еріктілердің жынысы, жасы, білімі және жұмысы туралы деректер жиналды және талданды, сондай-ақ еріктілер жасаған жұмыстың ұзақтығына есептеу жүргізілді.

Сонымен бірге, ХЕҰ басшылығына сәйкес, бұл үш бөлек тәсіл бұл құбылыстың жаһандық өлшемін сипаттау үшін жеткіліксіз, соның негізінде Ұлттық статистика институты үшінші сектор қауымдастықтарымен келісім аясында жеке қорлардың қолдауына сүйене отырып, ХЕҰ ұсынған модульді 2013 жылы жүргізілген «күнделікті өмірдің аспектілері» тақырыбындағы үй шаруашылықтарын көп мақсатты зерттеуге енгізді. Бұл модуль тек ұйымдастырылған волонтерлік қызметке ғана емес, сонымен қатар бейресми топтардағы қызметке және төрт апталық есептік кезең ішінде жеке тұлғаларға тікелей көмек көрсетуге жұмсалған уақытты тіркеуге арналған. Бұл модуль ХЕҰ ұсынымдарына сәйкес волонтерлік бастама негізінде еңбекке жұмсалған сағат саны; волонтерлер хабарлаған жұмыс түрі (МХСК-08 мамандықтың халықаралық стандартты классификация кодтарына сәйкес), қауымдастықтың қызмет секторы (коммерциялық емес ұйымдардың халықаралық сыныптама (КЕҰХС) кодтарына сәйкес) және волонтерлік жұмыстың институционалдық нысаны сияқты волонтерлік жұмыстың экономикалық құнын өлшеуге арналған көрсеткіштер жиынтығын қамтиды.

Сонымен қатар, Италия үкіметтік емес ұйымдар талап еткен қажеттілікке байланысты волонтерлік жұмыстың құны мен әлеуметтік әсерін өлшеуге арналған көрсеткіштердің нақты жиынтығын (мысалы, бірнеше мүшелік, еріктілік жылдары, ерікті қозғалысқа қатысу және осы қызметтің еріктіге әсері) енгізді.

Мексика. Ұлттық статистика және география институты (ҰСГИ) волонтерлік жұмысты екі қосалқы шот – коммерциялық емес мекемелердің қосалқы шоты (КЕМ-ҚШ) және ақы төленбейтін жұмыстың қосалқы шоты (АТЖ-ҚШ) шеңберінде бағалайды. АТЖ-ҚШ бір мезгілде тікелей және ұйымдастырылған волонтерлік жұмыстың көлемін (сағаттарын) және экономикалық құнын өлшейді, алайда бұл ақпарат уақыт бюджетін зерттеу шеңберінде бір мәселенің көмегімен жиналады.

КЕМ-ҚШ ерікті волонтерлік жұмысты еріктілердің КЕМ аясында ұйымдастырылған және ақысыз жұмысқа арнаған уақыты ретінде анықтайды. Айта кету керек, еріктілік (волонтерлық) жұмысы КЕМ арқылы жүзеге асырылатын ақы төленбейтін жұмысты

толық сипаттамайды; көмекші отбасылық қызметкерлер мен тағылымдамадан өтушілер осы шоттағы ақы төленбейтін жұмыстың қосымша мысалдары болып табылады. Бұл қосалқы шот КЕМ-ге арналған арнайы тексеруге сүйенеді. 2013 жылдан бастап ҰСГИ КЕМ-ҚШ үшін еріктілік (волонтерлік) жұмысты өлшеуді жетілдіру үшін ХЕҰ модулінің нұсқасын енгізді.

Канада. Канадалық қайырымдылық, еріктілік (еріктілік) және қатысу зерттеуі (КҚЕКЗ) канадалықтардың коммерциялық емес және қайырымдылық іс-шараларына уақыт пен шығындар түрінде қатысуы және бір-біріне көмек көрсету туралы жан-жақты сипаттама алуға мүмкіндік береді. 1997, 2000, 2004, 2007 және 2010 жылдары Канада статистикалық басқармасы жұмыс күшін зерттеудің қосымша модулі ретінде жүргізген КҚЕКЗ келесі тақырыптар бойынша канадалықтардың кездейсоқ іріктемесін сұрауды қарастырды: қайырымдылық және коммерциялық емес ұйымдарға ақша немесе басқа ресурстар беру; қайырымдылық немесе коммерциялық емес ұйымның пайдасына немесе жеке тұлғаларға тікелей көмек көрсету мақсатында ерікті (волонтерлік) негізде жұмыс істеген уақыт; мүшелік түрінде ұйымдарға қатысу.

Швейцария. Федералды статистика басқармасы (FSU) 1997 жылдан бастап «Ақысыз жұмыс» швейцариялық жұмыс күшін зерттеу (ШЖКЗ) модулін қолдана отырып, үш-төрт жыл сайын еріктілердің жұмысы туралы мәліметтер жинаумен айналысады. Бұл зерттеу жұмыстың ұйымдастырылған да, ұйымдастырылмаған да нысандарын ескереді. Сонымен қатар, 2009 жылғы «Швейцариядағы еріктілікті (волонтерлықты) зерттеу» басылымында еріктілік негіздегі қызметтің қозғаушы себептері, 15 және одан жоғары жастағы Швейцарияның тұрақты тұрғындарының еріктілік жұмысына қатысу әлеуеті және қайырымдылық көмектері туралы толық ақпарат бар.

Венгрия. Венгрияның Орталық статистикалық басқармасы (ВОСБ) ХЕҰ басшылығын 2011 жылғы жұмыс күшін зерттеудің үшінші тоқсанындағы бағдарламаға «арнайы» модуль ретінде енгізді, бұл Еуропалық Одақтың (ЕО) еріктіліктің стандартты модулін енгізуді аяқтаған екінші елі болды. Венгрия ХЕҰ нұсқаулығында ұсынылған төрт апталық есепті кезеңді пайдаланбады, керісінше респонденттерден еріктілікке (волонтерлыққа) жұмсаған күндерінің санын және 12 айлық кезеңде бір күндегі минуттардың орташа мөлшерін көрсетуді сұрады. Атап айтқанда, бұл модуль еріктіліктің қозғаушы күштерін немесе ерікті жұмысқа қатыспау себептерін анықтауға бағытталған. Мұның алдында, 2004 және 1993 жылдары елде ұлттық еріктілер орталығы мен коммерциялық емес зерттеу тобы жүзеге асырған және қаржыландырған азаматтардың қайырымдылықтары мен еріктілік қызметіне зерттеу жүргізілді. Ол волонтерлік жұмыс пен қайырымдылыққа байланысты мәселелерді зерттеуге бағытталған болатын.

Польша. Польшаның Орталық статистикалық басқармасы және Польша ғылым академиясының саяси зерттеулер институты 2011 және 2015 жылдары еріктілік қызметке модульдік зерттеу жүргізді. Еріктілік (волонтерлық) модулінің көмегімен алынған нәтижелер коммерциялық емес сектордың қосалқы шоттарын дайындауға және әлеуметтік капиталды талдаудың жаңа түрлерін жүргізуге ықпал етеді. Польшада

осындай зерттеулерді жүргізу тәжірибесінен алынған кейбір маңызды сабақтар келесілерді қамтиды²:

- ең дұрысы, жұмыс күшін зерттеу (ЖКЗ) желісі шеңберіндегі үй шаруашылығына төрт рет барудың әрқайсысында волонтерлік жұмыс модулі бойынша сауалнама жүргізу үшін үй шаруашылығы мүшелерін пайдалану керек;
- санақшыларды тиісті деңгейде оқыту өте маңызды;
- волонтерлік жұмыс модулі бойынша сауалнама жүргізу үшін жанама респонденттерді пайдаланбау керек; олар әдеттегі респонденттермен салыстырғанда волонтерлік жұмыс көлемін екі есе кемітуге қабілетті;
- сауалнама зерттелетін жиынтықтың мәдени ерекшеліктерін ескере отырып түзетілуі керек; есепшілер мысалдармен ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік шығу тегі әртүрлі респонденттерге еріктілік жұмыс тұжырымдамасын түсіндіруге үйретілуі керек;
- сұрақтардың реттілігі зерттелетін жиынтықтың танымдық қабілеттерін ескере отырып түзетілуі керек; еріктіліктің жанама коэффициентін дұрыс өлшеу үшін санақшылар қолданбауы мүмкін жалпы сұрақтардың орнына жабық сұрақтар қолданылуы керек;
- коммерциялық емес ұйымдардың халықаралық сыныптамалары ерікті жұмысты пайдаланатын құрылымдардың негізгі қызмет саласын кодтау тұрғысынан экономикалық қызметтің барлық түрлерін халықаралық стандартты жіктеуден гөрі жақсы жұмыс істейді;
- еріктіліктің 4 апталық коэффициенті мен 12 айлық коэффициент негізінде бағалауға сәйкес волонтерлік жұмыс көлемі арасындағы айырмашылықтар басқа сенімді деректер көздерінің нәтижелерін (уақыт бюджеттерін зерттеу және ұйымдастырушылық зерттеулер; ерікті ақы төленбейтін қызметті басқа да зерттеулер) пайдалана отырып, нәтижелерге әсер ететін факторларды түсіну және бағалаудың қандай рәсімдері басқаларға қарағанда жүйелі олқылықтардан аз зардап шегетіндігін анықтау мақсатымен мұқият зерттелуі тиіс.

² По материалам Европейской конференции статистиков (Женева, 2013).

1.2

ТМД елдерінде волонтерлік қызметтің үлесін қалай бағалайды

Дамыған елдердегідей, еріктілер қозғалысы посткеңестік елдерде белгілі бір дәрежеде қолдау табады. 2018 жылы Charities Aid Foundation есептеген «Дүниежүзілік қайырымдылық индексі» (World giving Index) 153 елдің деректері негізінде Тәжікстан 36-орынды, Өзбекстан - 53-орынды, Беларусь - 121-орынды, Қырғызстан - 55-орынды, Грузия - 118-орынды, Ресей Федерациясы - 110-орынды, ал Украина - 81-орынды иеленді. Барлық посткеңестік елдерде «волонтер» сөзінің анықтамасы бірдей, бірақ волонтерлік және волонтерлерді қолдау саласындағы мемлекеттік саясат тәжірибесінде ерекшеліктер бар.

Посткеңестік елдердегі волонтерлік қызметтің әртүрлі аспектілерін бағалау статистикалық ведомстволарда тиісті әдіснаманың болмауына байланысты негізінен шамамен алынған және бейресми сипатта болады. Бұл жағдайда ерекшелік тек Ресейде байқалады, онда елдегі еріктілер қозғалысының жағдайын статистикалық және басқа әдістермен бағалаудың мол тәжірибесі бар.

Ресей. Ресей Федерациясындағы еріктілік феноменінің көпғасырлық тарихы бар: көптеген ғасырлар бойы елде шіркеулер мен ғибадатханаларда сенушілердің ақысыз еңбек ету дәстүрі қалыптасқан, ақысыз еңбек соғыс жылдарында да кең таралған. Кеңестік кезеңде жастар арасында волонтерлік қызметті ұйымдастырумен Комсомол және Пионер ұйымы, ал ересек азаматтар арасында - олар жұмыс істеген кәсіпорындардың әкімшілігі айналысты.

1995 жылы Ресейде «Қайырымдылық қызметі және қайырымдылық ұйымдары туралы» заң қабылданды, сәл кейінірек Мәскеуде бірінші Ресейлік еріктілер форумы өтті. Соңғы екі онжылдықта жыл сайын әлеуметтік қолдау саласында жұмыс істейтін еріктілер ұйымдарының саны өсті. Осылайша, қоғам әлеуметтік проблемалардың өсуіне сезімтал жауап берді.

Ресейдің Федералды статистикалық қызметі (Росстат) елдегі еріктілер санын үнемі бағалайды. Росстаттың мәліметтері бойынша ресейліктердің еріктілер қозғалысына қатысуының ең үлкен өсімі 2012-2017 жылдары байқалды: егер 2012 жылы еріктілер саны шамамен 1,4 миллион адамды құраса, 2017 жылы бұл көрсеткіш 2,7 миллионға дейін өсті.

2020 жылдың екінші тоқсанының қорытындысы бойынша ресми тіркелген еріктілердің саны 2,7 млн адамды құрады. Еріктілердің басым бөлігі әлеуметтік қолдау (1,1 млн адам), аумақтарды абаттандыру (600 мыңнан астам) және жануарларды қорғау (200 мыңға жуық) салаларында қамтылған.

Ресей Федерациясы еріктілікті ілгерілету, бақылау және зерттеу жүйесін құру саласында мол жинақталған тәжірибеге ие. Жүйелі және мерзімді / біржолғы зерттеулер бар.

Жүйелі түрде статистикалық байқаулар, «2016-2020 жылдарға арналған Ресей Федерациясының азаматтарына патриоттық тәрбие беру» федералды бағдарламасын іске асыру және «жаңа жобаларды жылжыту жөніндегі стратегиялық бастамалар

агенттігі» автономды коммерциялық емес ұйымының (бұдан әрі – СБА) мониторингі аясында жүзеге асырылады.

2016 жылдан бастап Федералды мемлекеттік статистика қызметі (Росстат) Росстат 19-шы Халықаралық еңбек статистикасы конференциясының (ХЕСК) ұсынымдарын іске асыру шеңберінде жұмыс күшіне іріктеме зерттеу жүргізіп келеді. Нәтижелер бойынша есептер келесі көрсеткіштер бойынша жасалады: (1) еріктілер ретінде жұмыс істейтін халықтың саны (жұмыс күшіне қатысу мәртебесі бойынша; жас топтары бойынша; жынысы бойынша; елді мекен түрлері бойынша; орындалған жұмыс түрлері бойынша); (2) еріктілер жұмыс істеген айдағы нақты сағат саны.

Ресей Федерациясының Ғылым және білім министрлігі мен Жастар ісі жөніндегі федералдық агенттіктің (Росмолодеж) «2016-2020 жылдарға арналған Ресей Федерациясының азаматтарына патриоттық тәрбие беру» мемлекеттік бағдарламасының «Жастарға патриоттық тәрбие беру жүйесінің маңызды элементі ретінде волонтерлік қозғалысты дамыту» бағытын іске асыру шеңберінде еріктілер қызметіне жыл сайынғы мониторинг жүргізеді.

«Өңірлерде волонтерлікті (еріктілікті) дамыту» жобасы шеңберінде жаңа жобаларды ілгерілету жөніндегі стратегиялық бастамалар агенттігі (СБА) құқықтық, статистикалық және өзге де ақпаратты жинақтай отырып, Ресей Федерациясында волонтерлікті дамытудың кешенді мониторингін жүзеге асырады.

Экономика жоғары мектебінің Азаматтық қоғам және коммерциялық емес секторды зерттеу орталығы (ЭЖМ ФЗУ) 2007 жылдан бастап еріктілермен байланысты мәселелердің кең спектрі бойынша респонденттердің де, Ресейдің аймақтарының да кең желісін қамтитын іргелі орталықтандырылған әлеуметтік зерттеулер жүргізуде үлкен тәжірибеге ие.

Қоғамдық пікір қоры (КПК), сондай-ақ ЭЖМ ФЗУ 2000-шы жылдардан бастап азаматтық қоғамды, коммерциялық емес ұйымдарды, сондай-ақ еріктілер қозғалысын дамыту мәселелері бойынша ауқымды жалпыұлттық сауалнамалар жүргізді. Зерттеулер Ресей Федерациясының көптеген субъектілерін ұсынатын респонденттердің үлкен үлгілерін қамтыды.

2017 жылы Бүкілресейлік қоғамдық пікірді зерттеу орталығы (БҚПЗО) еріктілерге ауқымды сауалнама жүргізді, оған волонтерлік орталықтар қауымдастығының өкілдері қатысты. Осы зерттеу аясында еріктілер қозғалысын дамытудың ішкі мәселелері, атап айтқанда еріктінің портреті, мотивтер, еріктілерді ынталандыру және марапаттау зерттелді.

Волонтерлік орталықтар қауымдастығы және еріктілікті дамыту жөніндегі Федералдық сараптама кеңесі (ФСК) волонтерлікке зерттеу, ғылыми, жобалау, сараптама және ақпараттық қызметте жәрдемдесуді жүзеге асырады. Сонымен қатар, волонтерлік орталықтар қауымдастығы Ресей Федерациясының Қоғамдық палатасына ұсынылған білім беру саласындағы волонтерлік қызметке қатысты зерттеу жүргізді.

Жоғарыда аталған ұйымдар Ресейдегі еріктілік жағдайын бағалау мақсатында бірқатар индикаторларды есептейді (1-кесте).

1-кесте.

Ресейдегі еріктілік саласының жағдайын бағалау үшін қолданылатын индикаторлар

Дереккөздің атауы	Индикаторлар
Федералды мемлекеттік статистика қызметі (Росстат)	волонтерлердің еңбек қызметіне қатысатын халық саны
	волонтерлердің еңбек қызметіне қатысу деңгейі, %
	Волонтерлар арасындағы ерлер __%, әйелдер __%
	волонтерлардың еңбек қызметіне қатысатын қала тұрғындары __%, ауылдық жердің тұрғындары __%,
	волонтерлердің еңбек қызметіне қатысушылардың жас құрамы, оның ішінде 30 жасқа дейінгі жастар
	волонтерлер ретінде жұмыс істейтін халықты орындалатын жұмыстардың түрлері бойынша бөлу, %
	волонтерлер жұмыс істеген айдағы нақты сағат саны (барлығы, айына бір волонтерге орташа алғанда)
Ресей Федерациясының «2016-2020 жылдарға арналған Ресей Федерациясы азаматтарының патриоттық тәрбиесі» мемлекеттік бағдарламасы («жастарды патриоттық тәрбиелеу жүйесінің маңызды элементі ретінде еріктілер қозғалысын дамыту» бағыты), Ресей Федерациясының Білім және ғылым министрлігі және Жастар ісі жөніндегі федералдық агенттік (Росмолодеж)	жоғары білімнің федералдық мемлекеттік білім беру ұйымдарының жалпы санындағы өз қызметін жоғары білімнің федералдық мемлекеттік білім беру ұйымдарының базасында жүзеге асыратын волонтерлік ұйымдардың үлесі, , пайызбен
Жаңа жобаларды ілгерілету жөніндегі стратегиялық бастамалар агенттігі (СБА)	халықтың __% пайызы ерікті қызметке қатысады
	волонтер болуға дайындар __%
	бір еріктінің орташа еңбегін құрайтын айына __ адам-сағат
	жыл сайын коммерциялық емес сектордағы ерікті еңбек ресурстарының құнын құрауы мүмкін __ млн.руб.
Азаматтық қоғамды және коммерциялық емес секторды зерттеу орталығы (ЭЖМ ФЗУ)	өз жұмысына ақша алмай, өз еркімен жұмыс істеуге дайын респонденттердің үлесі
	респонденттердің __ %-ы өткен жылы ерікті жұмыспен айналысқан
	еріктілердің __%-ы ұйым арқылы ресми жұмыс жасады, __%-ы ұйымның көмегімен бейресми жұмыс жасады
Қоғамдық пікір қоры (ҚПК)	доля добровольцев в населении
	сұралғандардың _ % -ы жағдайдан жағдайға қарай белсенді волонтерлік қызмет жүргізеді, __ %-ы ағартушылық бірлестіктер мен қызығушылықтары бойынша клубтарға қатысады
	кездейсоқ адамдарға көмек көрсететіндердің және қайырымдылыққа берілетіндердің __%, жақындары мен достарына ғана көмек көрсететіндердің __ %

Дереккөздің атауы	Индикаторлар
Бүкілресейлік қоғамдық пікірді зерттеу орталығы (БҚПЗО)	сыйақылардың, сыйлықтардың немесе ризашылықтың еріктілерді ынталандыруға әсері
	жас топтары үшін тартымды ынталандыру шаралары (бос уақыт, ойын-сауық, дамытушылық шаралар, жеңілдіктер, алғашқы жұмыс тәжірибесі, ұсыныстар)
Еріктілікті дамыту жөніндегі федералды сарапшылар кеңесі еріктілер орталықтары қауымдастығымен бірге	ЖОО-ға түсу кезінде волонтерлік қызметті жеке жетістік ретінде ескеретін/ескермейтін жоғары білім беру ұйымдарының саны
	волонтерлік қызметке қатысуды растайтын құжаттар тізімі анықталмаған, сондықтан қабылдау кезінде ерікті тәжірибені есепке алуды қиындатады деп санайтын университеттердің __ %-ы
	жұмыс берушілердің осы әлеуметтік тәжірибелер кезінде қалыптасқан бос лауазымдар мен құзыреттерге жас маман-өтініш берушілердің волонтерлік тәжірибесі туралы объективті және сапалы құрылымдық ақпаратқа қол жеткізуі

Дереккөз: тиісті көрсеткіштерді құрайтын ұйымдардың веб-сайттары

Беларусь. Беларусьта еріктілер саны туралы ресми статистика көпшілікке қол жетімді емес, бірақ еріктілер қозғалысын дамыту туралы белгілі бір идеяны бейресми көздерден алуға болады. Мәселен, 2016 жылы Киев халықаралық әлеуметтану институты жүргізген «Беларусь, Молдова және Украинадағы Азаматтылық» әлеуметтік зерттеуінің нәтижелеріне сәйкес, Беларусьтадан келген респонденттердің 19% -ы өмірде кемінде бір рет волонтер рөлін атқарды, ал 4% -ы тұрақты негізде волонтерлік қызметпен айналысады. «2017 жылы Дүниежүзілік қайырымдылық индексі» дайындау кезінде жиналған мәліметтерге сәйкес, Беларусь азаматтарының 19%-ы еріктілік тәжірибеге ие болды. Елдің ең ірі еріктілер ұйымдары - Беларусь Республикалық Жастар одағы, Беларусь Қызыл Крест қоғамы, Беларусь ЮНЕСКО клубтарының қауымдастығы, жастардың ерікті еңбек Лигасы.

Елдегі қолданыстағы «Мемлекеттік жастар саясатының негіздері туралы» заңның ережелеріне сәйкес, «Жастар арасындағы ерікті белсенділіктің - жастар арасында өзара көмек сезімін дамытуға, халықтың әртүрлі әлеуметтік топтарына қолдау жөніндегі жастардың бастамаларын іске асыруға жағдай жасауға, жастарды салауатты өмір салтына тартуға, жастарды қоғамға жат мінез-құлыққа тарту тәуекелдерін азайтуға, басқа да әлеуметтік маңызды әлеуметтік мақсаттарға бағытталған ақысыз негізде жүзеге асырылатын жастардың ерікті қызметінің дамуы үшін жағдайлар жасалуда».

2015 жылы Беларусьтың Білім министрлігі «Беларусь Республикасында жастардың волонтерлік (еріктілік) қозғалысын ұйымдастыру тұжырымдамасын» қабылдады, онда:

- жастар волонтерлік (ерікті) қызметі; волонтер (ерікті); жастар волонтерлігі (еріктілігі); волонтерлік (ерікті) ұйым (бірлестік); жастардың волонтерлік (еріктілік) қызметін мемлекеттік қолдау ұғымдарына анықтамалар беріледі;
- еріктілер (еріктілер) қозғалысының принциптері - еріктілік, ақысыз, құрмет, теңдік, өзін-өзі жетілдіру, адамгершілік, жауапкершілік, өзара іс-қимыл бекітілген;

- жастар волонтерлік (ерікті) қозғалысына қатысуға ниет білдірген жастарды есепке алу жөніндегі уәкілетті органдар, облыстық атқару комитеті мен Минск қалалық атқару комитетінің идеологиялық жұмыс, мәдениет және жастар істері жөніндегі бас басқармалары және «Балалар мен жастардың көркем шығармашылығының ұлттық орталығы» білім беру мекемесі тағайындалды.

Сонымен қатар, Беларусьтағы еріктілер қозғалысының өкілдері бұқаралық ақпарат құралдарында және әлеуметтік желілерде мемлекет тарапынан назардың жеткіліксіздігі туралы бірнеше рет мәлімдеме жасады.

Өзбекстан. Өзбекстанда «Волонтерлік қызмет туралы» заң 2019 жылғы 2 желтоқсанда қабылданды. Заңның ережелеріне сәйкес ерікті қызметтің мақсаттары жеке немесе заңды тұлғаларға, қоғамға көмек көрсету, қоршаған ортаны қорғау және т. б. болып табылады. Саяси партиялар көбінесе волонтерлік ұйымдардың рөлін атқарады. Елде әлеуметтік инновациялар мен еріктілер қозғалысын дамыту мақсатында БҰҰДБ мен БҰҰЕБ қолдауымен құрылған ІАСТ әлеуметтік платформасы жұмыс істейді.

Сонымен қатар Өзбекстанда волонтерлікті реттеу және мемлекеттік қолдау саласында бірқатар жүйелі кемшіліктер мен проблемалар бар, оның ішінде волонтерлік ұйымдарды қаржыландыру мәселесі өткір тұр.

Тәжікстан. Тәжікстанда еріктіліктің ұлттық дәстүрлерге байланысты тамыры тереңде жатыр. Мұндай дәстүрлерге - хашар (көршілерге, достарға, туыстарына ерікті түрде ақысыз көмек) және савоб немесе кори савоб (баласыз қарт көршілерге үй шаруашылығына көмек) жатады.

2013 жылы елде ерікті қызметтің құқықтық, әлеуметтік және ұйымдастырушылық негіздерін айқындайтын және оны жүзеге асырумен байланысты қоғамдық қатынастарды реттейтін «Волонтерлік қызмет туралы» заң қабылданды. 2014 жылы Тәжікстан еріктілерінің ұлттық қауымдастығы өз қызметін бастады, ол ерікті қызметті дамыту және Тәжікстан Республикасының «Волонтерлік қызмет туралы» Заңын тиісті түрде іске асыруға мүмкіндіктер жасау үшін қоғамдық ұйымдардың күш-жігерін біріктіру туралы бастама көтерді.

Тәжікстанда еріктілер қозғалысының үш санаты жұмыс істейді:

- білім беру мекемелерінде оқитын белсенді жастар мен жұмыссыз жастар қатарынан еріктілер;
- әр түрлі ЖОО мен спорт мекемелерінің студенттері қатарынан еріктілер жасағының мүшелері;
- өз еркімен ұлттық армия қатарына кіретін еріктілер.

Қырғызстан. Тәжікстандағыдай, Қырғызстанда да волонтерлік қызмет кең мағынада халықтық әдет-ғұрыптарға негізделген. Осындай әдет-ғұрыптардың бірі - «ашар» - көршілер мен ауыл тұрғындарына көмек көрсету дәстүрі.

Ерікті қызмет XX ғасырдың 90-жылдарында көптеген үкіметтік емес ұйымдардың пайда болуымен белсенді дами бастады, бірақ қазіргі уақытта олардың саны айтарлықтай төмендеді. Мұның себебі еріктілер қызметін ұйымдастыруды көбінесе тиісті дағдылары

мен құзыреттіліктері жоқ адамдар жүзеге асырды. Айта кету керек, ұйымдастырылған еріктілер Қырғызстанның ірі қалаларында көбірек танымал, ал шағын елді мекендерде ол әлеуметтік стереотиптерге байланысты дамымайды.

Грузия. Грузия тұрғындарының менталитеті топ ішіндегі ынтымақтастықпен ерекшеленеді. Сонымен, 2016 жылы Грузиядағы Caucasus Research Resource Centers (CRRС) жүргізген зерттеуге сәйкес, респонденттердің 93%-ы қажет болған жағдайда отбасыларына жүгінетіндерін, ал респонденттердің 80%-ы достарынан көмек сұрайтындарын баяндаған.

Сонымен бірге, Грузия азаматтары отбасыларына көмек көрсету жалықтырады деп санамайды: респонденттердің 56%-ы олардың отбасы олардан тым көп талап ететіндігімен келіспейді, тағы 39%-ы бұған мүлдем келіспейді және тек 16%-ы олардың көмегі жалықтыратындығымен келіседі. Сонымен қатар, жұмыс істейтін Грузия азаматтары (респонденттердің 39%) олардың отбасыларының талаптары жұмыс істеуге кедергі келтіреді деп санамайды, ал жұмыс істейтіндердің төрттен үш бөлігі олардың отбасы ешқашан жұмыс істеуге кедергі жасамайды деп санайды. Басқаша айтқанда, Грузия азаматтары өз уақыттары мен күштерін басқа адамдарды, кем дегенде, тұрмыстық деңгейде қолдауға жұмсайды.

Жергілікті қоғамдастықтағы мәселелерді шешуге қоғамдастық ұйымдастырушылары немесе «әлеуметтік кәсіпкерлер» жауап береді. Респонденттердің 52% -ы өз аймағында ұйымдастырушы рөлін атқаратын адам бар екенін және 56% адамның қоғамдастық сайлайтын немесе таңдайтындығын айтты. Тбилиси тұрғындары ауылдық жерлерге қарағанда көршілес осындай қоғамдастық ұйымдастырушысына жиі ие болады. Сонымен қатар, Грузияда дін саласындағы ерікті еңбек кеңінен таралды.

Украина. Украинада еріктілер қозғалысының дамуындағы алғашқы кезең ХХ ғасырдың 90-шы жылдарының басында «Сенім телефоны» ерікті қызметін құру болды, ал 1992 жылдан бастап жастарға арналған әлеуметтік қызметтер желісінің белсенді дамуы басталды, бұл өз кезегінде еріктілер қозғалысының дамуына әкелді. 2001 жылы Украина президенті Л.Кучманың Жарлығын іске асыру аясында «Украинада халықаралық еріктілер күнін өткізуді ұйымдастыру туралы» өкім шығарылды, онда Украинада еріктілер қозғалысын дамыту қажеттілігі, оның ішінде мүгедектерге, қарт азаматтарға, ата-анасынан айырылған балаларға, жетім балаларға көмек көрсетуді дамыту қажеттілігі жарияланды.

Украинада еріктілер ресурсын пайдалану елдің қоғамдық-саяси өмірінің барлық салаларына таралады, бірақ ол әлеуметтік салада көбірек байқалады. Сонымен бірге, еріктілер жұмысының экономикалық аспектілері оларды бағалаудың әдістемелік тәсілдерінің дамымауына байланысты әлі өлшенбейді.

Еуро-2012 футбол чемпионатына дайындық еріктілер қозғалысының дамуына серпін берді: Жастар чемпионатты қабылдайтын қалаларда еріктілер топтарына белсенді тартылды. Мысалы, Киевтің отбасы, балалар мен жастарға арналған әлеуметтік қызметтер орталығы Еуро-2012 соңғы бөліміне қызмет көрсету үшін еріктілік негізде 2000 адамды тартты.

1.3

Волонтерлік ұйымдардың қызметі туралы практикалық тәжірибені және әлемдік практикаларды (кейстерді) талдау

Халықаралық волонтерлік ұйымдардың қызметі

Барлық типтегі халықаралық волонтерлік ұйымдар волонтерлік жобалар іске асырылатын елдердің үкіметтерімен, басқа да халықаралық ұйымдармен, халықаралық банктермен, үшінші сектор ұйымдарымен әріптестікте жұмыс істейді. 20 ғасырдың соңында халықаралық деңгейде біріктірілген волонтерлік құрылымдар пайда болады, бірақ олардың қызметі белгілі бір аумақтық шеңберде шектелген. Олар волонтерлікті дамытуға бағытталған халықаралық бағдарламаларды түрлі елдердің үкіметтері осы міндеттерді шешуге бөлетін шоғырландырылған бюджет есебінен іске асырады.

Жекелеген адамдардың мүддесі үшін мұндай волонтерлік ұйымдар ұтқырлықтың (білім беру, кәсіби) әртүрлі түрлерін іске асыру үшін мүмкіндіктер ұсынады. Мемлекеттік құрылымдардың мүдделері үшін олар халықты жұмыспен қамту мәселелерін шешуге ықпал етеді.

Халықаралық қоғамдық ұйымдар, әдетте, желілік құрылымға ие. Ұйымдардағы иерархия барлық бірлестіктердің өкілдіктері, мүмкін болса, жекелеген мемлекеттерде ұлттық деңгейде құрылатындығына, кейбір жағдайларда жергілікті деңгейде де өз бөлімшелері болуына ықпал етеді.

Кейбір елдерде арнайы мемлекеттік агенттіктер құрылады, олардың жауапкершілік аумағында осы ел ішінде де, одан тыс жерлерде де жүзеге асырылатын осы елдер азаматтарының еріктілік бастамаларын дамыту және қолдау бар. Мұндай мекемелердің міндеттері аясында өз елінің әлеуметтік-экономикалық мәселелерін, атап айтқанда жұмыссыздықты шешуге болады. Сондай-ақ дамушы елдердің тұрғындарына қарапайым техникалық білім мен еңбек дағдыларын алуға көмек көрсетілуі, басқа елдердегі мұқтаждарға ағартушылық қызмет көрсетілуі, медициналық және әлеуметтік көмек жүзеге асырылуы мүмкін.

Көптеген елдерде мемлекеттік билік институттары мен бірқатар саяси институттар стратегия мен тактика деңгейінде еріктілер құрылымдарының қызметін ресурстық қамтамасыз етуді ұсынады. Нормативтік-заңнамалық база құрылады, мемлекеттік бюджеттерден қаражат бөлінеді, Мемлекеттік бағдарламалар жоспарланады және іске асырылады. Бұл тұрғыда еріктілік азаматтық және саяси белсенділікті қалыптастыру тетігі ретінде қарастырылады.

Әлемде көптеген халықаралық еріктілер ұйымдары бар, олардың ішіндегі ең ықпалдысы мыналар:

1. **БҰҰ еріктілері** (United Nations Volunteer, ДООН) - еріктілік идеяларын ілгерілету және нақты практикалық міндеттерді шешу үшін еріктілерді жұмылдыру арқылы ғаламшардағы орнықты жаһандық дамуды қолдаумен айналысатын, БҰҰ-ға тікелей бағынатын ұйым;

2. **SCI** (Service Civil International) - 1920 жылы құрылған және бүкіл әлем бойынша 33 бөлімшесі бар еріктілер ұйымы. Оның міндеттеріне бейбітшілік, халықаралық өзара түсіністік пен ынтымақтастық, әлеуметтік әділеттілік және қоршаған ортаны қорғау идеяларын ілгерілету кіреді. SCI негізгі қызметі халықаралық волонтерлік жобаларды, семинарларды, қысқа, орта және ұзақ мерзімді волонтерлік бағдарламаларды, білім беру тренингтерін және халықаралық алмасуларды ұйымдастыруға бағытталған;
3. **Alliance of European Voluntary Service Organizations** - 1982 жылы құрылған Еуропалық волонтерлік ұйымдардың альянсы, халықаралық ынтымақтастық, бейбітшілік және өзара түсіністік идеяларын ілгерілететін қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді волонтерлік жұмыс лагерлерін үйлестіруге мамандандырылған еуропалық ұлттық волонтерлік ұйымдардың үйлестіру орталығы болып табылады;
4. **ICYE** (International Cultural Youth Exchange). ICYE федерациясы өз қызметін 1949 жылы бастаған, ICYE Африка, Азия, Еуропа және Латын Америкасы елдерінде 30-дан астам бөлімшелері бар. ICYE миссиясы халықаралық өзара түсіністік пен бейбітшілік үшін жастардың волонтерлік белсенділігін ілгерілету. Жаһандық білім беру және мәдениетаралық тәрбие - балалармен, қарттармен және мүгедектермен жұмыс істеу; балалар орталықтарын, экологиялық жобаларды ұйымдастыру ICYE бағдарламасының екі негізгі қағидаты;
5. **YAP** (Youth Action for Peace). Халықаралық жастар ұйымы өз қызметін 1923 жылы бастаған, елдер арасындағы бейбітшілік пен ынтымақтастық идеяларын алға тартты және әскери қақтығыстарға қарсы белсенді сөйледі. YAP 15 елде филиалдары бар және саяси белсенді жастарды ерікті қозғалыста біріктіреді. YAP волонтерлік соғысқа қарсы жобаларды, пацифистік семинарлар мен тренингтерді ұйымдастырумен, әскери қақтығыстарды зорлық-зомбылықсыз шешу әдістерін әзірлеумен, босқындармен, әлеуметтік қорғалмаған топтармен жұмыс істеумен, саяси партиялар мен ұйымдар арасында соғысқа қарсы және бітімгершілік идеяларды қолдаумен айналысады.

Жоғарыда аталған ұйымдардың ішінде Қазақстанда тек БҰҰЕ ғана белсенді болып табылады. Қазақстанда БҰҰЕ бағдарламасы 1993 жылы іске қосылды және бастапқыда жергілікті қоғамдастықтардың тұрақты дамуы мен әлеуетін нығайтуға еріктілердің қатысуына бағытталған. Бағдарлама іске қосылғаннан бері БҰҰ-ның 80-нен астам халықаралық еріктілері және 50-ден астам ұлттық еріктілер тартылды. Қазақстандағы БҰҰЕ-ның миссиясы Қазақстанның әлеуметтік алуан түрлілігіне жауап беретін инклюзивті қатысу арқылы еріктілікті ілгерілету болып табылады. Өз мандатына сәйкес Қазақстандағы БҰҰ еріктілері қоғамдық даму, басқару, қоршаған ортаны қорғау, білім беру, гуманитарлық көмек көрсету және азаматтық белсенділікті дамыту салаларында жұмыс істейді. Орнықты даму жөніндегі мақсаттарды іске асыру шеңберінде БҰҰЕ басымдықтарының бірі азаматтық қоғамның әлеуетін дамыту болып табылады. БҰҰЕ ұлттық ҰЕҰ-мен бірлесіп институционалдық даму, қоғамдық қызығушылық және ерікті қызмет бойынша тренингтер мен семинарлар өткізеді. БҰҰЕ-ның артықшылығы-трансформациялық өзгерістерді волонтерлік қызмет, қоғамдық ерікті қызмет және

азаматтық қоғамды тарту арқылы, азаматтық қоғамның, волонтерлік ұйымдардың, БҰҰ агенттіктерінің және Үкіметтің белсенді қатысуы арқылы жүзеге асыру мүмкіндігінде болып тұр.

Еріктілер қозғалысының жағдайын халықаралық ұйымдардың бағалау практикасы

Әлемдегі еріктілік жағдайы туралы БҰҰЕ баяндамасы. Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы 2001 жылды Халықаралық еріктілер жылы деп жариялаған кезде, еріктілік қоғамның ілгерілеуінің, бірлігі мен тұрақтылығының маңызды факторы ретінде танылды. Осы оқиғаның он жылдығына орай БҰҰЕ әлемдегі еріктіліктің жай-күйі туралы алғашқы баяндамасын дайындады. Бұл баяндаманың негізгі идеясы еріктіліктің адам дамуы тұрғысынан үлкен әлеуетке ие екендігі болды. Еріктілік ынтымақтастықтың, әлеуметтік инклюзивтіліктің, мүмкіндіктердің кеңеюінің, өмірге қанағаттанудың және жеке және қоғамдық әл-ауқаттың жан-жақты дамуына ықпал етеді: «Жеке адамның әл-ауқаты оның басқа адамдардың өміріне араласуымен тығыз байланысты».

Баяндамада волонтерлікті зерттеумен байланысты үш проблема атап өтілді: «біріншіден, волонтерлік дегеніміз не және ол қалай көрінетіні туралы әлі жалпы келісімге қол жеткізілген жоқ; екіншіден, эмпирикалық деректер мен бақылауларға қайшы келетін қате қабылдаудың кең таралған жағдайлары бар, бұл еріктіліктің сипаты мен көлемін түсінуді қиындатады; үшіншіден, волонтерлік қызметтің көлемі мен құнын бағалаудың келісілген әдістемесі жоқ».

Әлемдегі еріктіліктің жағдайы туралы екінші баяндама - «басқарудың өзгеруі» - 2015 жылдың маусым айында ұсынылды және адамдарды басқару тәсілдерін жақсарту үшін еріктілер дауыстарының күшіне шолу жасады. Бразилия, Кения, Ливан және Бангладеш сияқты әр түрлі елдердің мәліметтеріне сүйене отырып, БҰҰЕ баяндамасы қарапайым адамдардың уақытты, күш-жігерін және дағдыларын жергілікті, ұлттық және жаһандық деңгейде басқаруды және қоғамға қатысуды жақсарту үшін ерікті жұмсайтындығын көрсетті. Құжаттың негізгі тұжырымы барлық деңгейлерде тиімді басқару болашақ халықаралық даму саласындағы жаңа мақсаттар жиынтығына сәтті қол жеткізудің қажетті шарты болып табылады деген тезиске келді.

Әлемдік еріктілер туралы үшінші баяндама 2018 жылдың 18 шілдесінде АҚШ-тың Нью-Йорк қаласында өткен саяси форум барысында ұсынылды. Баяндамада еріктіліктің қоғамның тұрақтылығын қалыптастырудағы рөлі туралы жаңа дәлелдер келтірілді. Құжатта қауымдастықтар еріктілікті бағалайды, өйткені бұл оларға әртүрлі экономикалық, әлеуметтік және экологиялық мәселелерді шешудің ұжымдық стратегияларын жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қоғамның кең топтары тарапынан тиісті қолдау болмаған жағдайда, еріктілік кейбір топтар үшін ерекше және ауыр болуы мүмкін. Осылайша, баяндамада үкіметтер мен даму субъектілері халықтың неғұрлым осал топтары үшін ықтимал залалды бір мезгілде жұмсарты отырып, оның неғұрлым қолайлы сипаттамаларын дамыту мақсатында волонтерлікпен қалай жақсы өзара іс-қимыл жасай алатындығы туралы мәселе зерттеледі. Бұл ретте баяндама

тұрақтылық әлеуетін құруға азаматтарға бағдарланған инклюзивті тәсілдер бойынша нақты деректер базасына маңызды үлес қосады.

Джонс Хопкинс университетінің коммерциялық емес секторды салыстыру жобасы.

Джонс Хопкинс университетінің коммерциялық емес секторды салыстыру жобасы аясында біріккен университет ғалымдарының тобы еларалық негізде осы сектор бойынша жүйелі деректер жинауға ықпал ете алатын бірыңғай тіл мен «коммерциялық емес сектор» тұжырымдамасын қалыптастыру міндетін қабылдады. Нарықтан тыс жерлерде де, мемлекеттен тыс жерлерде де жеке әлеуметтік орынға ие болып, қоғам өмірінде үшінші сектордың болуы туралы консенсусқа қол жеткізгеніне қарамастан, осы сектордың жеткілікті нақты жұмыс анықтамасының болмауы осы жобаны Джон Хопкинс университетінің жүзеге асыруын талап етті.

Дүниежүзілік Гэллап әлеуметтік сауалнамалар қызметінің зерттеулері. Гэллап қызметі 160 елде қоғамдық пікір мен мінез-құлықты зерттеуге арналған зерттеулер жүргізеді. Дүниежүзілік Гэллап қызметі әлемдегі еріктілік жағдайын сипаттайтын төрт көрсеткішті қалыптастырды:

- ерікті негізде белгілі бір ұйымға уақытын бөлетін адамдардың пайызы;
- өз пікірін шенеуніктерге жеткізетін адамдардың пайызы;
- ақшаны қайырымдылық мақсаттарға жұмсайтын адамдардың пайызы;
- басқаларға көмектесетін адамдардың пайызы.

Гэллап қызметі ақпаратының құндылығы көп елді қамтуымен және құндылықтарға, әлауқатқа және институттарға деген сенімге қатысты көптеген көрсеткіштерді пайдалана отырып, салыстырулар жүргізу мүмкіндігімен анықталады.

Халықаралық еңбек ұйымының әдіснамасы³

Волонтерлік саланың жағдайын бағалау әдіснамасы осы бағалау жүргізілетін елдердің басым көпшілігінде пайдаланылатын Халықаралық еңбек ұйымының (ХЕҰ, International Labour Organization, ILO) ұсынымдарына негізделеді. Бұл ұсынымдар жарияланған және қолдануға ұсынылған волонтерлік жұмысты өлшеу жөніндегі нұсқаулықта (бұдан әрі – ХЕҰ нұсқаулығы) баяндалған.

Нұсқаулық «алмастыру шығындары бойынша» әдісін қолдануды ұсынады. Бұл тәсіл еріктілік қызметті алушы үшін, демек, жалпы қоғам үшін ауыстыру шығындарын есептеуді қамтиды. Шын мәнінде, бұл волонтер тегін жасайтын волонтер жұмысының құнын есептеу.

Бағалауды тиісті түрде жүргізу үшін нұсқаулық волонтерлік қызметтің экономикалық ауқымын көрсету үшін қажетті минимум ретінде деректер элементтерінің жиынтығын көздейді:

³ См. «Руководство по измерению добровольческой работы», МОТ, Женева, 2011.

- еріктілер саны;
- еріктілер өткізген сағат саны;
- орындалатын жұмыс түрі (яғни кәсіп түрі);
- егер бар болса, орындалатын жұмыстың институционалдық шарттары;
- волонтерлік жұмыс жүзеге асырылатын облыс (сала).

Волонтерлер саны және волонтерлер өткізген сағаттар саны бойынша деректерді мемлекеттік статистика жөніндегі уәкілетті органдар жүргізетін жұмыс күшін статистикалық зерттеу шеңберінде жинау ұсынылады. Сонымен қатар, жалпы немесе оқшауланған әлеуметтік зерттеулер, сондай-ақ жұмыс уақытының шығындарын зерттеу (Time Use Survey) сияқты зерттеулер түрлері жоққа шығарылмайды.

Қойылған сұрақтар арқылы респонденттің соңғы төрт апта ішінде волонтерлік жұмыспен айналысқандығы, бұл жұмыс қай салада, тікелей немесе қандай да бір ұйым арқылы жүзеге асырылғандығы анықталады. Егер респондент волонтерлік жұмыс ұйым арқылы жүзеге асырылғанын көрсеткен жағдайда, онда осы жұмыс төмендегі 4 типтегі ұйымдардың қайсысында жүзеге асырылғаны қосымша нақтыланады:

- қайырымдылық / коммерциялық емес ұйым / ҮЕҰ / одақ / діни ұйым;
- бизнес;
- Үкімет;
- басқалар, соның ішінде қауымдастық.

Еріктілердің санын анықтағаннан кейін жұмыс күшінің құрамындағы еріктілердің үлесін анықтаған жөн. Бұл көрсеткіш еріктілер санының елдің жұмыс күшіне қатынасы ретінде есептеледі. Нұсқаулықта ұсынылған волонтерлік еңбек құнын бағалау процедурасы толық қалпына келтіру әдісі болып табылады, яғни нақты жұмыс түрі (ISCO-08 сәйкес) және орындалатын жұмыс саласы үшін (ISIC Rev 4 сәйкес) еріктінің әрбір сағатына нақты жалақы тағайындау. Алынған нәтижелерді Орындалатын жұмыс саласымен интеграциялау үшін Біріккен Ұлттар Ұйымының Экономикалық және әлеуметтік мәселелер жөніндегі департаментінің Статистикалық бөлімі әзірлеген экономикалық қызметтің барлық түрлерінің халықаралық стандартты салалық жіктемесі (ХССЖ; International Standard Industrial Classification of all Economic Activities, ISIC) қолданылады.

Қазіргі уақытта 2009 жылы жарияланған жіктеуіштің төртінші нұсқасы өзекті болып табылады, онда ірілендірілген Экономикалық қызмет 21 түрге бөлінеді және А-дан U-ға дейінгі латын әріптерімен кодталады (2-кесте).

2-кесте.

Экономикалық қызметтің барлық түрлерінің халықаралық стандартты салалық жіктемесі (ISIC)

Бөлім	Сипаттама
A	Ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы және балық аулау
B	Тау-кен өндірісі және карьерлерді қазу
C	Өңдеу өнеркәсібі
D	Электр энергиясымен, газбен, бумен және ауа бапталған ауамен жабдықтау
E	Сумен жабдықтау; кәріз жүйелері, қалдықтарды жою және қоршаған ортаны қалпына келтіру жөніндегі шаралар
F	Құрылыс
G	Көтерме және бөлшек сауда; автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеу
H	Көлік және қойма шаруашылығы
I	Орналастыру және қоғамдық тамақтандыру
J	Ақпарат және байланыс
K	Қаржы қызметі және сақтандыру
L	Жылжымайтын мүлікпен жасалатын операциялар
M	Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет
N	Әкімшілік және қосалқы қызметтер саласындағы қызмет
O	Мемлекеттік басқару және қорғаныс; міндетті әлеуметтік сақтандыру
P	Білім беру
Q	Денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер саласындағы қызмет
R	Өнер, ойын-сауық және демалыс саласы
S	Қызмет көрсету саласындағы өзге де қызмет түрлері
T	Жұмыс беруші ретіндегі үй шаруашылықтарының қызметі; өз қажеттілігі үшін тауарлар мен қызметтерді өндіретін үй шаруашылықтарының сараланбаған қызметі
U	Экстерриториялық ұйымдар мен органдардың қызметі

Дереккөз: ХЕҰ, БҰҰ

Салалық кодты ұйым арқылы немесе тікелей барлық еріктілер жұмысына тағайындау ұсынылады. ХЕҰ-ның нұсқаулықтары коммерциялық емес ұйымдар мен волонтерлікке қатысты болуы мүмкін ХССЖ кодтарының тізімін ұсынады. Қызмет түрлерін санаттау үшін халықаралық еңбек ұйымы шығарған кәсіптердің халықаралық стандартты жіктемесін (International Standard Classification of Occupations, ISCO-08) қолдану ұсынылады. ISCO-08 2007 жылдың желтоқсанында өткен еңбек статистикасы бойынша үшжақты сарапшылар жиналысының шешімі негізінде қабылданды. Осы қарар кейін ХЕҰ Басқарушы кеңесінде 2008 жылдың наурызында мақұлданды. Жалпы жіктеуішке бірінші деңгейлі 10 топ кіреді:

1. Басшылар, менеджерлер;
2. Кәсіби мамандар;
3. Техниктер және кәсіби көмекшілер;
4. Техникалық қызметкерлер;
5. Сауда және қызмет көрсету саласының қызметкерлері;
6. Ауыл шаруашылығы, орман және балық саласының білікті жұмысшылары;
7. Өнеркәсіп және қолөнер саласының білікті қызметкерлері;
8. Жабдықтар мен машиналар операторлары, монтаждаушылар;
9. Қарапайым мамандықтар;
10. Әскери мамандықтар.

Бұдан әрі бірінші деңгейдегі осы 10 топ екінші деңгейдегі 43 топқа, содан кейін үшінші деңгейдегі 130 топқа және сайып келгенде жіктеу құрылымында неғұрлым егжей-тегжейлі төрт мәнді деңгей болып табылатын кәсіптердің 436 базалық тобына бөлінеді. ХЕҰ-ның нұсқаулықтары ISCO-08 мен еріктілер қызметінің түрлері арасындағы қатынастардың мысалдарын ұсынады (3-кесте).

3-кесте.

ISCO-08 мен еріктілер қызметінің түрлері арасындағы қатынастардың мысалдары

ISCO-08	Волонтерлер орындайтын қызмет түрлері
1. Басшылар, менеджерлер	<ul style="list-style-type: none">▪ коммерциялық емес ұйымды, қауымдастықты, одақты немесе ұқсас ұйымды басқару;▪ директорлар Кеңесіндегі немесе ұйым басқармасындағы жұмыс;▪ саясат және зерттеулер жөніндегі менеджерлер.
2. Кәсіби мамандар	<ul style="list-style-type: none">▪ қоғамдастық үшін төтенше жағдайларға дайындықты қамтамасыз ету жоспарларын әзірлеу;▪ тегін заң қызметтерін немесе дауларды шешу қызметтерін ұсыну;▪ мемлекеттік ақпарат үшін деректерді жинауға және талдауға арналған бағдарламаны немесе ұйымды басқару;▪ кәсіби әлеуметтік жұмысты жүзеге асыру және кеңес беру қызметтерін ұсыну.
3. Техниктер және кәсіби көмекшілер	<ul style="list-style-type: none">▪ шұғыл медициналық көмек;▪ іс-шараны жоспарлау, басқару немесе ұйымдастырудағы жетекші рөл;▪ тәлімгер;▪ жаттықтырушы, төреші немесе спорт командасының жетекшісі;▪ оқыту, жаттығу немесе репетиторлық қызмет.
4. Техникалық қызметкерлер	<ul style="list-style-type: none">▪ зерттеу үшін пайдаланылатын ақпаратты жазу мақсатында басқа адамдарға сауалнама жүргізу;▪ кеңсе қызметтерін ұсыну, картотека және құжаттардың көшірмесін жасау;▪ спорттық немесе рекреациялық іс-шараларға техникалық көмек көрсету.
5. Сауда және қызмет көрсету саласының қызметкерлері	<ul style="list-style-type: none">▪ тамақ дайындау немесе басқаларға тамақ беру;▪ жерлеуді ұйымдастыруға көмек;▪ бала күтімі мен қысқа мерзімді тәрбие беруге көмек;▪ басқа үйдегі адамға жеке күтім (мысалы, жуындыру, тамақ дайындау).
6. Ауыл шаруашылығы, орман және балық саласының білікті жұмысшылары	<ul style="list-style-type: none">▪ сіздің қоғамдастықтың қоғамдық жасыл аймақтарын жақсарту, ағаш отырғызу және т. б.;▪ қоғамдық астықты тасымалдауға, жинауға немесе ұйымдастыруға көмек
7. Өнеркәсіп және қолөнер саласының білікті қызметкерлері	<ul style="list-style-type: none">▪ басқа үй шаруашылықтарына көмек ретінде тұрғын үй-жайларды және басқа құрылыстарды салу, жөндеу және жаңарту;▪ велосипедтерді жөндеу және техникалық қызмет көрсету
8. Жабдықтар мен машиналар операторлары, монтаждаушылар	<ul style="list-style-type: none">▪ жабдықта жұмыс істеуді үйрету
9. Қарапайым мамандықтар	<ul style="list-style-type: none">▪ қоқысты жинау, қайта өңдеу үшін қоқысты сұрыптауды;▪ қоғамдық спорттық немесе ойын-сауық іс-шараларынан кейін тазалауға көмек;▪ қан немесе сүйек кемігі немесе ағзалар сияқты басқа биологиялық материалды тапсыру

Дереккөз: ХЕҰ

ХЕҰ нұсқаулығы әзірленгенге дейін волонтерлік жөніндегі деректердің негізгі көздерінің бірі Біріккен Ұлттар Ұйымының халықаралық стандарттарына сәйкес Ұлттық шоттар жүйесінде агрегатталған коммерциялық емес ұйымдар бойынша деректер болды. Бұл ретте волонтерлікті бағалау үшін бұрын пайдаланылған деректердің бірқатар кемшіліктері болды:

- БҰҰ Экономикалық және әлеуметтік мәселелер жөніндегі департаментінің Статистикалық бөлімі жариялаған коммерциялық емес және сабақтас мекемелер мен волонтерлік жұмыс жөніндегі қосалқы шоттың ҰШЖ-2008 басшылығына сәйкес волонтерлік қызмет Ұлттық шоттар жүйесінің (ҰШЖ) әртүрлі институционалдық секторлары арасында да бөлінеді, бірақ оның ешқандай экономикалық құндылығы жоқ деп есептеледі.
- Ұйымдар арқылы жүзеге асырылатын волонтерлік жұмысты осы ұйымдар өндірістік процеске жұмсалған еңбек ретінде қарайды және сол секторда бөлінеді. Алайда ҰШЖ бұл шығындарды олардың нақты құны бойынша бағалауды ұсынады. Бұл көрсеткіш нөлге тең болғандықтан, еңбек шығындары өлшенбейді.
- Ерікті қызмет шартты түрде тікелей немесе ұйымдастырушылық болып бөлінуі мүмкін. Ұйымдар аясында жүзеге асырылатын волонтерлік жұмыс ұйымдық волонтерлік жұмыс деп аталады, ал үй шаруашылығында бейресми түрде жеке адамдар жүргізетін волонтерлік жұмыс тікелей волонтерлік жұмыс деп аталады.
- Жеке тұлғалар немесе үй шаруашылықтары тікелей басқа үй шаруашылықтары үшін орындайтын тікелей волонтерлік жұмыс үй шаруашылықтары секторына бөлінеді. Алайда, ҰШЖ осындай тікелей волонтерлік жұмыстың елеулі нәтижелер беретін бөлігін ғана өлшейді. Қызмет көрсету саласындағы тікелей волонтерлік жұмыс, керісінше, өлшенбейді.

Осылайша, коммерциялық емес ұйымдар бойынша статистика шеңберінде волонтерлердің еңбек шығындары мен тікелей волонтерлік жұмыс іс жүзінде көрініс таппады. ХЕҰ әдістемесі осы кемшіліктерді жою үшін жасалды.

2-тарау.

Елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалау әдістемесіне шолу

2.1

Волонтерлік қызметтің елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін бағалау әдістемесі⁴

«TALAP» қолданбалы зерттеулер орталығы» ҚҚ «Елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің үлесін бағалау әдістемесі» (бұдан әрі мәтін бойынша – Әдістеме) әзірленді, оны қолдану ХЕҰ ұсынған «шығындарды алмастыру әдісін» пайдалануға негізделген⁵. Әдістемені әзірлеудің мақсаты уәкілетті орган және/немесе басқа да мүдделі ұйымдар/тұлғалар жүзеге асыратын елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің үлесін бағалауды әдіснамалық қамтамасыз ету болып табылады. Әдістемені дайындау шеңберінде келесі міндеттер іске асырылды:

- волонтерлік қызметті бағалау әдістерін санаттау және таңдау;
- волонтерлік қызметті бағалау әдістерінің мәнін сипаттау;
- әдістерді қолдану алгоритмінің детализациялау.

Волонтерлік қызметті бағалау әдістерін санаттау және таңдау. Бағалау объектісінің критерийі бойынша әдістеме шеңберінде макро - және мезо-деңгей шартты түрде ажыратылады. Макро деңгей деп жалпы елдік даму түсініледі; халықаралық тәжірибені ескере отырып, волонтерлік қызметтің үлесін көрсететін неғұрлым қолайлы көрсеткіш волонтерлер көрсеткен қызметтер көлемі болып табылады. Мезо-деңгей волонтерлік бағдарлама (жоба), акция, ұйым деп түсініледі. Осы деңгейде бағалауға арналған көрсеткіштер тізімі өте ауқымды және ең алдымен бағдарламаның (жобаның), акцияның, ұйымның жеке сипаттамаларына және олардың мақсаттарына сәйкес келуі керек.

Сонымен қатар, халықаралық тәжірибеде бағалауды жүргізуде көмекші құрал бола алатын әлеуметтік жобалардың индикаторларын дерекқорға біріктіру практикасы бар.

Санаттаудың тағы бір маңызды критерийі бағалау әдістерінің мазмұндық негіздері болып табылады. Үқтимал қолданылатын әдістердің ауқымы әлеуметтік жобалар мен

⁴ Полный текст Методики, а также описание ее применения содержатся в Приложениях 1 - 3 к настоящему Докладу.

⁵ См. «Руководство по измерению добровольческой работы», МОТ, Женева, 2011.

бағдарламаларды бағалауда кең таралған бағалау құралдарының кең спектрімен ұсынылуы мүмкін.

Осыған байланысты волонтерлік қызметті бағалауда қазірдің өзінде жинақталған практикалық халықаралық тәжірибе маңызды. Мәселен, халықаралық еңбек ұйымы (ХЕҰ, International Labour Organization, ILO) ерікті жұмысты өлшеу бойынша нұсқаулық шығарды және қолдануға ұсынылды (2011), сондай-ақ Ресей Федерациясы жоғары экономика мектебінің ұлттық зерттеу университеті (2018) ерікті қызметтің экономикалық және әлеуметтік тиімділігін бағалауды іске асырудың әдістемелік тәсілдері мен проблемаларын қарастырды.

Екі тұжырымдамалық тәсіл ажыратылады: (1) шығындар-пайдаларды талдау; (2) логикалық құрылымдарды талдау.

Әдістердің бірінші тобына волонтерлік қызметті бағалауға қатысты барлық әдістемелік құралдардың ішінен келесі әдістер бөлінеді:

- 1) алмастыру шығындары бойынша (replacement cost);
- 2) баламалы кірістерді бағалау бойынша (opportunity cost);
- 3) инвестицияларды қайтаруды талдау (SROI);
- 4) қосылған құнды кеңейтілген бағалау (Expanded Value Added Statement немесе EVAS);
- 5) волонтерлікке инвестициялардың және волонтерлер құратын құндылықтың аудиті (Volunteer Investment and Value Audit немесе VIVA).

Әдістердің екінші тобына келесілерді жатқызуға болады:

- 1) нәтижеге қол жеткізуді бағалау;
- 2) «таза пайда» есептеу;
- 3) еріктіліктің әсерін бағалау құралдары (Volunteer Impact Assessment Toolkit, VIAT).

Әдістеме шеңберінде қолданылатын қорытынды санаттау 4-кестеде келтірілген.

4-кесте.

Волонтерлік қызметті бағалау түрлерін санаттау

Бағалау объектісінің деңгейі	Әдіснамалық тәсілдер	
	Шығын-пайда талдауы	Логикалық құрылымды талдау
Макро деңгей	алмастыру шығындары бойынша	-
	баламалы кірістерді бағалау бойынша	
Мезо деңгей	инвестицияларды қайтаруды талдау	«таза пайда» есептеу
	қосылған құнды кеңейтілген бағалау	нәтижеге қол жеткізуді бағалау
	волонтерлікке инвестициялардың және волонтерлер құратын құндылықтың аудиті	еріктіліктің әсерін бағалау құралдары

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО ҚҚ қорытындылары

ХЕҰ-ның ерікті жұмысты өлшеу жөніндегі нұсқаулығына сәйкес «алмастыру шығындары бойынша» әдісін қолдану ұсынылатынын атап өткен жөн.

Жоғарыда аталған әдістердің әрқайсысының өзіндік ерекшелігі бар және әр жағдайда белгілі бір әдісті қолдануды таңдау олардың мазмұндық сипаттамаларына байланысты болады:

- **Алмастыру шығындары бойынша.** Бұл тәсіл еріктілік қызметті алушы үшін, демек, жалпы қоғам үшін алмастыру шығындарын есептеуді білдіреді. Бұл тәсіл еріктілер жұмысының бенефициарлары, егер олар жұмыс үшін біреуге ақша төлеген болса, жұмсауға тура келетін соманы көрсетеді, бұл волонтер ақысыз түрде жасайтын ерікті жұмыстардың құнын есептеу.
- **Баламалы кірістерді бағалау бойынша.** Негізінен, волонтерлік қызмет субъектісі үшін волонтерліктің экономикалық құндылығын өлшейді, волонтерлік жұмыс сағаттарына, егер сол сағат ішінде волонтер басқа жерде тұрақты жұмыс істеген жағдайда табатын, орташа жалақысын береді. Алайда, кейбір есептерде сарапшылар ерікті уақыт жұмыс емес, бос уақытты ауыстыру деп санайды және бұл жағдайда еріктілерге тағайындалған жалақы нөлге тең болады.
- **Қосылған құнды кеңейтілген бағалау.** Бұл еріктілер қызметінің әлеуметтік нәтижелерін үш сатылы ақшалай баламада көрсетуге мүмкіндік беретін балама және алмастыру құнын есептеу әдістерінің қоспасы.
- **Волонтерлікке инвестициялардың мен волонтерлер құратын құндылықтың аудиті.** Волонтерлік қызметке салынған қаражаттың тиімділігін, салынған әрбір ақша бірлігіне қайтаруды көрсетеді.
- «Таза пайданы» есептеу. Еріктілердің еңбегін пайдаланумен байланысты артықшылықтар мен қиындықтарды бірыңғай мәнге келтіруге ұмтылады және тиісті

бірыңғай көрсеткішті шығаруға көмектеседі. Бұл әдіс әлеуметтік нәтижелердің сандық мәндерін оларды қаржылық баламаларға келтірместен алуға мүмкіндік береді.

- **Нәтижеге қол жеткізуді бағалау.** Жобаны жүзеге асыру барысында қойылған мақсатқа қаншалықты қол жеткізілгені туралы ақпарат алуға бағытталған. Нақты жазылған мақсаттар; күтілетін нәтижелер; индикаторлар қажет.
- **Еріктіліктің әсерін бағалау құралдары.** Бұл құралдар еріктіліктің еріктілерге, ұйымға, бенефициарларға және кең қоғамдастыққа әсер етуіне бағытталған, ал бұл топтардың пайдасы физикалық, адами, экономикалық, әлеуметтік және мәдени капитал тұрғысынан сипатталады.

Пайдаланылған деректер

Қазақстандық статистикалық ведомство жариялайтын волонтерлік қызметтің жай-күйі туралы ақпарат аз бейімделуден кейін ХЕҰ ұсынымдарына сәйкес волонтерлік қызметтің үлесін есептеуді жүргізуге мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті Төрағасының 2020 жылғы 5 ақпандағы №17 бұйрығымен «Халықтың жұмыспен қамтылуын іріктеп зерттеу сауалнамасы» бекітілді, индексі Т-001. Тексеру ай сайынғы негізде жүргізіледі. Осы сауалнама аясында сауалнама жүргізу кезінде екі негізгі сұрақ, респонденттің өткен айда жүргізген еріктілік жұмысының түрі мен саны анықталады.

2017 жылдан бастап еріктілер қызметі тұрғысынан сауалнаманың нәтижелері «Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының негізгі индикаторлары» жылдық есебінде жинақталған («Негізгі жұмыс орнында жұмыспен қамтылу мәртебесі бойынша еріктілік қызметімен айналысатын халық» 7-тармақ). Тиісті нысандарда мынадай критерийлерді бөліп көрсете отырып, волонтерлер саны бойынша деректер қамтылады:

- жұмыспен қамту статусы (жалдамалы және өзін-өзі жұмыспен қамтыған қызметкерлер, жұмыссыз халық, жұмыс күшінің құрамына кірмейтін адамдар);
- гендерлік белгі;
- көрсетілетін жұмыстардың 13 түрі;
- қала және ауыл тұрғындары;
- білім деңгейі;
- жасы;
- жұмсалған уақыт мөлшері.

Сонымен қатар, «Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының негізгі индикаторлары» бюллетені шеңберінде жұмыс күшінің саны туралы мәліметтер жарияланады, ал «Қазақстан Республикасындағы еңбек бойынша негізгі көрсеткіштер» бюллетені шеңберінде экономикалық қызмет түрлері бойынша жұмысшылардың

орташа айлық жалақысы жарияланады. Осылайша, ҚР ҰЭМ Статистика комитеті (қазіргі уақытта - ҚР Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігінің статистика бюросы) жариялаған 2019 жылғы Қазақстан Республикасындағы волонтерлік қызмет және еңбекке ақы төлеу туралы статистикалық деректер, сондай-ақ «Қазақстан Республикасының Электрондық үкіметі» порталында орналастырылған 2019 жылға арналған өндірістік күнтізбе есептеулер жүргізу үшін деректер көзі болып табылады (5-кесте).

5-кесте.

Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалау үшін деректер көздері

Көрсеткіш атауы	Шығару мерзімділігі	Шығару мерзімділігі
Волонтерлік қызметпен айналысатын халық	Жыл сайын	ҚР ҰЭМ СК, «Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының негізгі индикаторлары» статистикалық бюллетені
Жалдамалы жұмысшылардың орташа айлық жалақысы	Жыл сайын	ҚР ҰЭМ СК, «Қазақстан Республикасындағы еңбек бойынша негізгі көрсеткіште» статистикалық бюллетені
Жұмыс сағаттарының саны	Жыл сайын	«Қазақстан Республикасының Электрондық үкіметі» порталы, «2019 жылға арналған өндірістік күнтізбе» бөлімі

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО ҚҚ қорытындылары

Есептеу кезеңдері мен тәртібі

1-кезең. Волонтерлік қызметтің жиынтық мөлшерін есептеу. Волонтерлік қызметтің жиынтық мөлшері (**ВҚЖМ**) барлық волонтерлердің жыл бойы волонтерлік қызметті жүзеге асыруға жұмсаған сағаттардың (адам-сағаттардың) жиынтық санын білдіреді. **ВҚЖМ** бір жылда бір волонтер жүзеге асырған волонтерлік қызмет сағаттарының орташа санының тиісті жылы волонтерлік қызметті жүзеге асырған волонтерлер санына көбейтіндісі ретінде есептеледі.

Волонтерлердің еңбегі бойынша статистикалық деректер ай сайынғы негізде санаттар бойынша бөліністе қалыптастырылатынын және жарияланатынын ескере отырып, **ВҚЖМ** есептеу формуласы мынадай түрге ие болады:

$$ВҚЖМ = 12 \cdot \sum_{i=1}^n ВҚСК_i \cdot ВС_i$$

мұндағы **ВҚСК_i** - і-й категориялы волонтерлардың бір айдағы волонтерлық қызметінің орташа сағат саны,

ВС_i - і-й категориясындағы волонтерлар саны.

Статистикалық есептілік шеңберінде волонтерлер бөлінген санаттар волонтерлік қызмет сағаттары санының өлшемі бойынша волонтерлер жиынтығы бөлінетін аралықтарды білдіреді. Барлығы еріктілердің 9 санаты бар. Волонтерлік қызметтің орташа сағаты (**ВҚСК**) - максимумды қоспағанда, барлық аралықтар үшін интервалдың жоғарғы және төменгі шектерінің мәндерінің орташа арифметикалық мәні. Максималды интервалдың **ВҚСК** оның төменгі шегіне тең. Еріктілердің санаттары (аралықтары) және олардың **ВҚСК** б-кестеде келтірілген.

6-кесте.

Бір айдағы волонтерлік қызмет сағаттарының санына байланысты еріктілердің әртүрлі санаттары үшін ВҚСК мәні.

Категория (аралық) №	Жоғарғы және төменгі шегі (адам-сағат)	Аралықтың ВҚСК
1	0-ден 5-ке дейін	2,5
2	6-дан 10-ға дейін	8
3	11-ден 15-ке дейін	13
4	16-дан 20-ға дейін	18
5	21-ден 25-ке дейін	23
6	26-дан 30-ға дейін	28
7	31-ден 35-ке дейін	33
8	36-дан 40-қа дейін	38
9	41-ден жоғары	41

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО ҚҚ (ҚР СЖЖПА СБ деректері негізінде)

Волонтерлер саны бойынша деректерді ҚР ҰЭМ Статистика комитеті «Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының негізгі индикаторлары» бюллетенінде (7.4-нысан «Түрлері және жұмсалған уақыт мөлшері бойынша волонтерлік қызметпен айналысатын халық») волонтерлік қызметтің 13 түріне бөле отырып жариялайды. ВҚЖМ есептеу волонтерлік қызметтің 13 түрінің әрқайсысы бойынша жеке жүргізіледі.

2-кезең. Волонтерлардың жылдық санын есептеу. Волонтерлардың жылдық саны (**ВЖС**) - бұл еңбегі еріктілердің баламалы жұмысымен ауыстырылатын толық жұмыспен қамтылған жұмысшылардың санын сипаттайтын шартты мән. **ВЖС** тиісті жылға арналған өндірістік күнтізбемен белгіленген **ВҚЖМ**-ді (адам-сағат саны) жұмыс уақытының нормасына (ЖУН) бөлудің мәні ретінде есептеледі:

$$ВЖС = \frac{ВҚЖМ \text{ (адам-сағат)}}{ЖУН \text{ (сағат)}}$$

ВҚЖМ сияқты, **ВЖС** еріктілер қызметінің барлық 13 түрі үшін есептеледі.

3-кезең. Волонтерлердің волонтерлік қызметтің жиынтық үлесіне (**ВҚЖМ**) қосқан үлес көлемін есептеу волонтерлердің еңбегіне ұқсас еңбекақы төлеу жөніндегі жиынтық

шығыстарды білдіреді. **ВҚЖУ** волонтерлік қызметтің туындысы (адам-жыл) және олардың шартты жалақысы ретінде есептеледі. Статистикалық ведомство тек орташа айлық жалақы туралы деректерді жариялайтынын ескере отырып, **ВҚЖУ** есептеу формуласы мынадай түрге ие болады:

$$ВҚЖУ = 12 * \sum_{i=1}^n ВЖС_i * ОАНЖ_i$$

мұндағы $ВЖС_i$ - волонтерлық қызметтің i түрі бойынша **ВЖС**;

$ОАНЖ_i$ - волонтерлық қызметтің i түріне сәйкес, экономикалық қызмет саласында қамтылған жұмысшының орташа айлық номиналдық жалақысы.

ВҚЖУ есептеу кезінде **ВЖС** және орташа айлық номиналдық жалақы (**ОАНЖ**) көрсеткіштері пайдаланылады. **ВЖС** көрсеткішін есептеу барысында волонтерлік қызметтің 13 түрі бойынша жеке есептелген **ВҚЖМ** көрсеткіші қолданылады. Сонымен қатар, статистикалық ведомство **ОАНЖ**-ны **ЭҚЖЖ** сәйкес экономикалық қызмет түрлері бойынша бөліп жариялайды. Осыған байланысты **ВҚЖУ** көрсеткішін есептеу кезінде волонтерлік қызмет түрлерінің **ЭҚЖЖ** сай экономикалық қызмет түрлеріне сәйкестігін ескеру қажет. **ЭҚЖЖ** сәйкес экономикалық қызмет түрлерінің және волонтерлік қызмет түрлерінің өтпелі кілттері 7-кестеде келтірілген.

7-кесте.

ЭҚЖЖ сәйкес экономикалық қызмет түрлерінің және волонтерлік қызмет түрлерінің өтпелі кілттері

ЭҚЖЖ	Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының негізгі индикаторлары
Ауыл, орман және балық шаруашылығы	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ауылшаруашылық жұмыстар (фермаларда және егістіктерде жұмыс істеу); ▪ Экологиялық жобалар (ормандарды, алқаптар мен өзендерді тазарту, ағаштар отырғызу)
Өнеркәсіп	-
Тау-кен өндірісі және карьерлерді қазу	-
Өңдеу өнеркәсібі	-
Электрмен жабдықтау, газ, бу беру және ауа баптау	-
Сумен жабдықтау; кәріз жүйесі, қалдықтардың жиналуын және таратылуын бақылау	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Сіздің елді мекеніңіздің аумағын абаттандыру және тазалау (қоқыс жинау, сумен жабдықтауды, саябақтарды немесе жолдарды жақсарту бойынша жұмыс, аумақты көгалдандыру)
Құрылыс	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Құрылыс, жөндеу жұмыстары, қалпына келтіру жұмыстары
Көтерме және бөлшек сауда; автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеу	-
Көлік және қоймалау	-

ЭҚЖЖ	Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының негізгі индикаторлары
Тұру және тамақтану бойынша қызметтер	-
Ақпарат және байланыс	-
Қаржы және сақтандыру қызметі	-
Жылжымайтын мүлікпен жасалатын операциялар	-
Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет	-
Әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету саласындағы қызмет	-
Мемлекеттік басқару және қорғаныс; міндетті әлеуметтік қамсыздандыру	-
Білім беру	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Жергілікті мектепке көмек; ▪ Мектептердің және басқа да білім беру мекемелерінің, қоғамдық, діни және басқа да коммерциялық емес ұйымдардың, клубтардың, одақтардың қоғамдық органдарының жұмысына қатысу
Денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Әлеуметтік жұмыстар (адамдарға (қарттарға, балаларға, мүгедектерге, апаттардың құрбандарына және т.б.) өз үйінен тыс кез-келген ақысыз көмек көрсету. Мысалы: тамақ пісіру және тамақ беру, адамдарды тасымалдау және т.б.); Қайырымдылыққа немесе басқа әлеуметтік жобаға қаражат жинау; ▪ Кез-келген тегін медициналық көмек немесе заңгерлік кеңес беру, ақысыз Сабақ, жаттығу, кеңес беру; ▪ Жануарларға көмек көрсету; ▪ Жоғалған адамдарды іздеу
Өнер, ойын-сауық және демалыс	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Спорттық, мәдени және басқа да іс-шараларды ұйымдастыру
Қызметтердің басқа түрлерін ұсыну	Басқалар

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО ҚҚ (ҚР СЖЖПА СБ деректері негізінде)

Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалау әдістемесін SWOT-талдау

«Talar» ҚЗО» ҚҚ «елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалауды жүзеге асыру» әлеуметтік жобасын іске асыру шеңберінде SWOT-талдау жүргізді, оның мақсаты жобаны іске асыру шеңберінде «Talar» ҚЗО» ҚҚ әзірлеген волонтерлік қызметтің елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін мониторингтеу және бағалау әдістемесінің артықшылықтары мен кемшіліктерін, сондай-ақ оны жетілдіру перспективаларын анықтау болды. SWOT-талдау жүргізудің объектісі - Қазақстандағы волонтерлік қызмет саласы, ал пәні - «Елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалауды жүзеге асыру»

әлеуметтік жобасын іске асыру шеңберінде «Talar» ҚЗО» ҚҚ әзірлеген волонтерлік қызметтің елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін бағалау әдістемесін қоса алғанда, волонтерлік қызметтің елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін мониторингілеу және бағалау процесі болып табылады.

Талдау нәтижелері төменде келтірілген.

I. Негізгі (классикалық) SWOT талдау матрицасы

Күшті жақтары (S)	Әлсіз жақтары (W)
<ol style="list-style-type: none"> Есептеу қарапайымдылығы; Негізгі деректердің қол жетімділігі; Пайдаланылатын деректерді қалыптастырудың жүйелілігі; Кіріс параметрлерінің кешенділігі; Еларалық салыстыру мүмкіндігі. 	<ol style="list-style-type: none"> Жекелеген волонтерлік жобалар бойынша деректердің болмауы; Статистикалық деректерді жариялау кезеңділігінің төмендігі; Статистикалық деректерді біріктірудің жоғары деңгейіне байланысты ыдыратудың мүмкін еместігі; Ұзақ уақыт кезеңі үшін толық деректер қатарының болмауы; Статистиканың басқа салаларының деректерімен салыстырудағы проблемалар.
Мүмкіндіктер (O)	Қауіптер (T)
<ol style="list-style-type: none"> Нормативтік базаны жетілдіру, оның ішінде статистикалық базаны жетілдіру; Волонтерлердің өздері мен волонтерлік ұйымдардың деректерді жинауға қосылу мүмкіндігі; Орталық және жергілікті атқарушы билік органдарының деректерін пайдалану; Қоғамда волонтерлікті дамыту жөніндегі бастамаларға ықтимал оң баға беру. 	<ol style="list-style-type: none"> Бюрократизмнің жоғары деңгейі; Волонтерлық ұйымдар мен волонтерлардың ұстанымдары мен пікірлерін елемей; Бюрократиядан бас тарту салдарынан волонтерлардың ресми рәсімдерден бас тартуы; Ақпарат жинаудың пысықталған рәсімдерінің болмауы.

II. Күшті жақтар матрицасы

№	Фактордың атауы	Әсер ету деңгейі	Іске асыру үшін алғышарттар
1.	Есептеу қарапайымдылығы	Күшті	ҚР ҰЭМ СК статистиканы қалыптастыру үшін тиісті шаблонды пайдаланады
2.	Негізгі деректердің қол жетімділігі	Күшті	Деректер ҚР ҰЭМ СК сайтында белгіленген кезеңділікпен ашық қолжетімділікте жарияланады
3.	Пайдаланылатын деректерді қалыптастырудың жүйелілігі	Күшті	
4.	Кіріс параметрлерінің кешенділігі	Күшті	Деректер волонтерлік қызмет параметрлерінің едәуір санын қамтиды
5.	Еларалық салыстыру мүмкіндігі	Орташа	Әдістеме ХЕҰ ұсынымдары негізінде әзірленген

Матрицаға түсініктеме:

1. **«Есептеу қарапайымдылығы» факторы:** волонтерлік қызметтің елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін сипаттайтын көрсеткіштерді есептеу математика немесе статистика саласында арнайы дағдыларды немесе қосымша даярлықты талап етпейді. Көрсеткіштерді есептеу мен бастапқы талдауды жоғары оқу орындарындағы экономикалық емес мамандықтар үшін экономикалық теория курсының мазмұны деңгейінде экономика және экономикалық процестер туралы түсінігі бар мемлекеттік органдардың қызметкерлері, талдаушылар және өзге де мүдделі тұлғалар орындай алады.
2. **«Негізгі деректердің қолжетімділігі» факторы:** елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалау кезінде пайдаланылатын деректер ҚР ҰЭМ СК сайтында еркін қолжетімділікте бар.
3. **«Пайдаланылатын деректерді қалыптастырудың жүйелілігі» факторы:** деректерді ҚР ҰЭМ СК бір реттік зерттеулер барысында емес, тұрақты мерзімдік негізде қалыптастырады.
4. **«Кіріс параметрлерінің кешенділігі» факторы:** ҚР ҰЭМ СК деректері волонтерлік қызметке жұмсалған уақыт, волонтерлік қызмет түрлері, волонтерлердің негізгі қызметінің түрі және т. б. бойынша бөлінген волонтерлер санын қоса алғанда, волонтерлік қызметтің әртүрлі аспектілерін сипаттайтын көрсеткіштерді қамтиды. Бұл Қазақстандағы волонтерлік саласының жағдайын бағалауға икемді пайдалануға мүмкіндік береді.
5. **«Еларалық салыстыру мүмкіндігі» факторы:** Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалау әдістемесі әртүрлі елдерде қандай да бір дәрежеде қолданылатын Халықаралық еңбек ұйымының өзекті ұсынымдарын ескере отырып әзірленді.

III. Әлсіз жақтар матрицасы

№	Фактордың атауы	Әсер ету деңгейі	Іске асыру үшін алғышарттар
1.	Жекелеген волонтерлік жобалар бойынша деректердің болмауы	Орташа	ҚР ҰЭМ СК деректер тізбесі біріктірілген көрсеткіштерді ғана қамтиды
2.	Статистикалық деректерді жариялау кезеңділігінің төмендігі	Күшті	Деректер жылына бір рет кезеңділікпен жарияланады
3.	Статистикалық деректерді біріктірудің жоғары деңгейіне байланысты ыдыратудың мүмкін еместігі	Орташа	Волонтерлік қызмет түрлері мен волонтерлік қызметке кететін уақыт шығындары бойынша статистикалық көрсеткіштерді бөлу жалпылама сипатқа ие
4.	Ұзақ уақыт кезеңі үшін толық деректер қатарының болмауы	Күшті	ҚР ҰЭМ СК волонтерлік қызмет бойынша статистиканы тек 2017 жылдан бастап қалыптастырған
5.	Статистиканың басқа салаларының деректерімен салыстырудағы проблемалар	Орташа	Волонтерлік қызмет түрлерінің тізбесі ЭҚЖЖ сәйкес экономикалық қызмет түрлеріне сәйкес келмейді

Матрицаға түсініктеме:

1. **«Жекелеген волонтерлік жобалар бойынша деректердің болмауы» факторы:** ҚР ҰЭМ СК пайдаланатын волонтерлік қызмет бойынша деректерді жариялау форматы жекелеген волонтерлік акциялардың ірілерді қоса алғанда, елдің және оның жекелеген өңірлерінің әлеуметтік-экономикалық дамуына әсерін бағалау мүмкіндігін жоққа шығарады.
2. **«Статистикалық деректерді жариялау кезеңділігінің төмендігі» факторы:** волонтерлік қызмет бойынша статистикалық деректер жылына бір рет кезеңділікпен жарияланады: перспективада бұл ұзақ мерзімді үрдістерді бағалауға мүмкіндік береді, алайда жағдайды жедел талдау үшін мүмкіндікті жоққа шығарады.
3. **«Статистикалық деректерді біріктірудің жоғары деңгейіне байланысты ыдыратудың мүмкін еместігі» факторы:** ҚР ҰЭМ СК волонтерлік қызмет бойынша деректерді жариялау форматы деректерді талдау процесінде оларды ыдырату мүмкіндігін жоққа шығарады.
4. **«Ұзақ уақыт кезеңі үшін толық деректер қатарының болмауы» факторы:** ҚР ҰЭМ СК волонтерлік қызмет бойынша статистиканы тек 2017 жылдан бастап және тек бір жылдық негізде қалыптастырады. Деректердің толық сериясының болмауы тенденцияларды талдау мүмкіндіктерін күрт төмендетеді және математикалық құралдарды толық қолдануға мүмкіндік бермейді.
5. **«Статистиканың басқа салаларының деректерімен салыстырудағы проблемалар» факторы:** волонтерлік қызмет бойынша статистикалық деректер ЭҚЖЖ-ға сәйкес келмейтін волонтерлік қызмет түрлері бойынша бөліністе ұсынылады. Волонтерлік қызмет түрлері мен ЭҚЖЖ бойынша Экономикалық қызмет түрлері арасында нақты сәйкестікті белгілеу мүмкін емес, бұл волонтерлік қызметтің елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесінің есептік көрсеткіштерінің релеванттылық деңгейін әлеуетті төмендетуі мүмкін.

IV. Мүмкіндіктер матрицасы

№	Фактордың атауы	Әсер ету деңгейі	Іске асыру үшін алғышарттар
1.	Нормативтік базаны жетілдіру, оның ішінде статистикалық базаны жетілдіру	Күшті	Нормативтік базаға өзгерістер енгізу арқылы бірқатар мәселелерді шешу мүмкіндігі
2.	Волонтерлердің өздері мен волонтерлік ұйымдардың деректерді жинауға қосылу мүмкіндігі	Орташа	Қазіргі уақытта волонтерлер Қазақстандағы волонтерлік қызмет саласын құрылымдау процесіне іс жүзінде тартылмаған, бұл мониторинг және бағалау рәсімдерін жетілдіру бөлігінде белгілі бір мүмкіндіктер береді
3.	Орталық және жергілікті атқарушы билік органдарының деректерін пайдалану	Күшті	Мәліметтердің мониторингі мен талдауын атқарушы органдар тиісті деңгейде жүргізбейді, әлеуетті ашуға мүмкіндіктер бар
4.	Қоғамда волонтерлікті дамыту жөніндегі бастамаларға ықтимал оң баға беру	Әлсіз	Жалпы қоғамда волонтерлікке оң баға берілді

Матрицаға түсініктеме:

- «Нормативтік базаны жетілдіру» факторы:** волонтерлік қызмет бойынша статистикалық және ақпараттық базаны қалыптастырудағы бірқатар проблемалар нормативтік-құқықтық базаны және тиісті статистикалық көрсеткіштерді қалыптастыру әдіснамасын жетілдіру арқылы шешілуі мүмкін.
- «Волонтерлер мен волонтерлік ұйымдардың өздерінің деректерді жинауға қосылу мүмкіндігі» факторы:** Қазіргі кезде еріктілердің өздері Қазақстандағы әр түрлі процестерге өз қызметтерінің әсерін бақылау және бағалау үдерісіне нашар қатысады. Волонтерлік қызмет саласындағы, оның ішінде өзін-өзі бақылау түріндегі мониторингке қатысуды кеңейту мемлекеттік және басқа ұйымдар жүргізетін еріктілер саласындағы жағдайды бағалаудың өзектілігін арттыруға көмектеседі.
- «Орталық және жергілікті атқарушы билік органдарының деректерін пайдалану» факторы.** Тәжірибе көрсетіп отырғандай, әртүрлі мемлекеттік органдар волонтерлік саласын мониторингтеу процесіне жеткіліксіз дәрежеде тартылған, ақпаратты жинау және өңдеудің орталықтандырылған рәсімдері жоқ. Бейінді ведомствоның басқа орталық және жергілікті билік органдары жинайтын ақпаратты пайдалана отырып, волонтерлік саласының жағдайын мониторингілеудің орталықтандырылған тетіктерін жасауы волонтерлік саласының мониторингін жетілдіруге және оның нәтижелерінің релеванттығын ұлғайтуға ықпал етуі мүмкін.
- «Қоғамда волонтерлікті дамыту бойынша бастамаларға ықтимал оң баға беру» факторы.** Волонтерлер мен волонтерлік қызметті жалпы қоғам оң қабылдайды, сондықтан волонтерлікті дамытуға байланысты кез келген бастаманы (оның ішінде мониторинг рәсімдерін жетілдіру) қазақстандықтардың басым көпшілігі оң қабылдайтын болады.

V. Қауіптер матрицасы

№	Фактордың атауы	Әсер ету деңгейі	Іске асыру үшін алғышарттар
1.	Бюрократизмнің жоғары деңгейі	Күшті	Волонтерлік қызметтің мониторингiне байланысты рәсімдер мен бизнес-процестердің жетілмегендігі
2.	Волонтерлық ұйымдар мен волонтерлардың ұстанымдары мен пікірлерін елемеу	Күшті	Жұмыс істеп жүрген волонтерлер волонтерлік қызмет саласын реттеу тәсілдерін әзірлеуге әлсіз тартылған
3.	Бюрократиядан бас тарту салдарынан волонтерлардың ресми рәсімдерден бас тартуы	Күшті	Қоғамдық қызмет саласы, атап айтқанда, волонтерлік тұтастай алғанда формализацияға бейім емес
4.	Ақпарат жинаудың пысықталған рәсімдерінің болмауы	Орташа	Мемлекеттік органдардың іс-әрекеттеріндегі Формализм

Матрицаға түсініктеме:

- 1) **«Нормативтік базаны жетілдіру» факторы:** волонтерлік қызмет бойынша статистикалық және ақпараттық базаны қалыптастырудағы бірқатар мәселелер нормативтік-құқықтық базаны және тиісті статистикалық көрсеткіштерді қалыптастыру әдіснамасын жетілдіру арқылы шешілуі мүмкін.
- 2) **«Волонтерлік ұйымдар мен волонтерлердің ұстанымдары мен пікірлерін елемеу» және «Ақпарат жинаудың пысықталған рәсімдерінің болмауы» факторлары:** Қазақстанда еріктілер жылы аяқталғаннан кейін волонтерлікті дамыту жөніндегі жұмыста мемлекеттік органдардың формализм деңгейі артуының елеулі тәуекелі бар.
- 3) **«Бюрократиядан бас тарту салдарынан волонтерлардың ресми рәсімдерден бас тартуы» факторы:** Волонтерлік қызмет және мемлекеттік органдардың қызметі өз қызметі шеңберіндегі процестерді рәсімдеуге әр түрлі көзқараспен қарауымен сипатталады. Егер мемлекеттік органдар мен олардың қызметкерлері өз жұмысында ресми реттелген процедуралар шеңберінде жұмыс процестерін оңтайландыруға ұмтылса, онда еріктілер мен еріктілер ұйымдары, әдетте, ресми рәсімдер мен құжат айналымына жеткіліксіз назар аударады немесе оларды мүлдем елемейді. Осы сәттен бастап еріктілерден ақпарат жинау ерекше тәсілдерді қажет етеді.

VI. Шешімдер матрицасы

Күшті жақтарды пайдалану	Әлсіз жақтардың әсерін төмендету
<ol style="list-style-type: none"> 1. Барлық мүдделі тараптар арасында еріктілер қызметінің үлесін бағалаудың әзірленген әдістемесін тарату; 2. Елдердің анықтамалық тобындағы волонтерліктің жағдайын жүйелі талдау және оның нәтижелерін Қазақстандағы волонтерліктің жағдайын осындай талдау нәтижелерімен салыстыру 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Еріктілер қызметі туралы олардың қамтылу деңгейін кеңейту мақсатында статистикалық деректерді қалыптастыру әдістемесін нақтылау; 2. Еріктілер қызметі туралы статистикалық ақпарат қалыптастырудың жартыжылдық немесе кезеңділігіне көшу 3. Волонтерлік қызмет түрлері бойынша да, ЭҚЖЖ сәйкес қызмет түрлері бойынша да бір мезгілде бөлуді көздейтін волонтерлік қызмет туралы ақпаратты ұсыну форматын өзгерту; 4. Өз қызметінде волонтерлікпен байланыста болатын орталық және жергілікті атқарушы органдарды волонтерлік қызметін мониторингілеуге тарту
Мүмкіндіктерді пайдалану	Қауіптерді төмендету
<ol style="list-style-type: none"> 1. Еріктілер қызметін бақылауға қатысты талаптарды қосу тұрғысынан нормативтік құқықтық базаны жетілдіру; 2. Мемлекеттік органдардың еріктілермен және еріктілер ұйымдарымен тұрақты байланыс арналарын құру; 3. Қызметі волонтерлікпен байланысты барлық орталық және жергілікті атқарушы органдарды ақпарат жинау процесіне тарту 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Волонтерлер мен волонтерлік ұйымдардан ақпарат жинау рәсімдерін барынша оңайлату; 2. Мемлекеттік органдардың ақпарат жинау рәсімдерін тұрақты жетілдіру

2.2

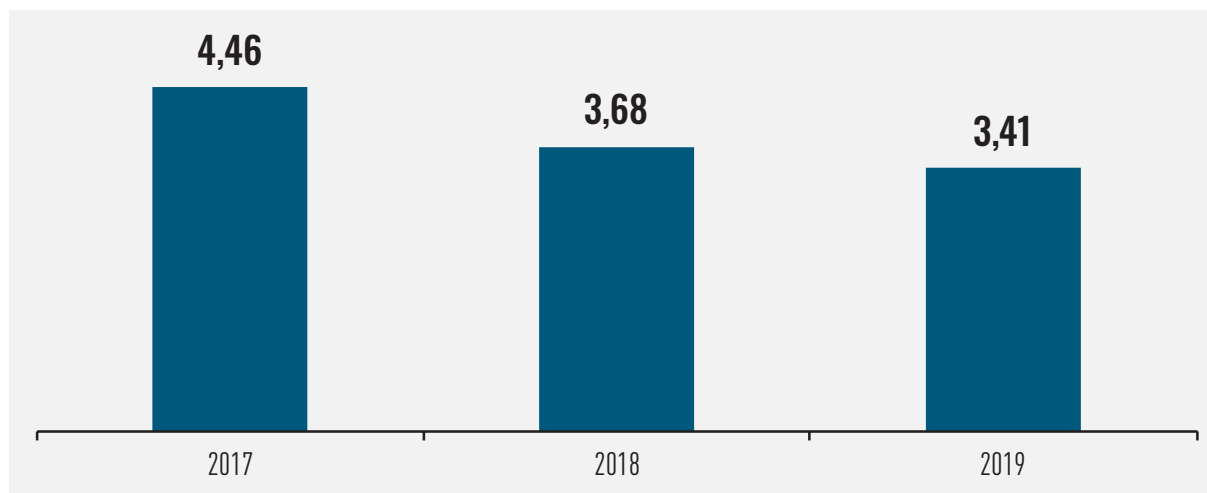
Экономикалық үлес бойынша әдістемені математикалық талдау және апробациялау

«TALAP» ҚЗО әдістемесін апробациялау мақсатында 2017-2019 жылдар кезеңінде еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесі бағаланды, сондай-ақ алынған нәтижелерге математикалық және мазмұнды талдау жүргізілді. Қолда бар статистикалық деректердің жиынтығы математикалық талдауды қолдану мүмкіндігін айтарлықтай шектейтінін атап өткен жөн: үш бақылаудан оған қатысты математикалық статистика құралдарын қолдануға болатын толыққанды динамикалық қатар жасау мүмкін емес. Осыған қарамастан, осы жұмыс шеңберінде алынған нәтижелердің декомпозициясы жүргізіліп, оларға сандық және мағыналық талдау жасалды.

Жүргізілген есептеулердің нәтижелеріне сәйкес 2018 және 2019 жылдары волонтерлік қызметтің үлесі көлемінің абсолюттік мәнде төмендеуі байқалды. Мәселен, 2017 жылдың қорытындысы бойынша СВВД 4,46 млрд теңгені құраса, 2018 жылы ол 3,68 млрд теңгеге дейін, ал 2019 жылы 3,41 млрд теңгеге дейін төмендеді (1 - сурет).

1-сурет.

Волонтерлік қызметтің 2017-2019 жылдардағы елдің жиынтық үлесі, млрд теңге.

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ, өзіндік есептеулер

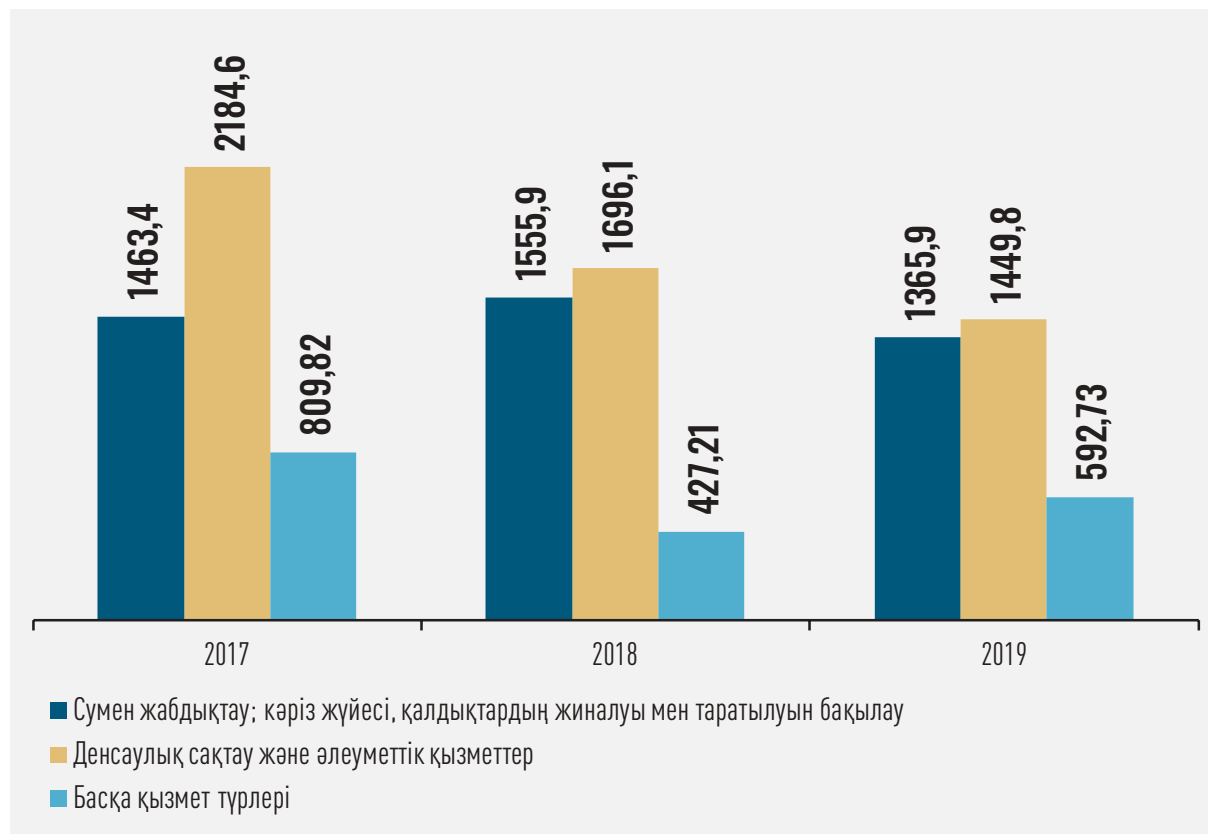
Абсолютті мағынада волонтерлік экономикалық қызметтің екі түріне айтарлықтай үлес қосады: «Сумен жабдықтау; кәріз жүйесі, қалдықтарды жинау және бөлуді бақылау» және «Денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер». Бірінші жағдайда біз аумақты абаттандыруға арналған ақысыз жұмыстар туралы, ал екіншісінде - әлеуметтік және қайырымдылық бағытындағы әртүрлі жұмыстар туралы айтып отырмыз (7 кестенің 2.1 бөлімін қараңыз).

2018 және 2019 жылдары волонтерлік қызметтің «Денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер» саласының өніміне қосқан үлесі 2017 жылмен салыстырғанда айтарлықтай

төмендегенін көрсетті. Сонымен қатар «Сумен жабдықтау; кәріз жүйесі, қалдықтарды жинау және бөлуді бақылау» секциясында 2018 жылы шамалы өсу, 2019 жылы құлдырау байқалды (2-сурет).

2-сурет.

2017-2019 жж. ЭҚЖЖ түрлері бойынша волонтерлік қызметтің үлесі, млн теңге

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ, өзіндік есептеулер

Бір қызығы, «Сумен жабдықтау; кәріз жүйесі, қалдықтарды жинау және бөлуді бақылау» және «Денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер» салаларында волонтерлік қызмет үлесінің өсуі немесе төмендеуі осы салалардағы қосылған құн көлемінің өсуімен немесе төмендеуімен қатар жүрді. Осылайша, «Сумен жабдықтау; кәріз жүйесі, қалдықтарды жинау және бөлуді бақылау» абсолюттік мәнде сала өніміне салымның өсуі 2018 жылы саланың жалпы қосылған құнының өсуі аясында өсті және 2019 жылы соңғысының төмендеуі аясында төмендеді. «Денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер» саласы үшін ұқсас көрсеткіштің төмендеуі 2018-2019 жылдары сала өнімі көлемінің төмендеуі аясында болған (8-кесте).

8-кесте.

Волонтерлердің еңбегі пайдаланылатын салалардағы жиынтық қосылған құн, теңге

СЭҚ	2017	2018	2019
Ауыл, орман және балық шаруашылығы	84 153 809	242 062 574	46 514 210
Сумен жабдықтау; кәріз жүйесі, қалдықтардың жиналуын және таратылуын бақылау	1 463 397 942	1 555 965 067	1 365 905 262
Құрылыс	271 374 757	36 760 420	263 343 904
Білім	192 136 425	77 303 035	230 913 852
Денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер	2 184 577 656	1 696 058 155	1 449 794 256
Өнер, ойын-сауық және демалыс	262 152 531	71 080 060	51 957 708
Қызметтердің басқа түрлерін ұсыну	-	-	-
Барлығы	4 457 793 121	3 679 229 310	3 408 429 192

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ

Есептеулердің аралық нәтижелеріне сүйенсек, ерікті қызметтің нәтижесінде пайда болған ВҚЖУ көрсеткішіне саладағы жалпы қосылған құн динамикасы әсер етеді. Сонымен қатар, ел өміріндегі жекелеген оқиғалардың ықпалын атап өту қажет: мысалы, 2017 жылы ЭКСПО-2017 және қысқы Универсиаданы өткізу аясында «Құрылыс» және «Өнер, ойын-сауық және демалыс» салаларында жүзеге асырылған волонтерлік қызметтің ВҚЖУ-ге қосқан үлесі айтарлықтай жоғары болды (3-сурет).

3-сурет.

2017 жылы жекелеген салалар бөлінісінде волонтерлік қызметтің ВҚЖУ-ге қосқан үлесі

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ, өзіндік есептеулер

2018 жылдың өзінде осы салалардың көрсеткіштері салыстырмалы мәнде әлдеқайда қарапайым нәтижелерді көрсетті - тиісінше 1,25% және 0,84% (4-сурет).

4-сурет.

2018 жылы жекелеген салалар бөлінісінде волонтерлік қызметтің ВҚЖҮ-ге қосқан үлесі.

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ, өзіндік есептеулер

Сонымен қатар, 2019 жылдың қорытындысы бойынша «Өнер, ойын - сауық және демалыс» саласындағы еріктілік ауыл шаруашылығынан кейін ең аз үлес қосады - 1,52% - ІБВД көрсеткішіне, ал құрылыс қайтадан 1-ші орында. (5-сурет).

5-сурет.

2019 жылы жекелеген салалар бөлінісінде волонтерлік қызметтің ВҚЖҮ-ге қосқан үлесі.

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ, өзіндік есептеулер

Сондай-ақ, статистикалық есептілікті қалыптастыру әдіснамасына байланысты көрсеткіштердің кейбір инерциясын атап өткен жөн. Статистикалық деректерді жинау кезінде волонтерлер ретінде ақпарат жинауға дейін 12 ай ішінде волонтерлік қызметтен тәжірибесі бар азаматтар саналады. Осыған байланысты есепті жылғы волонтерлер қатарына есепті жылдан бастап волонтерлік қызметтен тәжірибесі барлар да, есепті жылдан бұрынғы жылы тәжірибесі барлар да енгізілуі мүмкін.

3-тарау.

Әлеуметтік зерттеудің нәтижелері

3.1

Волонтерлік қызметті дамытудың проблемалық мәселелері мен кедергілері

Қазіргі кезде Қазақстанда еріктілер жалпы халық арасында танымал болып келеді. Неғұрлым белсенді азаматтар бастамашыл топтарға бірігеді, елдің қайырымдылық және әлеуметтік өміріне қатысады, өтеусіз және ерікті түрде қандай да бір көмекке мұқтаж адамдарға көмектеседі.

Мемлекет басшысының бастамасы бойынша 2020 жыл Қазақстанда волонтер жылы деп жарияланды: «Мен жаны таза емес және арам ойлы адамдар волонтер бола алмайды деп сенемін. Еріктілік - бұл шынайы патриотизмнің бейнесі, өйткені сізді өз еліңізге қызмет етудің игі идеясы, оны бүкіл халық үшін жақсы әрі жайлы ету ниеті жетелейді», - деді Қазақстан президенті Қасым-Жомарт Тоқаев.

Бүгінгі таңда Қазақстанда 200-ден астам волонтерлік ұйым жұмыс істейді, олар өз қозғалысына 50 мыңнан астам адамды тартады. 2019 жылдың сәуір айында ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің қолдауымен «Ұлттық еріктілер желісі» ЗТБ және «Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы» КЕАҚ бірлесіп жүйелі басқаруды дамытуға және волонтерлік ұйымдарды тығыз үйлестіруді дамытуға бағытталған qazvolunteer.kz онлайн-платформасын іске қосқанын атап өткен жөн.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі Қазақстандағы волонтерлік тақырыбы теориялық тұрғыдан толық зерттелмегендігінде, өйткені волонтерлік күш-жігер әлі күнге дейін фрагменттік сипатқа ие және жүйелі тәсілге, сондай-ақ мемлекеттік реттеу мен ынталандыру тетіктеріне ие емес. Сонымен қатар, сарапшылардың бағалауы бойынша, мемлекет тарапынан қабылданып жатқан қолдауға қарамастан, жұртшылықтың волонтерлік туралы хабардарлығы және тұтастай алғанда ақпараттық қолдауы әлі де әлсіз. Волонтерліктің ел дамуындағы маңызын жете бағаламау байқалады, заңдық кедергілер сақталуда, азаматтардың волонтерлік қызметке қатысуы үшін ынталандырулар жоқ. Жалпы, волонтерлік ұйымдар, мемлекеттік органдар мен ҮЕҰ арасында нашар үйлестіру байқалады.

Зерттеудің мақсаты - волонтерлік қызметтің елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін бағалау.

Зерттеу нысаны - елдің еріктілері мен волонтерлік ұйымдары болып табылады.

Зерттеудің мәні - қазақстандық еріктілер қозғалысының жағдайы мен даму перспективалары болып табылады.

Теориялық және эмпирикалық анықтаманы қамтитын негізгі ұғымдарды түсіндіру

Еріктілер	жұмысты өтеусіз, қызмет көрсету (еріктілер қызмет) түрінде еріктілік қызметті жүзеге асыратын жеке тұлғалар.
Волонтерлік қызмет	- бұл өзара көмек пен өзіне-өзі көмек көрсетудің дәстүрлі нысандарын, фандрайзингті, қызметтерді ресми ұсынуды және азаматтық қатысудың басқа да нысандарын қоса алғанда, ақшалай сыйақыны есептемей, қалың жұртшылықтың игілігі үшін ерікті түрде жүзеге асырылатын қызметтің кең ауқымы.
Азаматтық белсенділік	қоғам проблемаларына бей-жай қарамайтын, өзінің азаматтық ұстанымын білдіре алатын, топтық және жеке құқықтары мен мүдделерін қорғауға қабілеті мен ынтасы бар қоғамдық белсенділік нысандарының бірі, бұл мемлекеттің әл-ауқаты үшін жеке жауапкершілік туралы сана.
Азаматтық жауапкершілік	оның әлеуметтік жетілуінің көрсеткіші болып табылатын және әлеуметтік нормалар мен құндылықтарды түсінуі және қабылдауы, субъектінің өзінің істеген ісіне, іс-әрекеттеріне жауап беруге дайындығы, оның мінез-құлқының салдарын және қоғамдық өмірдегі әлеуметтік маңыздылығын бағалау мүмкіндігі негізінде анықтайтын жеке тұлғаның интегралды сапасы.
Еріктілер тобы	осы Заңда белгіленген нормаларды қолданатын бірлескен волонтерлік қызметті бірлесіп жүзеге асыру мақсатында құрылған жеке тұлғалардың ерікті тіркелмеген қоғамдастығы.
Волонтерлік акция	волонтерлік ұйым және (немесе) волонтерлер және (немесе) волонтерлер тобы орындайтын нақты әлеуметтік бағытталған, қоғамдық пайдалы міндетті шешуге бағытталған іс-шара.
Волонтерлік бағдарлама (жоба)	волонтерлік ұйым және (немесе) волонтерлер және (немесе) волонтерлер тобы орындайтын іс-шаралар мен күтілетін нәтижелерді көрсете отырып, әлеуметтік бағытталған, қоғамдық пайдалы міндеттерді шешуге бағытталған жүйелі шаралар кешені.
Волонтерлік қызмет	ерікті әлеуметтік бағытталған, еркін ерік қалауымен орындалатын, жеке және (немесе) заңды тұлғалардың мүддесінде өтеусіз негізде жүзеге асырылатын қоғамдық пайдалы қызмет.
Волонтерлік қызмет саласындағы уәкілетті орган	мемлекет пен азаматтық сектордың өзара іс-қимылы саласындағы орталық атқарушы орган.
Волонтерлік қызметті есепке алу тізілімі	волонтерлер, волонтерлер топтары, волонтерлік ұйымдар, волонтерлік қызметтің үйлестірушілері мен ұйымдастырушылары, волонтерлер туралы мәліметтерді қамтитын деректер тізілімі.

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО ҚҚ деректері

Іске асыру нысаны: кабинеттік және әлеуметтік зерттеулер.

Зерттеу жүргізу географиясы: сауалнама барлық 14 облыста (облыс орталықтары мен ауылдық жерлерді қоса алғанда), сондай-ақ Астанада және Республикалық маңызы бар қалаларда жүргізілді.

Сауалнама тілі: респонденттің қалауына байланысты қазақ және орыс тілдері.

Деректерді жинау әдісі. Деректерді жинау «face-to-face» әдісі арқылы мобильді технологияларды (**TALAP.Опросы** онлайн-сауалнамаларға арналған қосымша) пайдалана отырып жүзеге асырылды (сауалнама сұралушылардың қолына берілмейді), интервьюер сұрақтар қояды және жауаптарды өз бетінше тіркейді. Үй шаруашылығында респонденттерді іріктеу квоталық тапсырмаға сәйкес жүзеге асырылды. Дұрыс деректер алу мақсатында сауалнамаға осы үй шаруашылығында тұрақты тұратын және квоталық тапсырмаға сәйкес келетін адамдар ғана қатысты. Бір үй шаруашылығында бір ғана респондент сұралды. Сауалнама құрылымдалған сауалнама негізінде жүргізілді.

Іріктеу репрезентативті болып табылады, яғни респонденттердің құрамы жалпы халықтың тиісті пропорцияларына жақындады, ҚР ҰЭМ Статистика комитетінің статистикалық деректеріне сәйкес 18 жастан 65 жасқа дейінгі халық ескеріледі.

Зерттеуде респонденттерді іріктеудің соңғы кезеңінде квоталық мәндерді қолдана отырып, көп сатылы іріктеу қолданылды: жынысы, жасы және тұрғылықты жері (қала/ауыл) бойынша квоталар. Жалпы іріктеу **170** еріктілер ұйымын және **232** еріктіні құрайды.

Еріктілердің сауалнама нәтижелері

Сауалнамаға қатысқан респонденттердің әлеуметтік-демографиялық сипаттамалары

9-кесте.

Сұратылған волонтерлердің іріктемелі жиынтығын бөлу

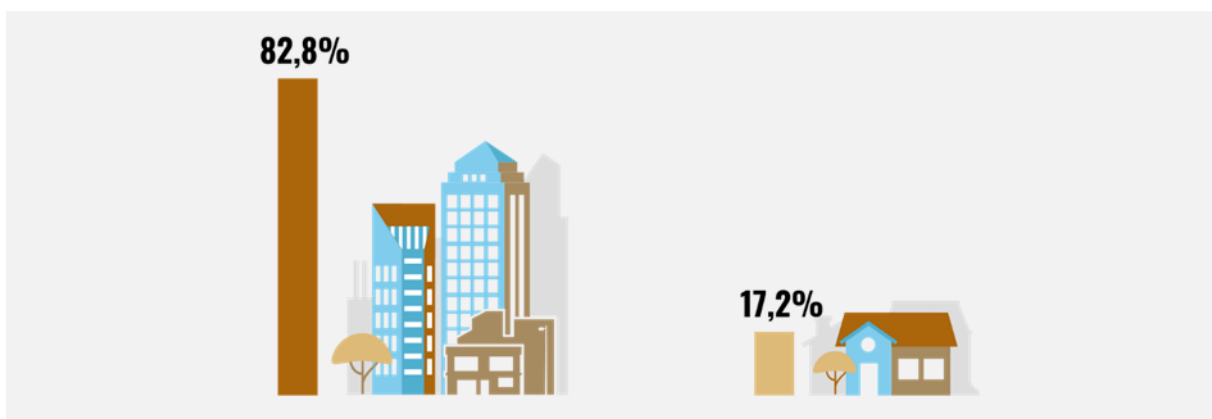
Аймақ	Саны	Пайыздық қатынасы
Ақмола облысы	14	6,0%
Ақтөбе облысы	37	15,9%
Алматы облысы	9	3,9%
Атырау облысы	20	8,6%
Шығыс Қазақстан облысы	12	5,2%
Жамбыл облысы	7	3,0%
Батыс Қазақстан облысы	5	2,2%
Қарағанды облысы	22	9,5%
Қостанай облысы	36	15,5%
Қызылорда облысы	8	3,4%
Маңғыстау облысы	4	1,7%
Павлодар облысы	11	4,7%
Солтүстік Қазақстан облысы	6	2,6%
Түркістан облысы	9	3,9%
Нұр-Сұлтан қаласы	13	5,6%
Алматы қаласы	9	3,9%
Шымкент қаласы	10	4,3%

Жүргізілген сауалнамалардың дұрыстығын растау үшін интервьюерлердің жұмыс алаңына бақылау жүзеге асырылды.

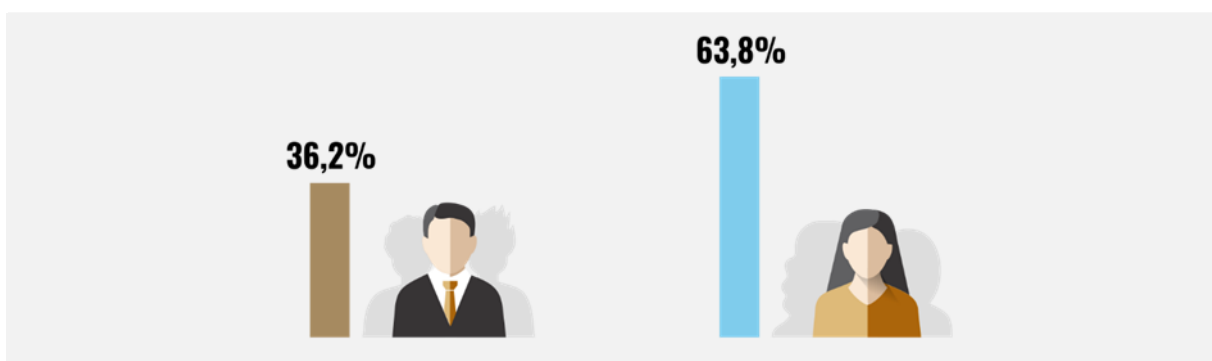
Деректерді жинау және сауалнамаларды бақылау кезеңінен кейін, дұрыс толтырылғаннан кейін, алынған мәліметтер массивін одан әрі түсіндірумен және талдаумен SPSS Statistic 24 мамандандырылған компьютерлік бағдарламасының көмегімен алынған деректерді өңдеу, кодтау кезеңі жүзеге асырылды.

Сауалнамаға барлығы 232 респондент қатысты. Аумақтық бөліністе 14 облыс және Республикалық маңызы бар 3 қала - Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қамтылды.

Елді мекен түрі бойынша респонденттердің басым бөлігі – 82,8% - қала тұрғындары, 17,2% - ауылдық елді мекендердің тұрғындары.

Гендерлік бөліністе респонденттердің 63,8%-ы - әйелдер, 36,2%-ы - ерлер.

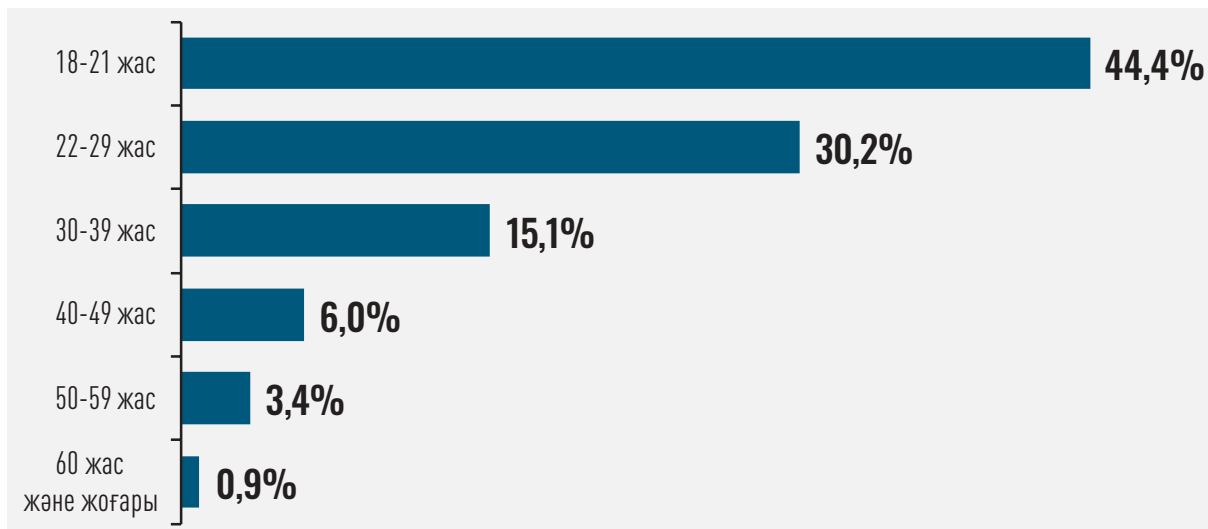

Әлеуметтік зерттеуге 18 жастан бастап **6 түрлі жастағы топтардың** респонденттері қатысты. Респонденттердің негізгі бөлігін 18-21 жас аралығындағы жастар құрады (44,4%). Сұралғандардың саны бойынша (30,2%) 22-ден 29 жасқа дейінгі жастардың үлесі басым болды, яғни сауалнамаға қатысқан экономикалық белсенді халықтың 30-39 жас аралығындағы респонденттердің үлесі 15,1%-ды құрады.

Сауалнамаға жасы үлкен респонденттер де қатысқанын атап өткен жөн, олардың үлесі 10,3% құрайды.

6-сурет.

Респонденттердің жас топтары

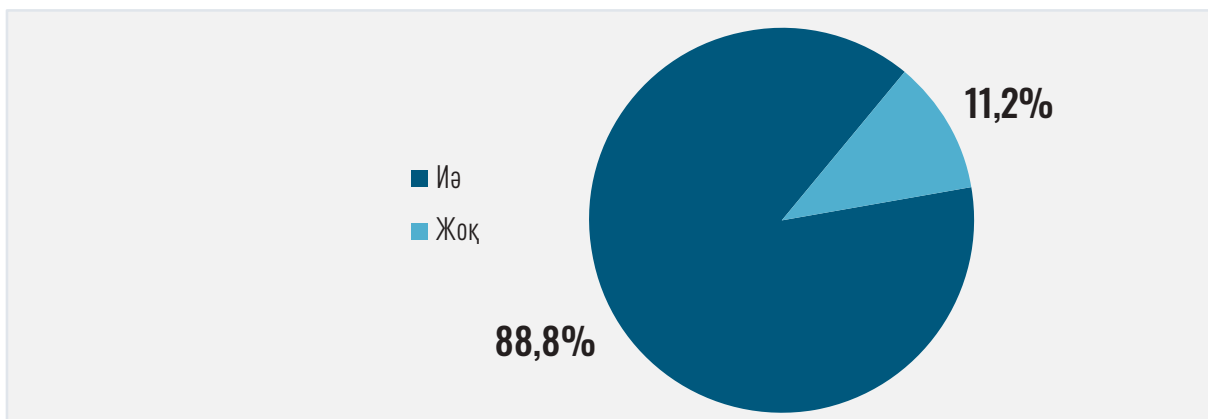

Сауалнаманың әлеуметтік-демографиялық блогының нәтижелеріне сүйене отырып, сауалнамаға қалада тұратын 18-29 жас аралығындағы әйелдер басым қатысты деп қорытынды жасауға болады.

Респонденттердің 90%-ға жуығы соңғы жыл ішінде волонтерлік қызметке қатысты (волонтерлер ретінде қызмет етті).

7-сурет.

Ағымдағы жылы Сіз басқа адамдардың немесе ұйымдардың мүдделері үшін ақы төленбейтін жұмыс жасадыңыз ба (ерікті болу)?

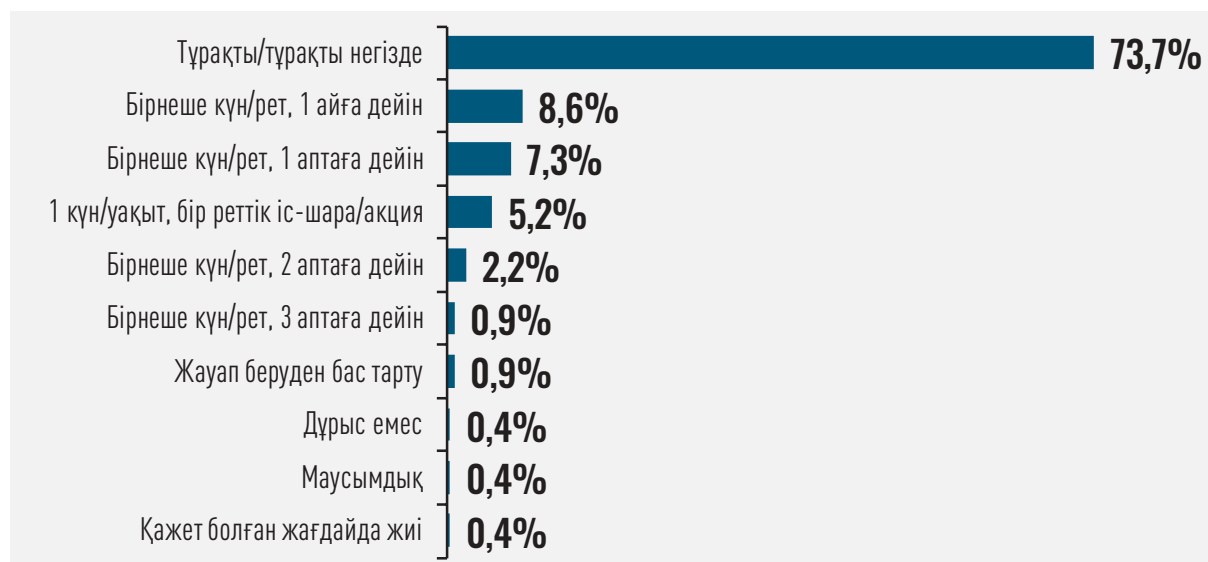
Осылайша, сауалнамамен ағымдағы жыл ішінде волонтерлік қызметке тікелей қатысқан волонтерлер қамтылғанын атап өткен жөн.

Волонтерлік қызметке қатысу тәжірибесі

Респонденттердің көпшілігі жалпы санының 73,7%-ы тұрақты негізде волонтерлікпен айналысады. Сауалнамаға қатысқан еріктілердің тек 5,6% -ы ғана бір реттік және тұрақты емес шараларға тартылды.

8-сурет.

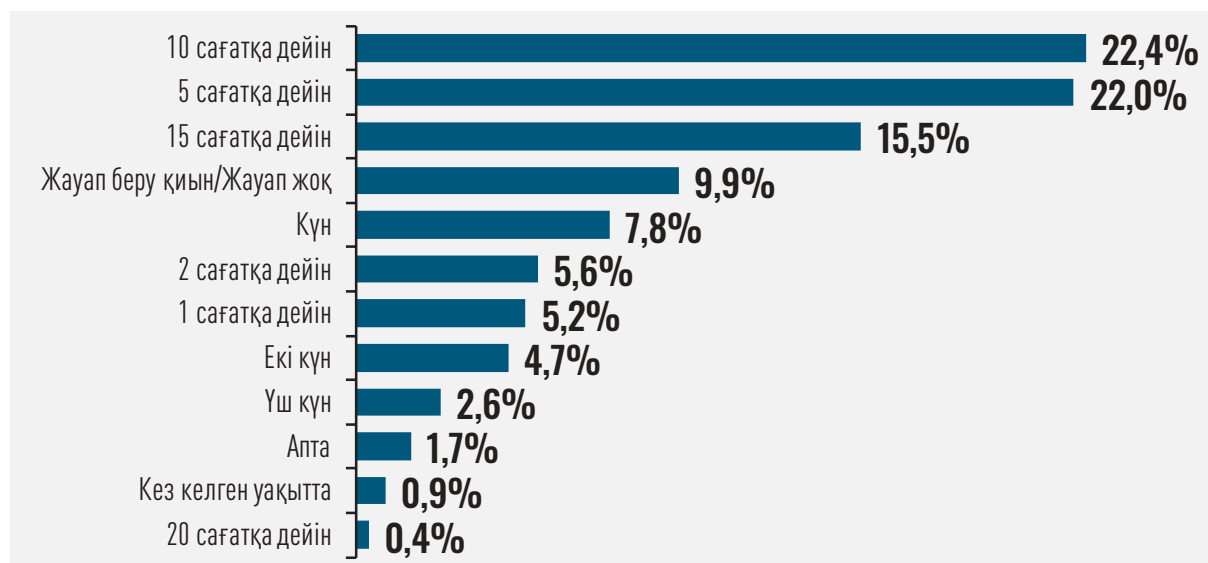
Еріктілер қандай уақыт аралығында көмек көрсетті

Еріктілікке жұмсалған уақыт бойынша жауаптар аптасына 10 сағатқа дейін - респонденттердің 22,4% және аптасына 5 сағатқа дейін - 22% болды. Респонденттердің 15,5%-ы аптасына 15 сағатқа дейін еріктілікке жұмсайтындарын айтты.

9-сурет.

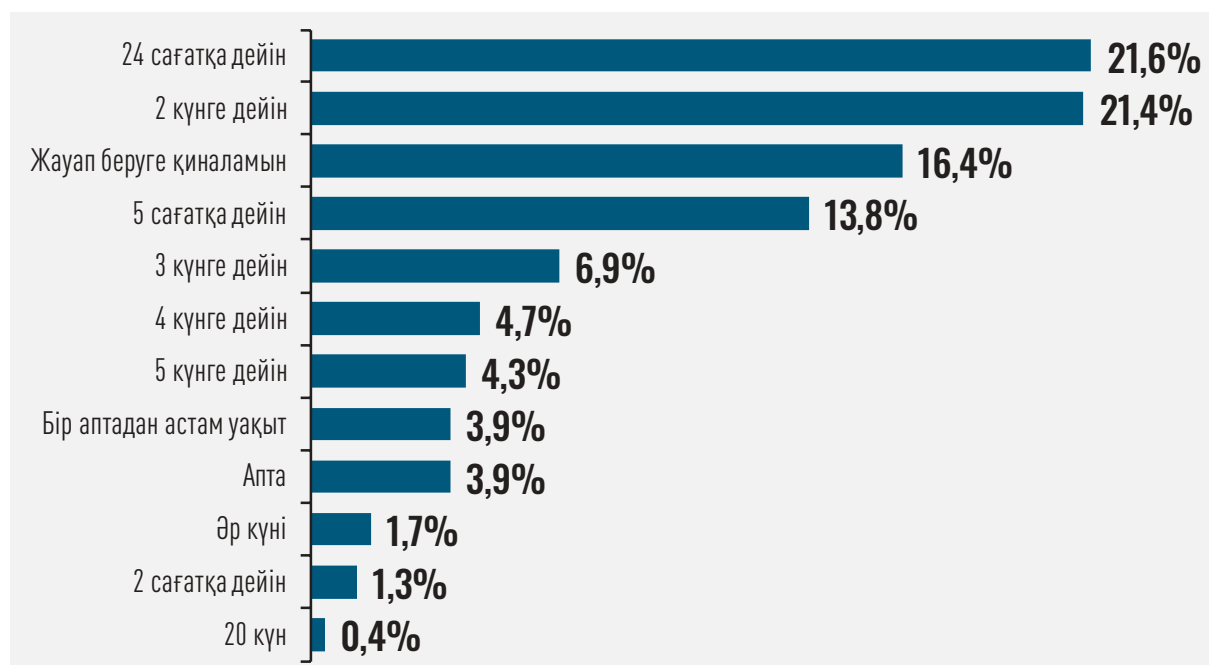
Бір апта ішінде волонтерлік жұмысқа қанша сағат жұмсадыңыз

Көбіне еріктілер айына 2 күнге дейін уақыт жұмсайды, бұл топқа сауалнамаға қатысқан респонденттердің 56,8% кіреді. Еріктілердің 19,8% -ы 2 күннен 1 аптаға дейін жұмсайды және респонденттердің (1,7%) еріктілікпен күнделікті жиі айналысатындары да бар.

10-сурет.

Сіз бір ай ішінде еріктілер жұмысына қанша сағат жұмсадыңыз

Волонтерлер әлеуметтік жұмыстарға байланысты жобаларға жиі қатысады, сондай-ақ волонтерлер қайырымдылыққа қаражат жинауға, аумақтарды абаттандыру мен тазалауға жиі тартылады.

10-кесте.

Сіз волонтерлік көмектің қандай түрін көрсетесіз?

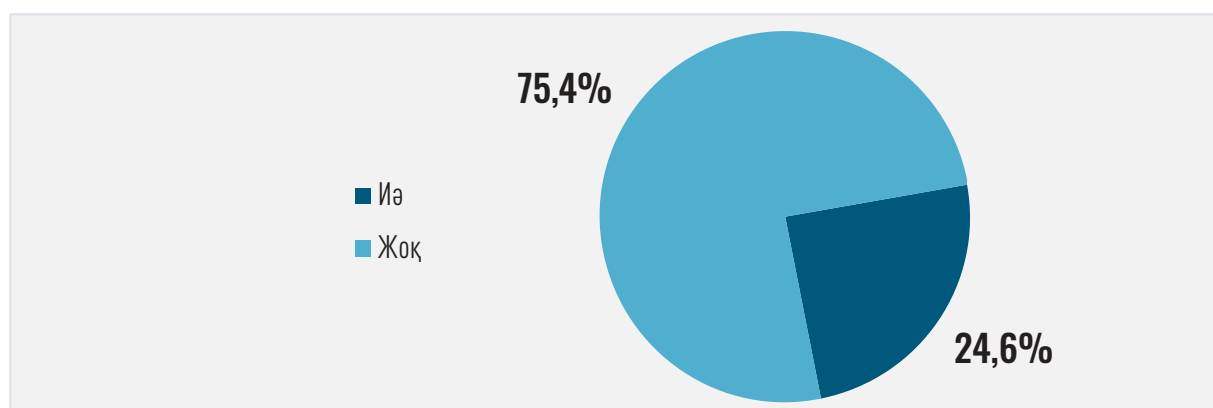
Жауап	Жиілік	Пайыздар
Әлеуметтік жұмыс (отбасыңыздың мүшелері емес адамдарға, мысалы, қарт адамдарға, балаларға, мүгедектерге, апат құрбандарына кез-келген ақы төленбейтін көмек көрсету)	168	22,7%
Қайырымдылыққа қаражат жинау	95	12,9%
Сіздің елді мекеніңіздің аумағын абаттандыру және тазалау (қоқыс жинау, көгалдандыру)	93	12,6%
Экологиялық жобалар (ормандарды, егістіктерді, өзендерді тазарту, ағаштар отырғызу)	82	11,1%
Спорттық, мәдени және басқа да іс - шараларды ұйымдастыру	82	11,1%
Жануарларға көмек көрсету	60	8,1%
Кез келген тегін консультациялық, заң көмегін ұсыну	51	6,9%

Жауап	Жиілік	Пайыздар
Іздеу жұмыстары (жоғалған адамдарды іздеу)	44	6,0%
Құрылыс, жөндеу жұмыстары	30	4,1%
Ауыл шаруашылық жұмыстары	23	3,1%
Барлық тізімделгендер	5	0,7%
COVID-19-бен күрес	2	0,3%
Шала туылған нәрестелерге арналған тоқыма, 28 ілмектер жобасы	1	0,1%
Қоғамдық бақылау Нұр-сұлтан қ. әл. көмек	1	0,1%
Құқық бұзушылықтың алдын алу	1	0,1%

Көбінесе волонтерлер қандай да бір Волонтерлік қызметті іске асыру кезінде өз қаражатын жұмсауға мәжбүр болады. Еріктілерге зерттеу аясында еріктілер қандай шығындарды жиі көтереді деген сұрақтар қойылды. Сонымен, сіз волонтерлік көмек туралы ақпаратты таратқаныңыз үшін өзіңіз төледіңіз бе деген сұраққа респонденттердің 24,6%-ы «иә» деп жауап берді.

11-сурет.

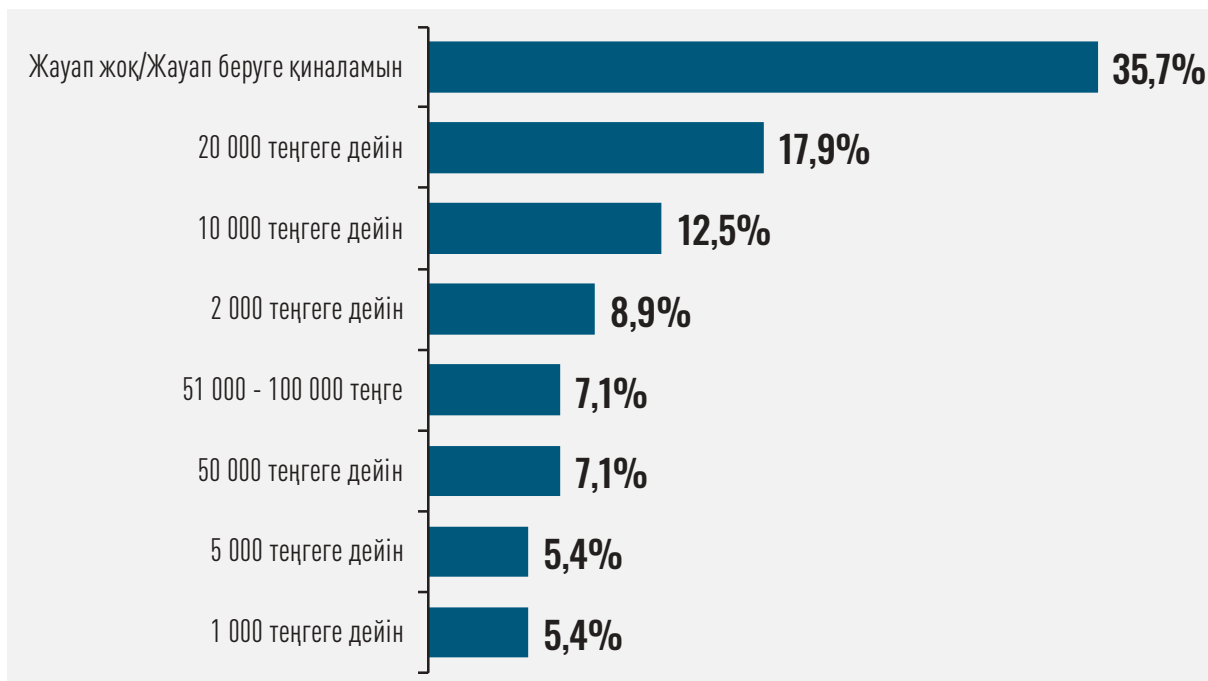
**Волонтерлік қызметті жүзеге асыру кезінде сіз қандай шығындарды төледіңіз:
[волонтерлік көмек туралы ақпаратты тарату]**

Бұл ретте олардың көпшілігі (35,7%) қандай сома жұмсалды деген сұраққа жауап беруге қиналды. 18%-ға жуығы 20 мың теңгеден 12,5%-ға жуығы 10 мың 8,9%-дан екі мың теңгеге дейін, ал 7,1%-дан 51 мың теңгеден 100 мың теңгеге дейін жұмсаған.

12-сурет.

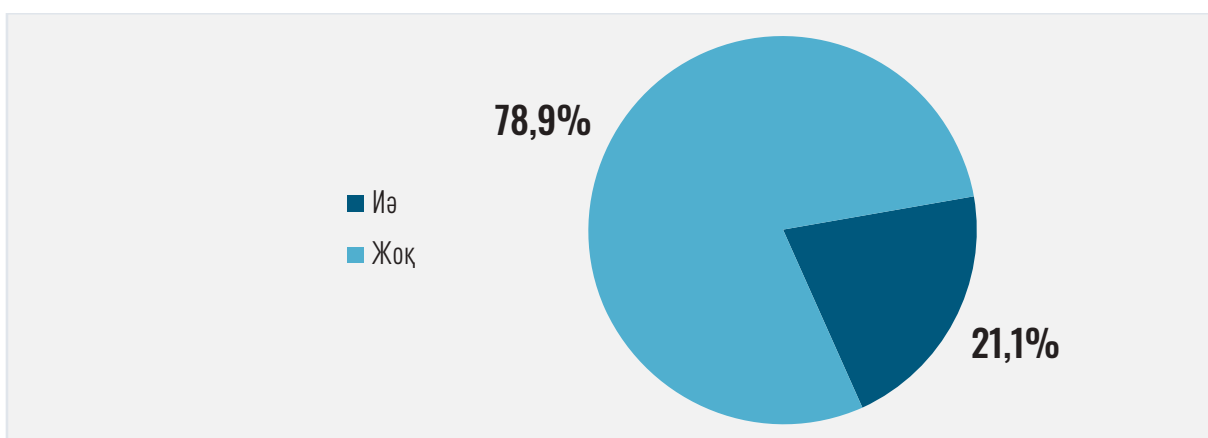
Волонтерлік көмек туралы ақпаратты тарату шығыстарының сомасын көрсетіңіз:

Сіз өзіңіз волонтерлік оқуларыңыз үшін ақша төледіңіз бе деген сұраққа 21,1% оң респонденттердің 78,9% теріс жауап берді.

13-сурет.

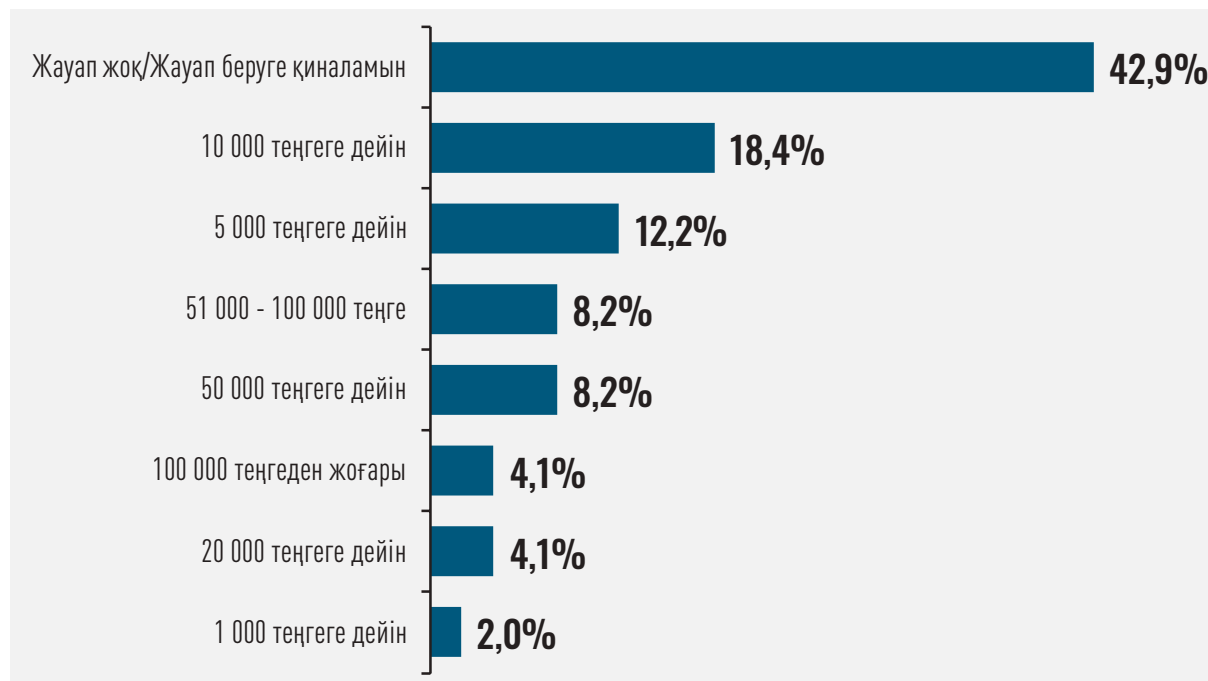
Волонтерлік қызметті жүзеге асыру кезінде қандай шығындарды өз бетіңізше төледіңіз: [волонтерлерді өзіндік даярлау және оқыту]

Бұл ретте өзінің оқуы және дайындығына төлегендердің 42,9% -ы жаратылған соманы атауға қиналды. 32,6% 10 мың теңгеге дейін жұмсады. 4,1%-ы 10-нан 20 мың теңгеге дейін, 16,4%-ы 20-дан 100 мың теңгеге дейін және 4,1% -ы 100 мың теңгеден астам қаражат жұмсаған.

14-сурет.

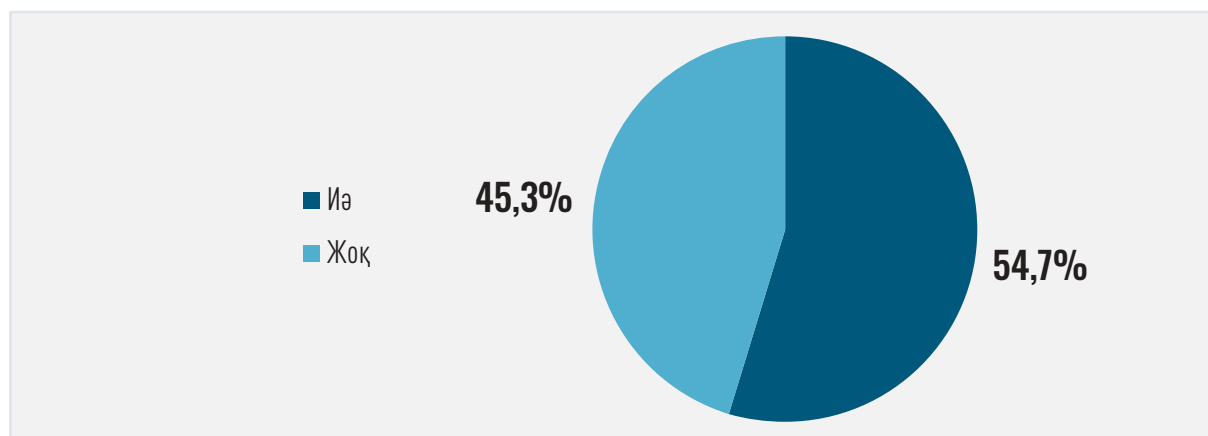
Волонтер ретінде өзіңіздің дайындығыңыз бен оқуыңызға жұмсалатын шығындар сомасын көрсетіңіз.

Көбінесе еріктілер жол жүру шығындарына (қоғамдық көлік және т.б.) тап болады. Респонденттердің 54,7% жол ақысын өз есебінен төлеген.

15-сурет.

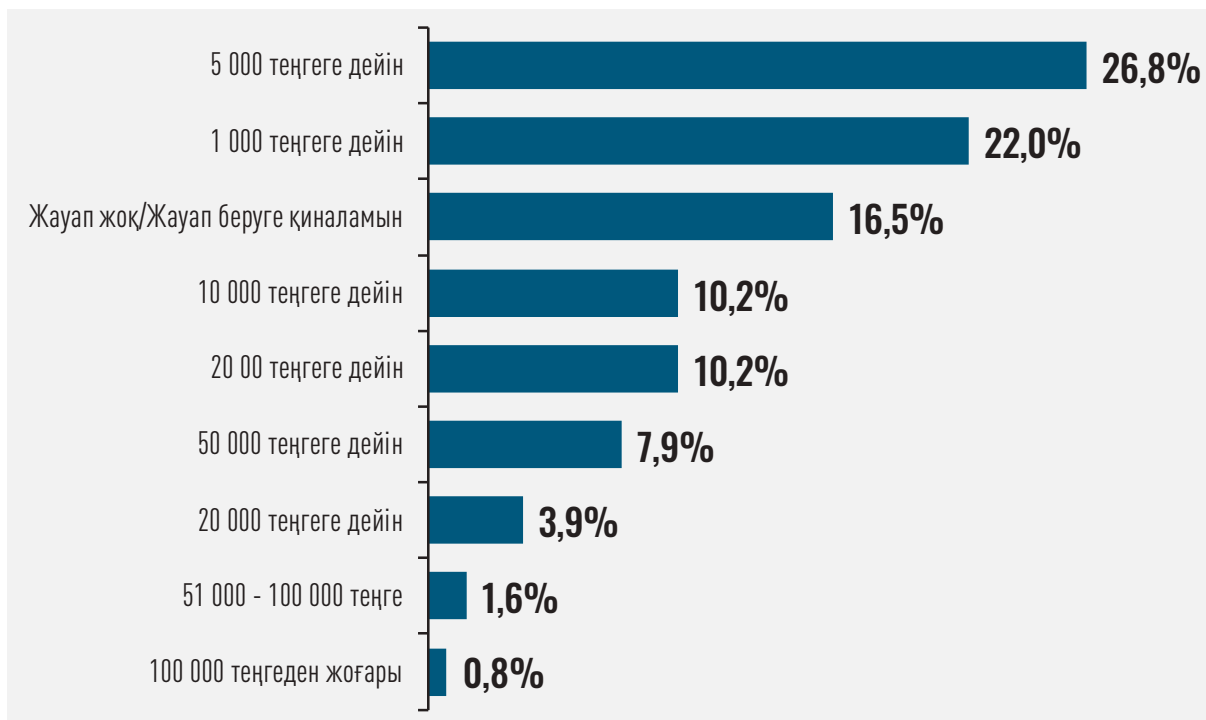
Волонтерлік қызметіңізді жүзеге асыру кезінде қандай шығындарды өз бетіңізше төледіңіз: [волонтерлер үшін жол жүру ақысы (қала/ауыл шегінде қоғамдық көлік)].

Көбінесе бұл сома 1 мыңнан 5 мың теңгеге дейін (26,8%) ауытқиды. Еріктілердің 22%-ы 1 мың теңгеге дейін жұмсады. Алайда, кейбір жағдайларда еріктілер үлкен соманы жұмсайды, мысалы, респонденттердің 7,9%-ы 20 мыңнан 50 мың теңгеге дейін, ал 1,6%-ы 51 мыңнан 100 мың теңгеге дейін жұмсаған.

16-сурет.

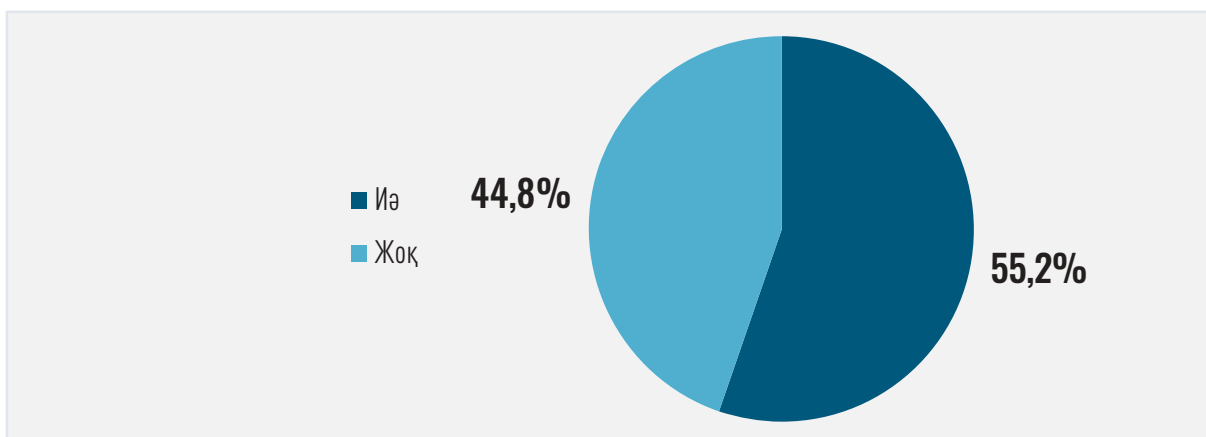
Жол жүру шығындарының сомасын көрсетіңіз (қала/ауыл шегінде қоғамдық көлік).

Сондай-ақ, еріктілер көбінесе өз бетінше тамаққа да төлейді. Жүргізілген сауалнама нәтижелеріне сәйкес еріктілердің 55,2%-ы тамақтануды өзі төлейді.

17-сурет.

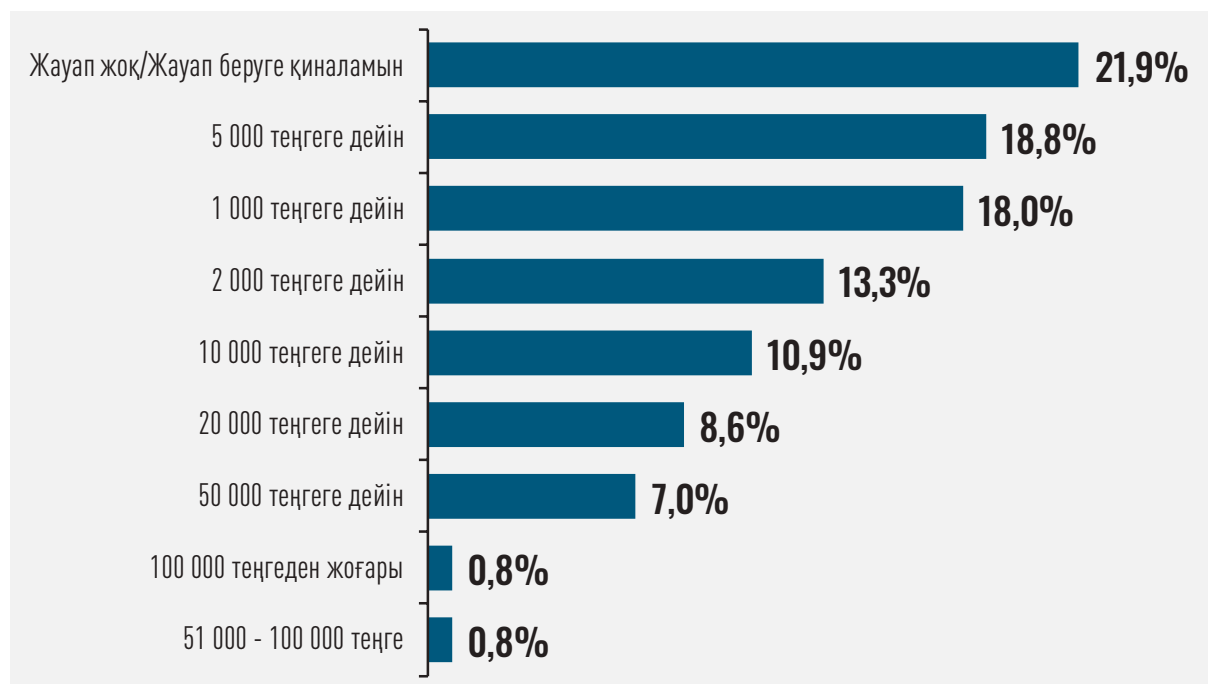
Волонтерлік қызметті жүзеге асыру кезінде қандай шығындарды өз бетіңізше төледіңіз: [тамақтану].

Көбіне тамақтану шығындары 5 мың теңгеден аспайды (50,1%), респонденттердің 10,9%-ы 5 мыңнан 10 мың теңгеге дейін, 8,6%-ы 10 мыңнан 20 мың теңгеге дейін, 7%-ы 20 мыңнан 50 мың теңгеге дейін және 1,6%-ы 50 мыңнан астам теңге жұмсайды.

18-сурет.

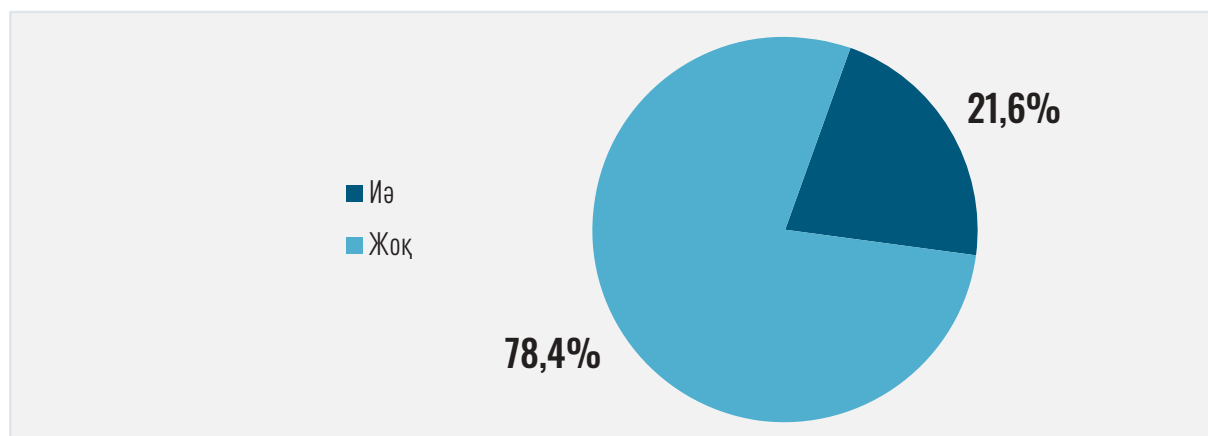
Волонтерлік қызметті іске асыру кезінде тамақтану шығыстарының сомасын көрсетіңіз.

Еріктілер арнайы жабдықтарға (брендтік футболкалар, бейсбол қалпақшалары, жалаушалар және т.б.) өз қаражаттарын аз жұмсайды. Алайда, респонденттердің 21,6%-ы мұндай шығындарды өздері көтеретіндігін көрсетті.

19-сурет.

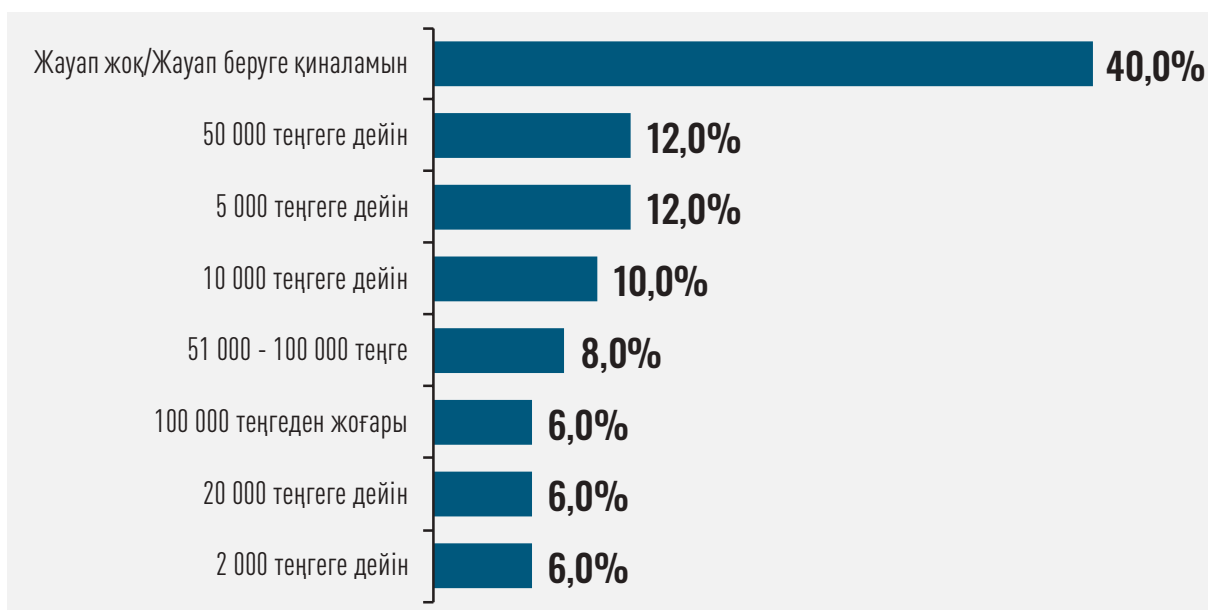
Волонтерлік қызметті жүзеге асыру кезінде қандай шығындарды өзіңіз төледіңіз: [арнайы киімдер (брендті футболкалар, бейсболкалар, жалаушалар және т.б.).]

Олардың 40%-ы нақты жұмсалған соманы атамайды, 6%-ы 2 мың теңгеден аз жұмсайды, 12%-ы 2 мыңнан 5 мың теңгеге дейін жұмсайды. 10%-ы 5мыңнан 10 мың теңгеге дейін, 6%-ы 10 мыңнан 20 мың теңгеге дейін, 12%-ы 20 мыңнан 50 мың теңгеге дейін және 14%-ы 50 мыңнан астам теңге жұмсайды.

20-сурет.

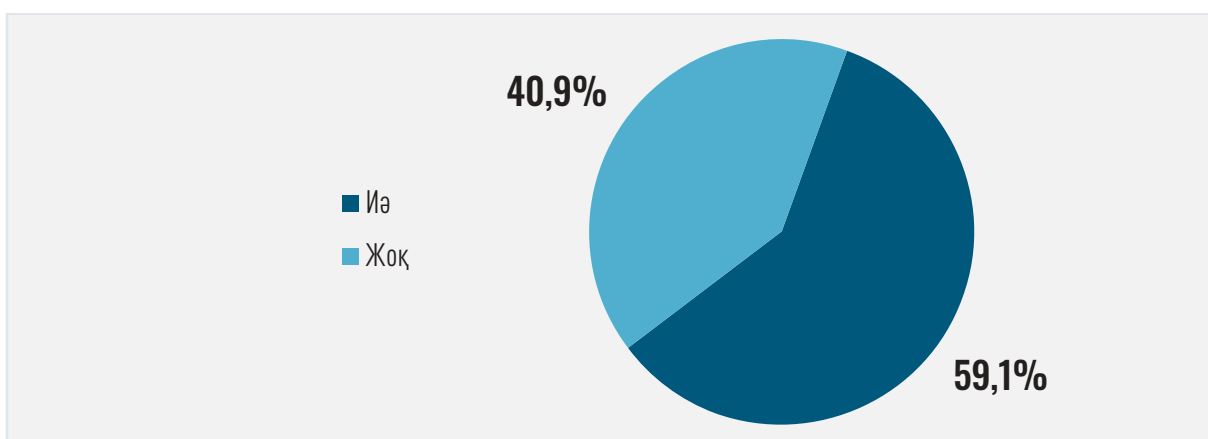
Арнайы жабдықтарға кеткен шығындарының мөлшерін көрсетіңіз (брендтік футболкалар, бейсболкалар, жалаушалар және т.б.).

Көбінесе еріктілер байланыс және интернет қызметтеріне өз бетінше ақы төлеуге мәжбүр. Респонденттердің 59,1%-ы өздерінің волонтерлық қызметін іске асыру кезінде байланыс қызметтерін (телефон, интернет) өз бетінше төлейсіз бе деген сұраққа оң жауап берді.

21-сурет.

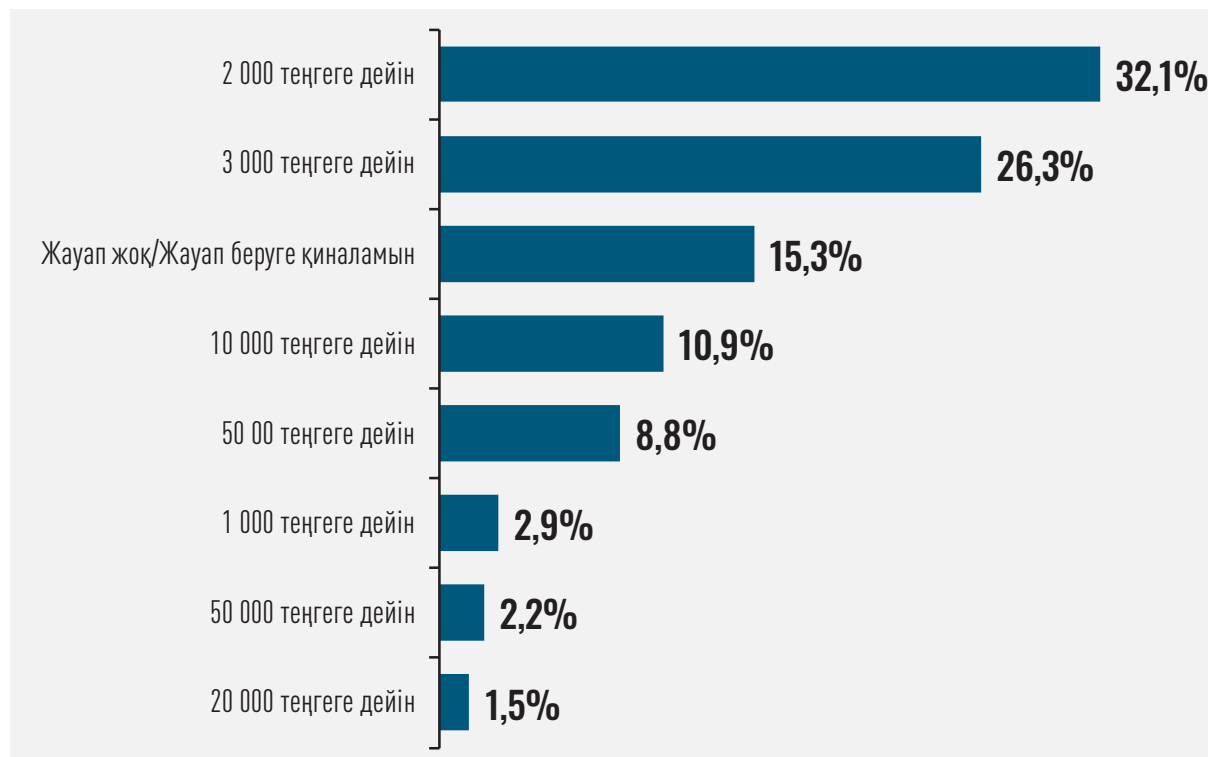
Волонтерлық қызметіңізді жүзеге асыру кезінде қандай шығындарды өз бетіңізше төледіңіз: [байланыс қызметтеріңіз (телефон, интернет)]

Көбінесе байланыс қызметтеріне арналған шығыстар сомасы үш мың теңгеден аспайды (58,4%).

22-сурет.

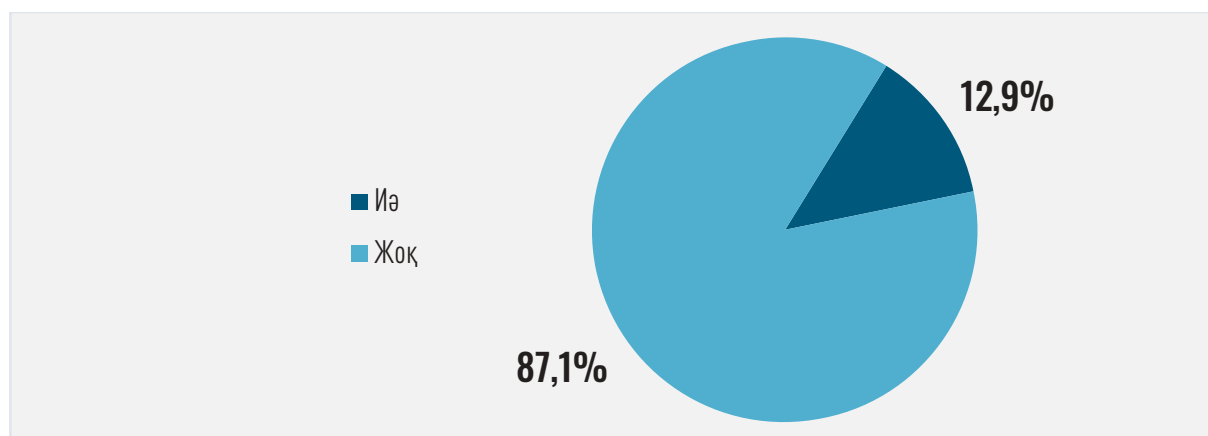
Өзіңіздің байланыс қызметтеріңізге (телефон, интернет) жұмсалатын шығыстар сомасын көрсетіңіз

Сұралған респонденттердің 12,9%-ы волонтерлық қызметті іске асыру кезінде іссапар тағылымдамалары мен тұру ақысын өз бетінше төлейді.

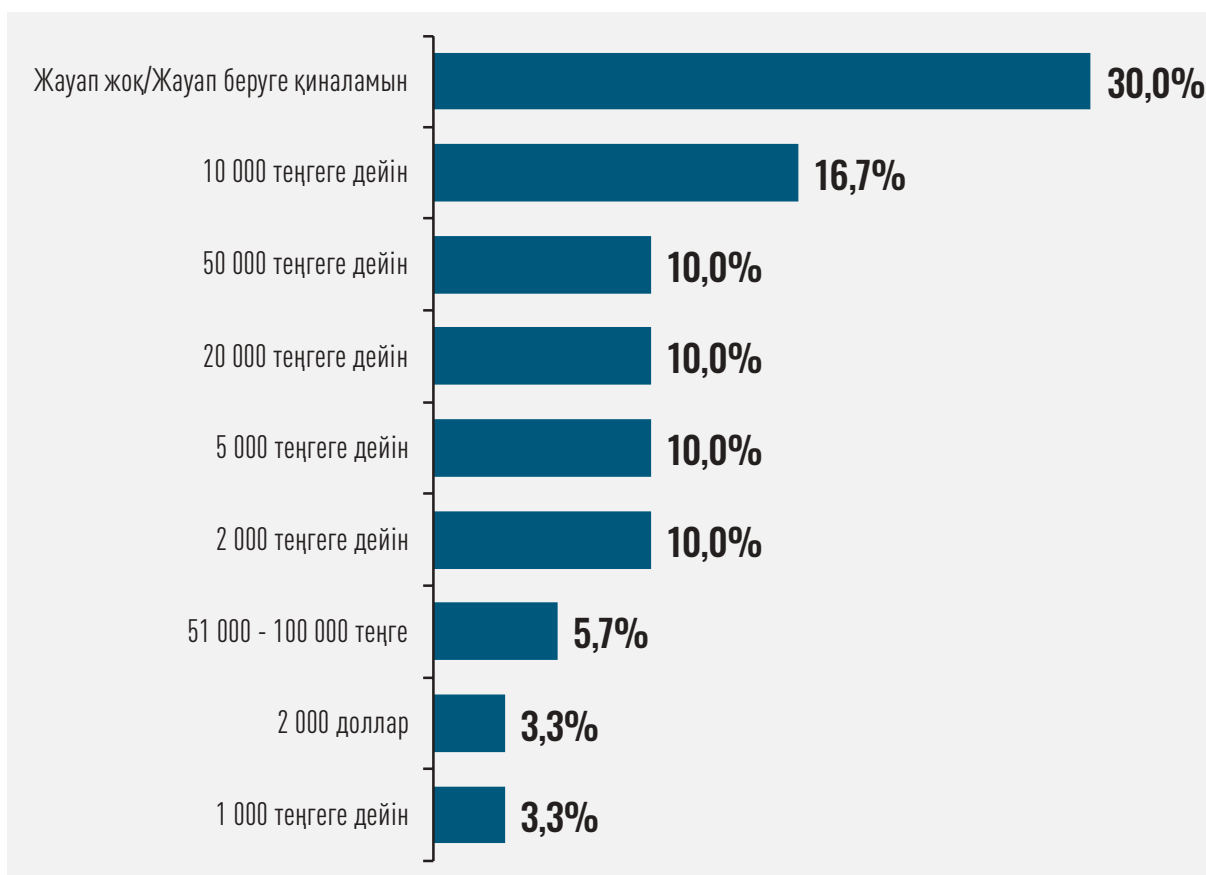
23-сурет.

Волонтерлық қызметті жүзеге асыру кезінде сіз қандай шығындарды өз бетіңізше төледіңіз: [сіздің іссапар тағылымдамаңыз, тұру шығыстары].

24-сурет.

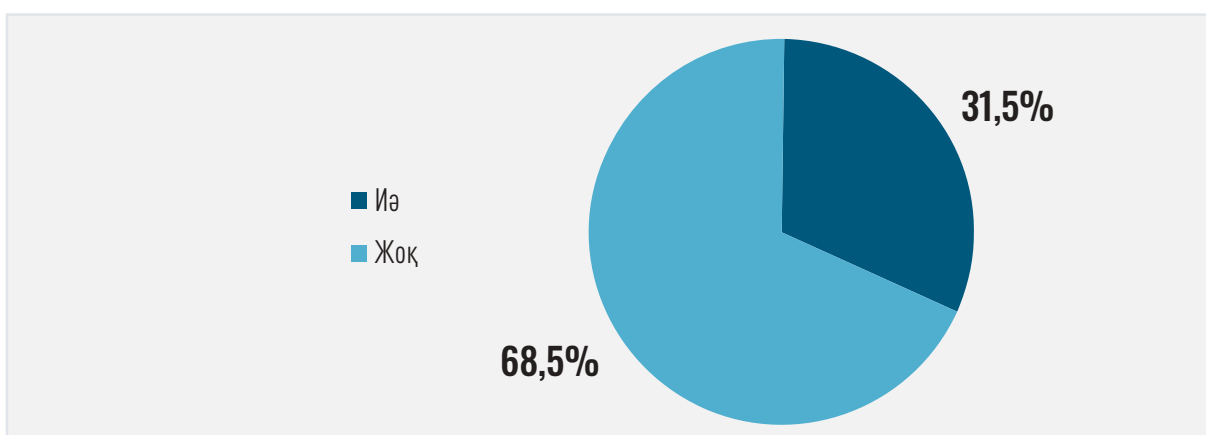
Иссапар тағылымдамалары, тұру шығындарының сомасын көрсетіңіз

Респонденттердің үштен бір бөлігі - 31,5%-ы өздерінің волонтерлық қызметін іске асыруға байланысты қандай да бір басқа шығындарды өтеген.

25-сурет.

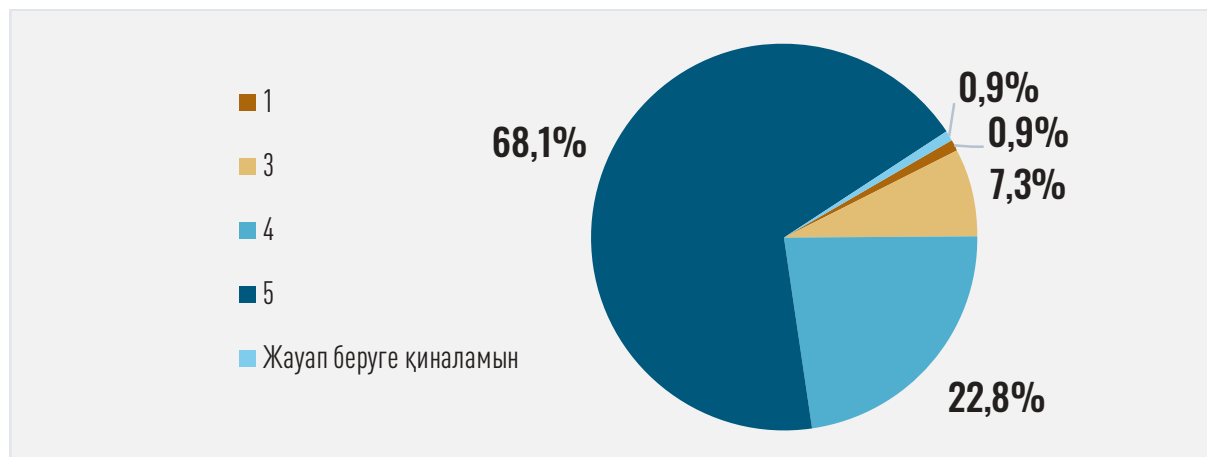
Волонтерлық қызметті іске асыру кезінде сіз қандай шығыстарды өз бетінше төледіңіз: [волонтерлық қызметке кеткен өзге де шығыстар]

Еріктілерге көбінесе өз қаражатын жұмсауға тура келетініне қарамастан, респонденттердің 90,1 пайызы адамдарға көмектесуге және еріктілер ретінде әрекет етуге дайын.

26-сурет.

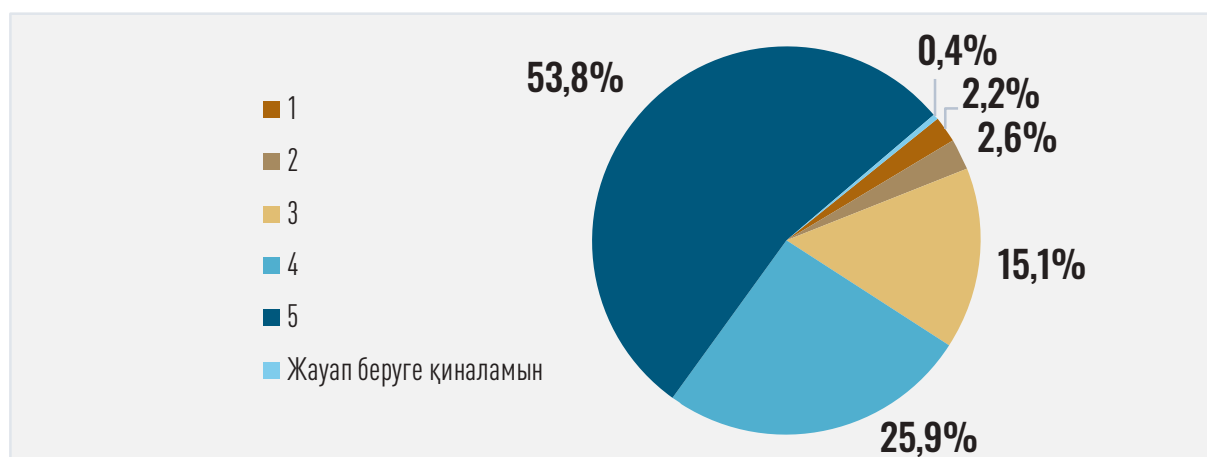
Адамдарға көмектесуге дайын екендігіңізді 5 балдық шкала бойынша бағалаңыз, ондағы 5 балл-«толық дайынмын», ал 1 балл - «дайын емеспін»

Сондай-ақ, сауалнамаға қатысқан еріктілердің 80%-ы волонтерлық көмек көрсететін жағдайларға қанағаттанатынын атап өткен жөн.

27-сурет.

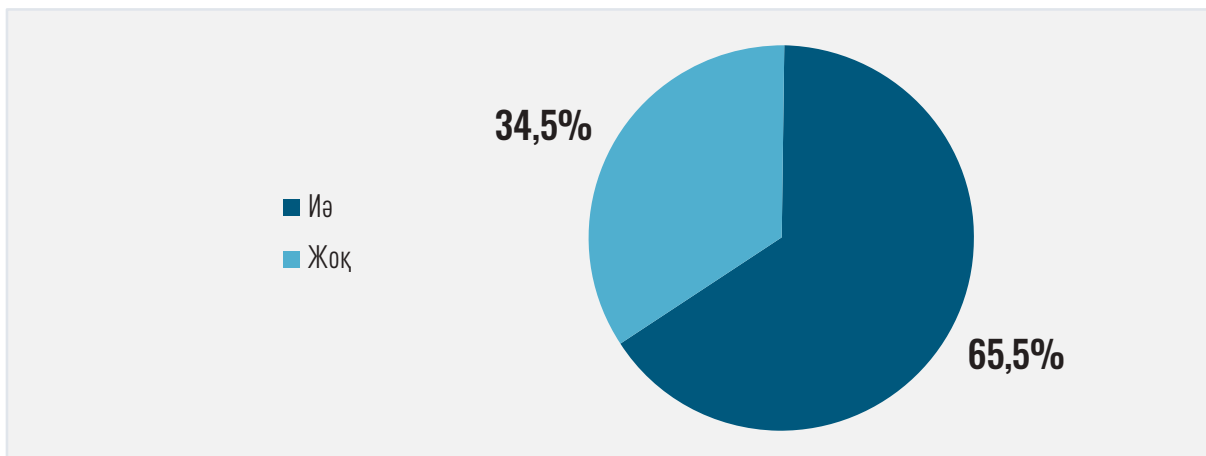
Сіз 5 балдық шкала бойынша ерікті көмек көрсету жағдайына қаншалықты қанағаттанасыз?

Волонтерларды даярлау маңызды фактор болып табылады. Бұл жағдайда сауалнамаға қатысқан респонденттердің 65,5%-ы өздерінің волонтерлық қызметі басталар алдында оқудан немесе нұсқамадан өткенін атап өту қажет.

28-сурет.

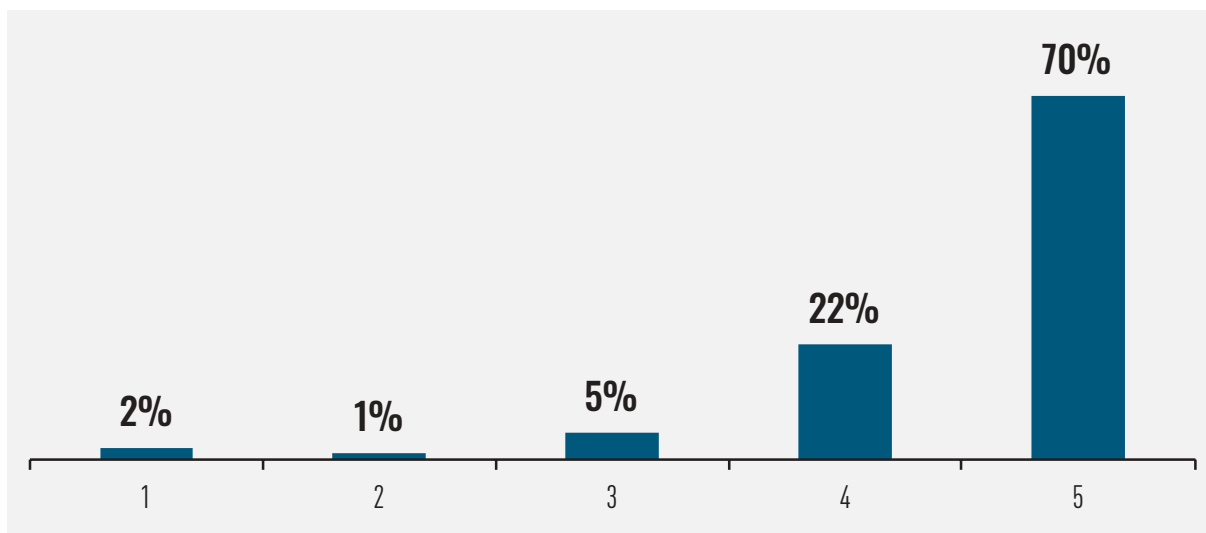
Сіз еріктілерге арналған оқу / дайындық / нұсқаудан өттіңіз бе?

Олардың 92%-ы өткен оқытудың пайдалылығын атап өтті, бұл волонтерларды даярлау үшін түрлі тренингтер мен семинарлар өткізу қажеттілігін көрсетеді.

29-сурет.

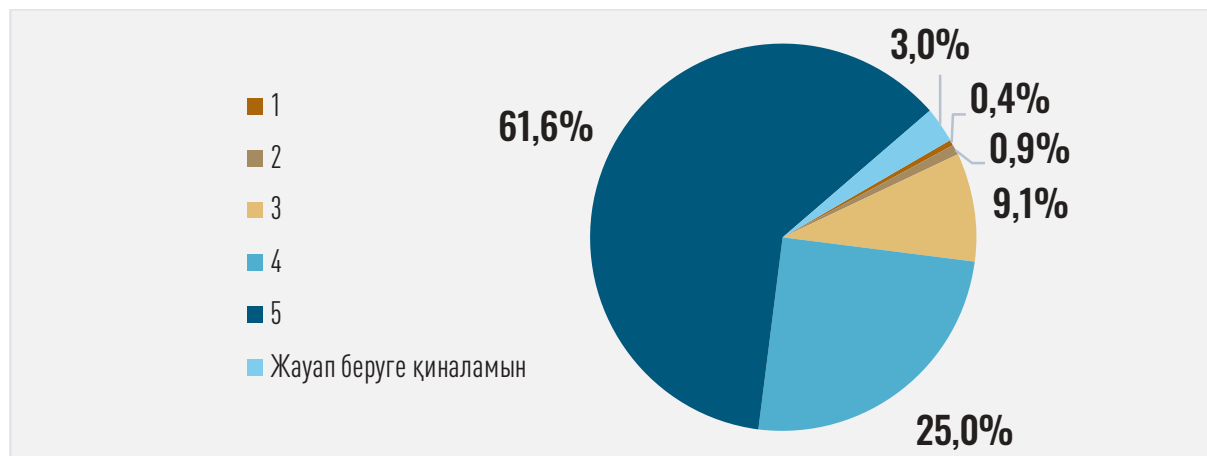
Бұл оқыту/дайындық / нұсқаулық қаншалықты пайдалы болды? мұндағы 5 балл «өте пайдалы», ал 1 балл «пайдасыз»

Зерттеу аясында еріктілерден қолдаудың тиімділігін бес балдық жүйемен бағалау сұралды. 61,6% - «5», 25% - «4», 9,1% - «3» және 1,3% - «2» және «1» бағаларын берді.

30-сурет.

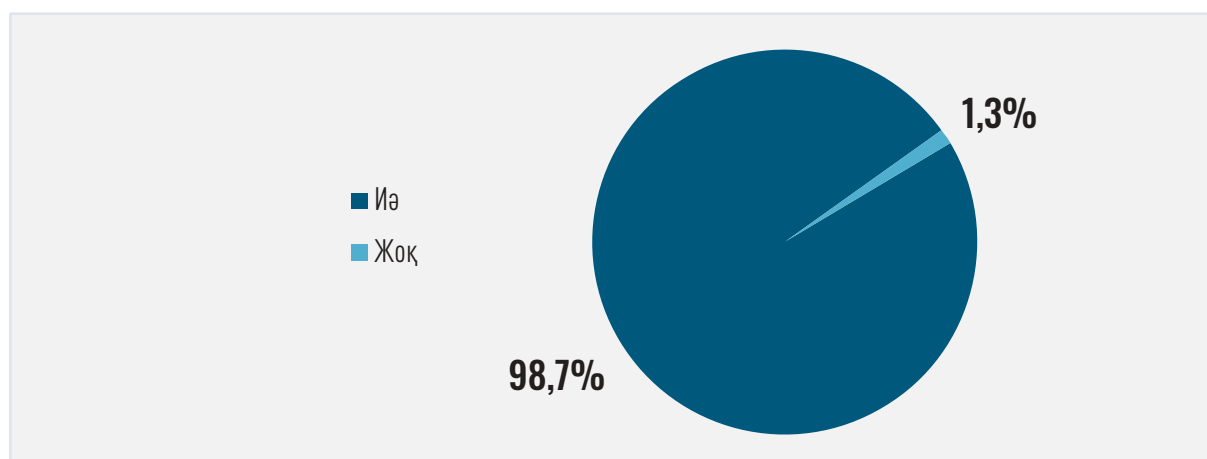
Сіздің көмегіңіздің тиімділігін бағалаңыз, мұндағы 5 балл «өте тиімді» және 1 балл «тиімді емес».

Сондай-ақ, еріктілердің жұмысқа деген ынтасын атап өту қажет. Сұрақ: сіз Волонтерлық қызметті жалғастырып, волонтерлық жобаларға қатысқыңыз келе ме? Барлық респонденттер оң жауап берді.

31-сурет.

Сіз волонтерлық қызметті жалғастырып, волонтерлық жобаларға қатысқыңыз келе ме?

Негізгі ынталандыру ретінде респонденттердің 70,5%-ы адамдарға қол жетімді көмек көрсету мүмкіндігін, 18,3-ы тәжірибе алу мүмкіндігін атап өтті.

11-кесте.

Сіз үшін еркіті болудың негізгі ынталандырушысы болып не табылады?

Жауап	Жиілігі	Пайыздары
Қолдан келгенше көмек көрсету	170	70,5%
Тәжірибе алу	44	18,3%
Сертификаттар, ұсыным хаттар түріндегі ынталандырулар алу	7	2,9%
Шын жүректен ерікті көмек	3	1,2%
Елімізді жақсарту	3	1,2%
Менің хоббиім	3	1,2%
Барлық аталғандар	6	2,5%
Командадағы жұмыс	1	0,4%
Балаларды дағдыландыру	1	0,4%
Ынталандыру	1	0,4%
Тренингтер, курстар	1	0,4%
Жоғалған адамдарды іздеу кезінде отбасыларды біріктіру	1	0,4%

Сауалнама соңында респонденттерге ерікті ретінде өз қызметін жүзеге асыру үшін қандай көмек қажет екендігі туралы сұрақ қойылды. Ең танымал жауап «қаржылық, ақшалай, материалдық көмек» болды, сауалнамаға қатысқан еріктілердің 25,9%-ы осылай жауап берді, 25,3%-ы ешқандай көмек қажет емес деп жауап берді.

12-кесте.

Волонтер ретінде өз қызметіңізді жүзеге асыру үшін Сізге қандай көмек керек?

Жауап	Жиілігі	Пайызы
Қаржылық, ақшалай, материалдық көмек	60	25,9%
Ешқандай көмек қажет емес	39	25,3%
Мемлекет, қоғам тарапынан қолдау	20	8,6%
Жауап жоқ	19	8,2%
Ақпараттық, көбірек ақпарат, қоғамды ақпараттандыру	16	6,9%
Оқыту, тренингтер, курстар	14	6,0%
Жақсы жағдайлар	8	3,4%
Қосымша жобалар, гранттар	4	1,7%
Тегін жол жүру, көлікпен қамтамасыз ету, көлік шығындарын өтеу	4	1,7%
Ынталандыру	4	1,7%

Жауап	Жиілігі	Пайызы
Бөлме, кеңсе қажет	3	1,3%
Волонтерлық қызметке көбірек адамдарды тарту	3	1,3%
Кез келген көмек қажет	2	0,9%
Билік кедергі жасамасын	2	0,9%
Іздеу жұмыстарына арналған шамдар, дрон	2	0,9%
Арнайы жабдықтау	1	0,4%
Ерікті студенттерге стипендия	1	0,4%
Еріктілерге арналған концерттер өткізу	1	0,4%
Волонтерлік қызмет еңбек өтіліне кіруі қажет	1	0,4%
Шетелде тағылымдамадан өту	1	0,4%
Грамоталар	1	0,4%
Еріктіліктен бос уақыт	1	0,4%
Тәжірибе қажет	1	0,4%
Дәрігерлер қажет	1	0,4%
Еріктілер мен демеушілердің байланысы	1	0,4%

Волонтерлық ұйымдардың сауалнама нәтижелері

Сауалнамаға қатысқан респонденттердің сипаттамасы

13-кесте.

Сауалнама жүргізілген ұйымдардың іріктемелі жиынтығын бөлістіру

Өңір	Саны	Пайыздық арақатынасы
Ақмола облысы	20	11,8%
Ақтөбе облысы	19	11,2%
Алматы облысы	6	3,5%
Атырау облысы	11	6,5%
Шығыс Қазақстан облысы	6	3,5%
Алматы қ.	4	2,4%
Нұр-Сұлтан қ.	11	6,5%
Шымкент қ.	4	2,4%
Жамбыл облысы	6	3,5%
Батыс Қазақстан облысы	4	2,4%
Қарағанды облысы	21	12,4%
Қостанай облысы	26	15,3%
Қызылорда облысы	6	3,5%
Маңғыстау облысы	1	0,6%
Павлодар облысы	8	4,7%
Солтүстік Қазақстан облысы	10	5,9%
Түркістан облысы	7	4,1%

Өткізілген сауалнамалардың сенімділігін растау үшін интервьюерлердің жұмыс өрісі бақыланды.

Деректерді жинау және сауалнамаларды толтырудың дұрыстығын бақылау кезеңінен кейін SPSS Statistic 24 компьютерлік бағдарламасының көмегімен мәліметтер жиынтығын одан әрі интерпретациялаумен және талдаумен алынған мәліметтерді өңдеу, кодтау кезеңі жүзеге асырылды.

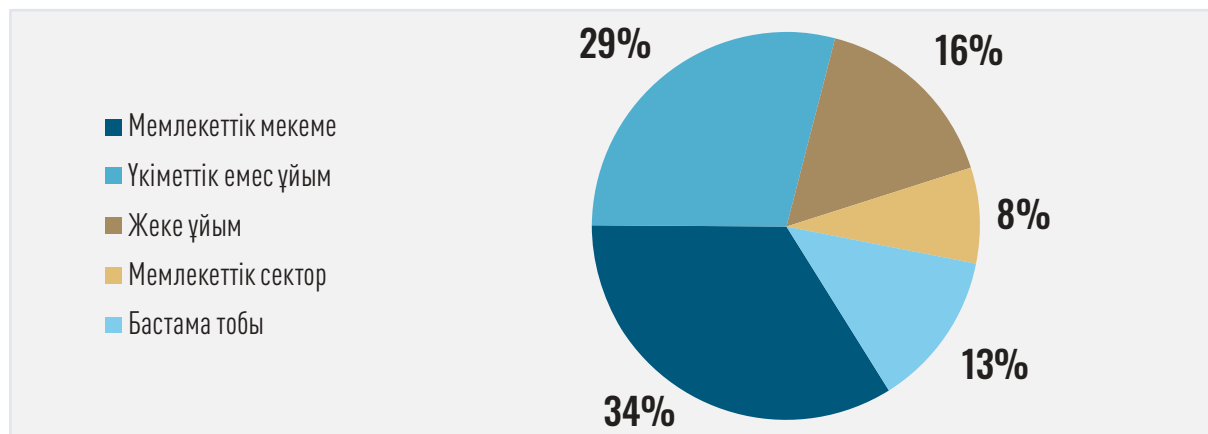
Жүргізілген зерттеудің негізгі мақсаты волонтерлықтың елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін бағалау болып табылады. Сауалнама сұрақтарының блоктары волонтерлықтың дамуына қатысты әр сұрақты респонденттердің түсіну дәрежесін анықтайтындай етіп жасалды.

Зерттеу нәтижелері объективті болуы және жалпы ел халқына тән көріністі көрсетуі үшін сауалнама әр түрлі волонтерлік ұйымдар арасында жүргізілді.

Сауалнамаға барлығы 170 ұйым қатысты. Аумақтық бөліністе 14 облыс және республикалық маңызы бар 3 қала - Нұр-сұлтан, Алматы және Шымкент қамтылды.

32-сурет.

Түрі бойынша волонтерлық ұйымдарды іріктеу құрылымы

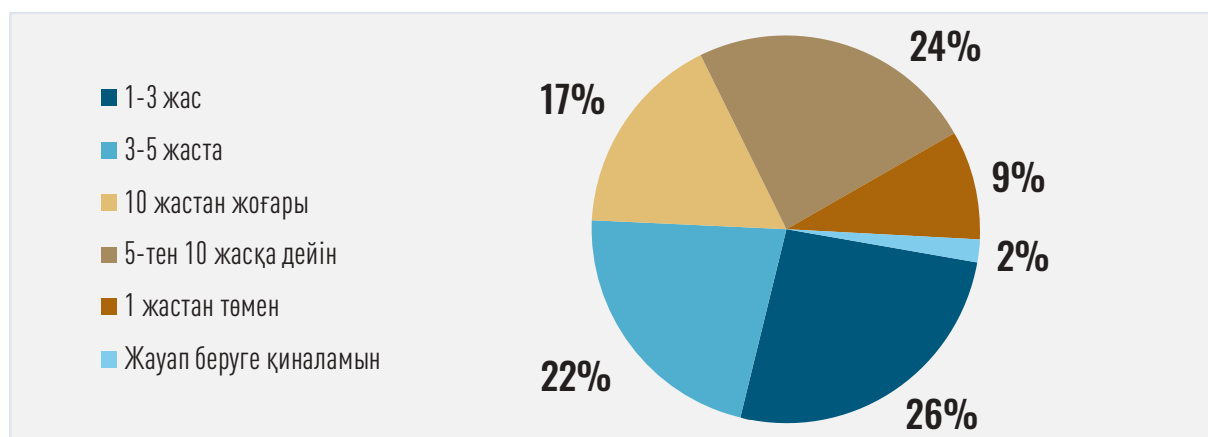

Сауалнамаға қатысқан 170 ұйымның ішінде 57 ұйым (34%) мемлекеттік мекемелер, 50 (29%) үкіметтік емес ұйымдар, 27 (16%) жеке ұйымдар, 22 (13%) бастамашыл топтар және 14 (8%) бюджеттік ұйымдар болып табылады.

Сауалнамада ұйымның өмір сүру кезеңі де ескерілді. Сұралғандардың үлкен бөлігі 26%-ы 1 жылдан 3 жылға дейін, ұйымдардың 24% -ы 5-тен 10 жылға дейін, 17%-10 жылдан жоғары.

33-сурет.

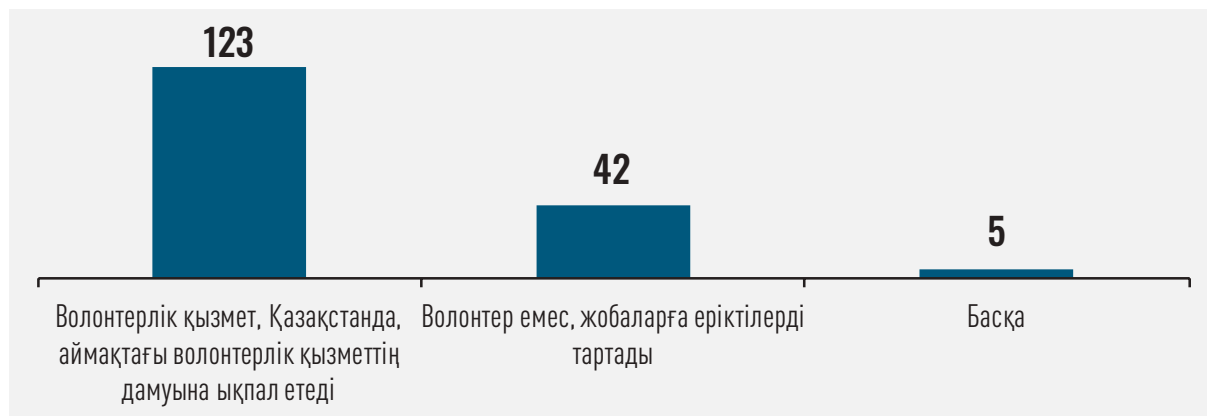
Волонтерлық ұйымдардың жасы бойынша іріктеу құрылымы

Сауалнамаға қатысқан ұйымдардың көпшілігі (123) волонтерлық қызметті тікелей жүзеге асыратын волонтерлық ұйымдар болып табылады. 42 ұйым өз жобаларына еріктілерді тартады.

34-сурет.

Волонтерлық ұйымдардың қызметі бойынша іріктеу құрылымы

Волонтерлік қызметке қатысу тәжірибесі

Бүгінгі таңда елде халық арасында волонтерлік қызметке қызығушылықтың өсуі байқалады және бұл қызмет біртіндеп институционализацияланған сипатқа ие болуда.

2016 жылы бастама бойынша волонтерлық қызмет туралы арнайы заң қабылданды [«Волонтерлық қызмет туралы» Қазақстан Республикасы Заңы № 42-VI 2016 жылғы 30 желтоқсандағы ҚРЗ]. Бұл заң Қазақстанда волонтерлықтың неғұрлым тұрақты және жүйелі дамуын және волонтерлық бастамалардың заңнамалық негізге ие болуымен бекітілуін көздейді. ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің Азаматтық қоғам істері комитетінің (бұдан әрі - Комитет) деректері бойынша 2017 жылы 200-ден астам ресми ұйым белсенді жұмыс істеді, бұдан басқа, Волонтерлік қызметті жүзеге асыратын жеке бейресми бастамашыл топтар бар. Комитеттің бағалауы бойынша волонтерлық қызметке жалпы қатысу 50 мыңнан астам адамды құрайды, бұл ретте волонтерлар саны күн сайын артып келеді, өйткені адамдар өмірлік қиын жағдайға тап болған адамдарға көмектесуге тырысады.

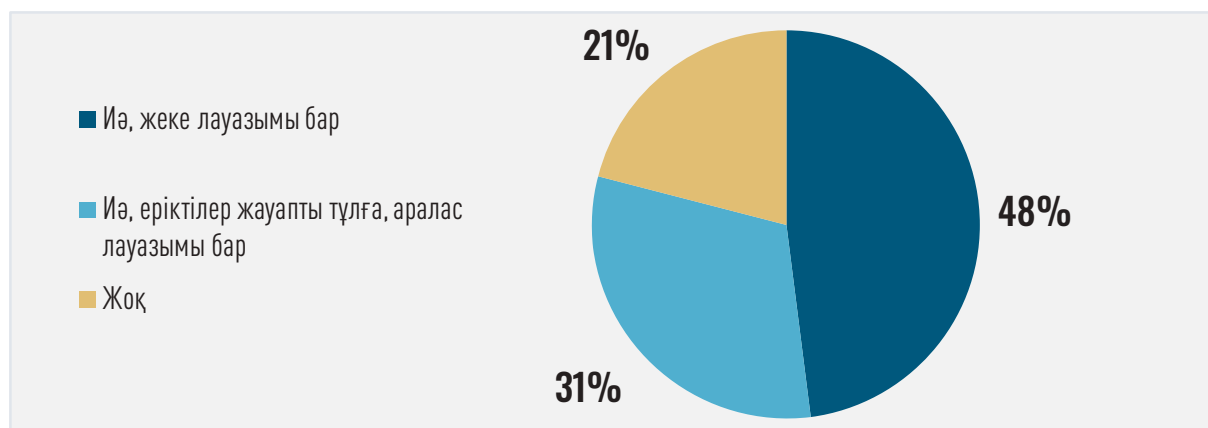
Президент Қасым-Жомарт Тоқаев 2020 жылды Қазақстанда «Волонтер жылы» деп жариялады, бұл әлеуметтік мәселелер бойынша заңнаманы одан әрі жетілдіру және волонтерлық қызмет саласында туындайтын қоғамдық қатынастар жүйесін айқындауға ықпал ету, әлеуметтік бағдарланған коммерциялық емес ұйымдар қызметінің тиімділігі, ҚР-да азаматтық қоғамды дамыту, қазіргі заманғы жағдайларда волонтерлік қызметтің тиімді жұмыс істеуі мен дамуын қамтамасыз ететін заңнамалық негіздерді жетілдіру мақсатында орнықты дамуды қолдауды көрсетеді.

Волонтерлыққа қатысатын волонтерлық ұйымдар қызметіндегі негізгі мәселелердің бірі - осы бағытқа жетекшілік ететін адамның болуы болып табылады. Бұл ретте осы

бағыт үшін ұйымдардың жартысынан азында (48%) жеке лауазым бөлінген. Ұйымдардың 31%-ында бұл лауазым басқа міндеттермен біріктірілген, ал ұйымдардың 21%-ында бұл лауазым мүлде қарастырылмаған.

35-сурет.

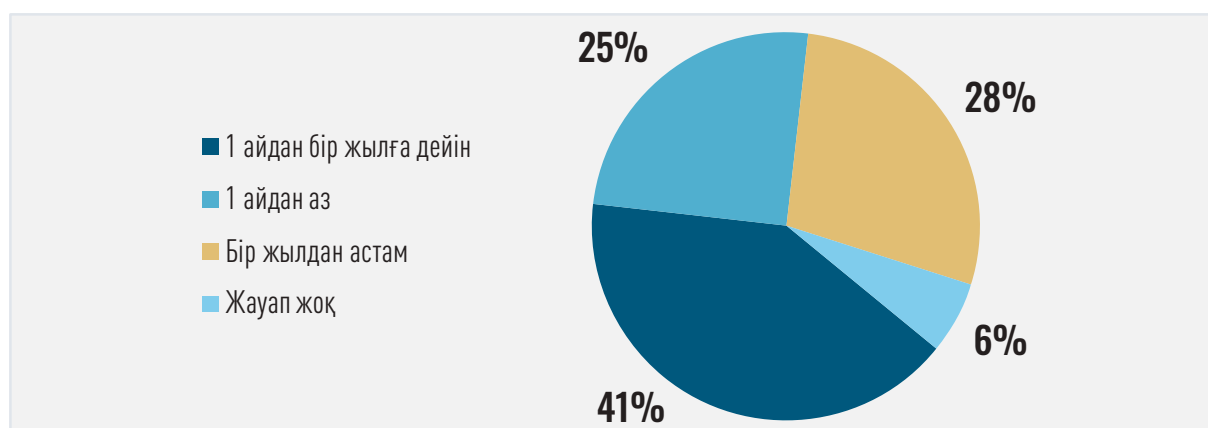
Ұйымда/бастамашыл топта волонтерлық қызметтің үйлестірушісі бар ма?

Еріктілерді тарта отырып, жобалардың басым бөлігі 1 айдан бір жылға дейін созылады. Бір жылдан астам уақытқа созылатын ұзақ мерзімді жобаларға волонтерларды ұйымдардың 28%-ы, ал ұйымдардың 25% -ы волонтерларды 1 айдан аз уақытқа созылатын жобаларға тартады.

36-сурет.

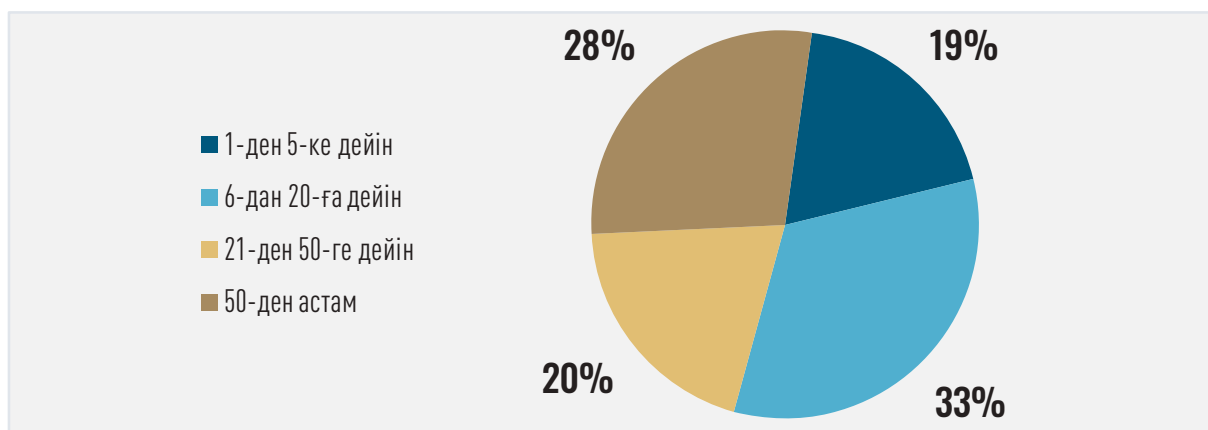
Волонтерларды тарта отырып, жобаны іске асыру мерзімдері қандай?

Тартылатын волонтерлар саны бойынша ұйымдардың 33% -ы 1-ден 5-ке дейін, 28%-ы 50-ден астам, 20%-ы 21-ден 50-ге дейін және 19% -ы 6-дан 20-ға дейін волонтерды тартады.

37-сурет.

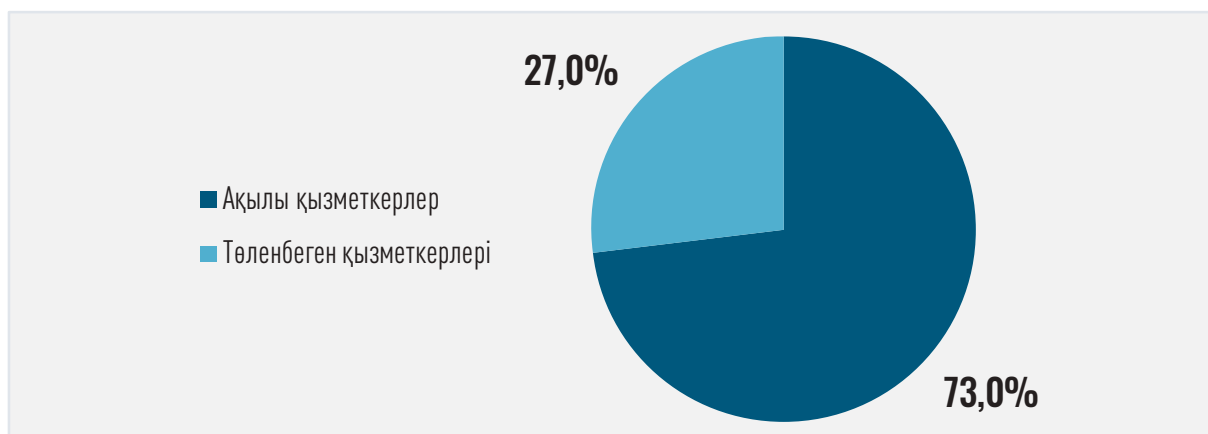
Жоба штатындағы адам саны

Сауалнамаға қатысқан ұйымдардың 73% -ында еріктілер қатысатын жобаларда жалақы төленетін қызметкерлер жоқ, тек 27% -ы жобаға жалақы төленетін қызметкерлерді тартады.

38-сурет.

Жобадағы ақы төленетін қызметкерлер саны

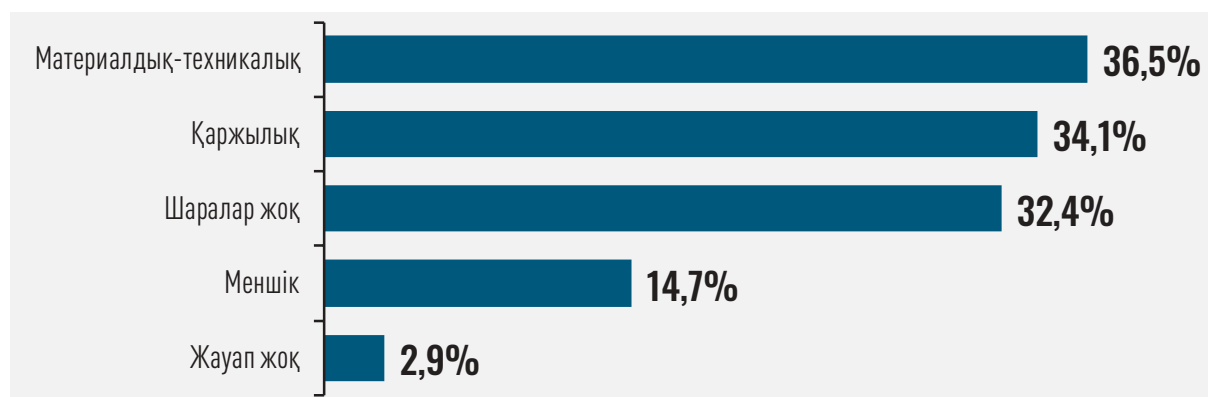

Қазақстанда Волонтерлық қызметті дамытудағы негізгі мәселе мемлекет тарапынан қолдау шаралары болып табылады. Көптеген сарапшылар бүгінгі таңда волонтерлық ұйымдарды қандай да бір қаржыландыру көзделетін заңнамалық негіз жоқ екенін және қолданыстағы заңнамалар осы бағытта пысықтауды қажет ететінін атап өтті. Зерттеу аясында қолдау шаралары туралы мәселе еріктілер ұйымдарына қойылды.

Сауалнамаға қатысқан ұйымдардың 36,5%-ы материалдық-техникалық, 34,1%-ы қаржылық және 14,7%-ы мүліктік қолдау алатынын, ал ұйымдардың үштен бірі (32,4%) ешқандай қолдау шараларын алмайтынын атап өтті.

39-сурет.

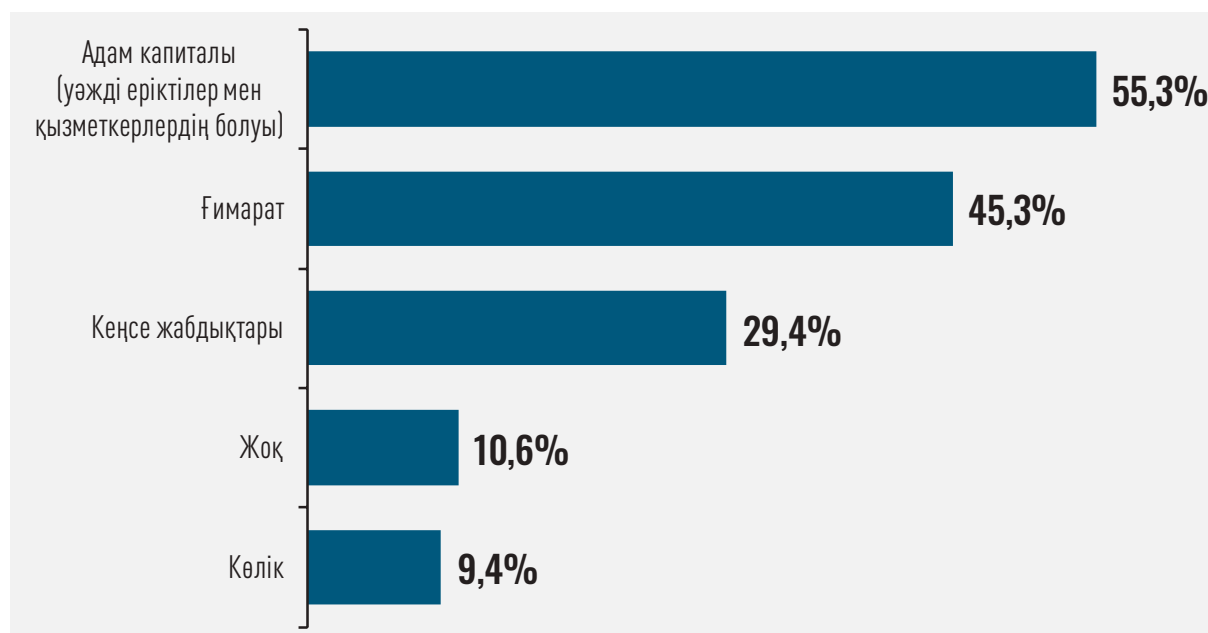
Жобаға волонтерларды тарту бойынша Сіз қандай қолдау шараларын аласыз?

Волонтерлық ұйымдар үшін өз қызметін жүзеге асыруға арналған ресурстық базаның болуы маңызды мәселе болып табылады. Ұйымдардың жартысынан астамы адами капиталдың, оның ішінде ұйым қызметкерлері мен тартылған еріктілердің болуын атап өтеді. 45,4%-ы қажетті үй-жайларға ие, 29,4%-ы кеңсе техникасына ие, сауалнамаға қатысқан ұйымдардың тек 9,4%-ы ғана көлікке ие, ал 10,6%-ы қандай да бір ресурстық базаның жоқ екендігін атап өтті.

40-сурет.

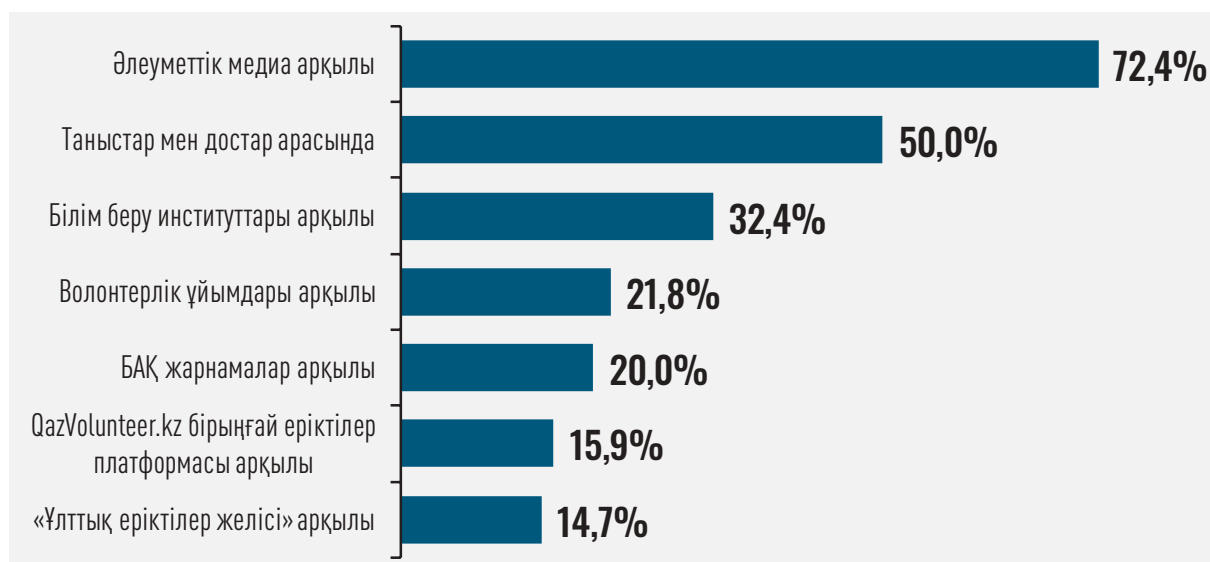
Сіздің ұйымыңыз қандай ресурстарға ие?

Волонтерлық ұйымдардың волонтерларды тартудағы негізгі мәселесі рекрутинг процесінің өзі болып табылады. Қазақстанда қазірдің өзінде еріктілер мен ұйымдар тіркеле алатын «QAZVOLUNTEER.KZ» бірыңғай волонтерлық ақпараттық платформасы бар. Платформа волонтерлық жобаларды ілгерілетуге, сондай-ақ ұйымдарға волонтерларды тартуға көмектесуі тиіс. Алайда, зерттеуге сәйкес, сайт еріктілер ұйымдары арасында, мысалы, әлеуметтік желілермен салыстырғанда соншалықты танымал емес. Сауалнама нәтижелері бойынша ұйымдардың тек 15,9%-ы еріктілерді бірыңғай еріктілер платформасы арқылы және 14,7%-ы ұлттық еріктілер желісі арқылы тартады. Әлеуметтік желілерді еріктілерді тарту үшін сауалнамаға қатысқан ұйымдардың 72,4 пайызы пайдаланады. Респонденттердің жартысы таныстары мен достарын тартады, ал үштен бір бөлігі оқу орындарына жүгінеді.

41-сурет.

Еріктілерді іздеу/рекрутинг процесі қалай жүреді?

Бірыңғай еріктілер платформасының болуына қарамастан, ұйымдардың жартысы жобаларды жүзеге асыру үшін еріктілерді табуда қиындықтарға тап болады. Сонымен қатар, ұйымдардың 45%-ы бұл қиындықтарға тап болмайды, мұны жеке жобалардың ерекшелігімен түсіндіруге болады.

Көбінесе волонтерлық ұйымдар волонтерларды қоқыс пен аумақтарды жинау бойынша қызметтерге тартады, респонденттердің 21%-дан астамы осылай жасайды, танымалдылығы бойынша келесі бағыт - іс-шараларды ұйымдастыруға және ақпараттық-ағарту жұмыстарына көмек болып табылады. Еріктілерді білім беру қызметтеріне, адамдарды іздеу қызметтеріне және күтім қызметтеріне тарту сирек кездеседі.

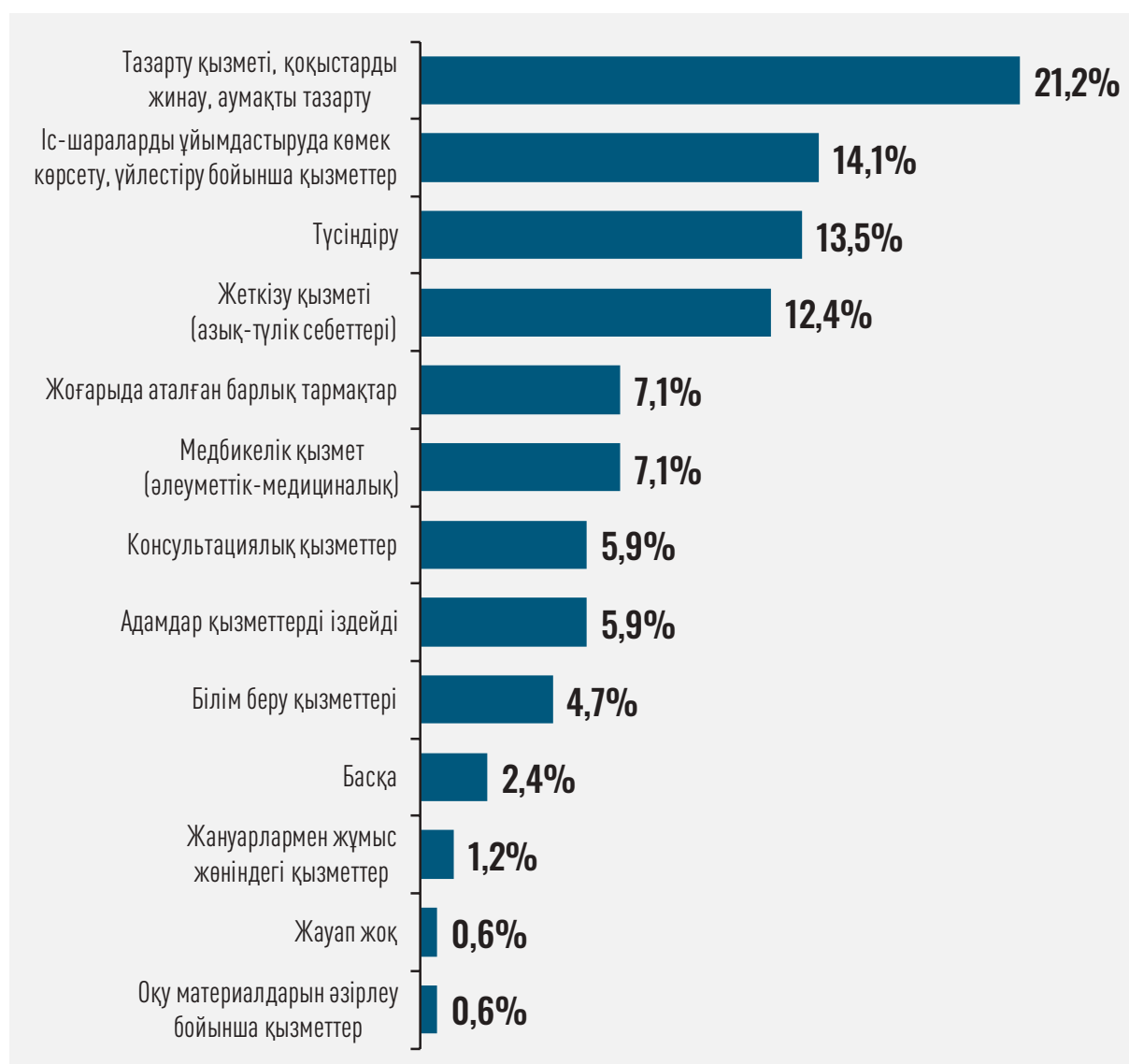
42-сурет.

Еріктілерді іздеу/рекрутинг процесін қалай бағалайсыз?

43-сурет.

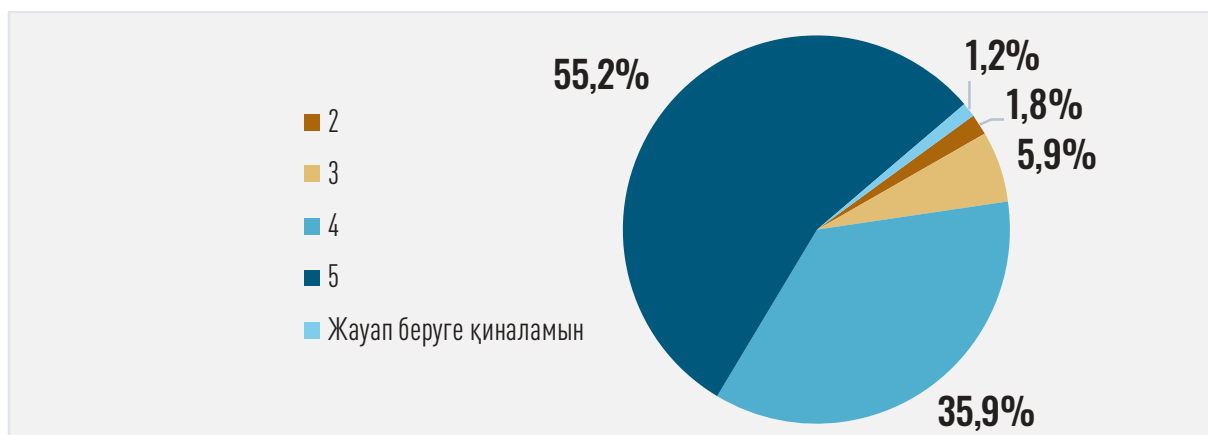
Еріктілер қандай жұмыс түрлерін орындады

Көптеген ұйымдар еріктілердің жұмысына деген ынтасын оң бағалайды. Еріктілердің бес балдық шкала бойынша жұмыс істеу ниетін бағалау өтініші бойынша ұйымдардың 55,3%-ы «5» және 35,2%-ы «4» бағасын қойды. Респонденттердің 5,9%-ы «3» бағасын берді және тек 3%-ы «1» және «2» бағаларын берді.

44-сурет.

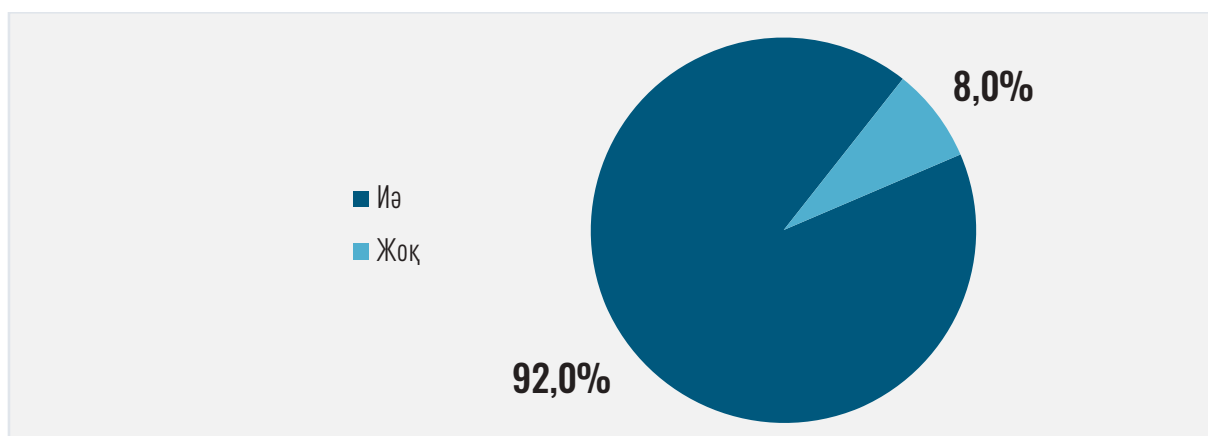
Еріктілердің жұмысқа дайындығын (жұмыс істеуге деген ынтасын) 5 балдық шкала бойынша бағалаңыз

Сонымен қатар, барлық дерлік ұйымдар еріктілерді ынталандыру тәжірибесін қолданатынын, еріктілерді ынталандыру сауалнамаға қатысқан ұйымдардың 92%-на енгізілгендігін атап өткен жөн.

45-сурет.

Сіздің ұйымыңызда еріктілерді ынталандыру тәжірибесі бар

Жүргізілген сауалнама деректеріне сәйкес волонтерлық ұйымдар тап болатын негізгі қиындықтар қаржылық қиындықтар болып табылады, оларға барлық волонтерлық ұйымдардың 65,3%-ы тап болады. Бұдан әрі мемлекеттік органдар тарапынан қолдаудың болмауы (27,1%), қажетті үй-жайлардың болмауы (24,1%) және жергілікті әкімдіктер тарапынан қолдаудың болмауы. Волонтерлерды тарту қиындығына ұйымдардың 20,6% тап болды.

46-сурет.

Сіздің ұйымыңыздың жұмысында, сіздің қызметіңізді жүзеге асыруда кездесетін проблемалар мен қиындықтарды көрсетіңіз

3.2

Негізгі тұжырымдар

- Волонтерлық жобалардың көпшілігі қысқа мерзімді сипатқа ие, Ұлттық волонтерлық желі жүргізген Қазақстандағы еріктілікті зерттеуде атап өтілгендей, Қазақстандағы волонтерлық әлі күнге дейін түсініксіз түсініктерге ие және оны көмек алушылар да, волонтерлар да бір реттік немесе қысқа мерзімді іс-шаралар ретінде қабылдайды.
- Көбінесе еріктілер жоғары біліктілікті қажет етпейтін жұмысқа тартылады. Көбінесе бұл аумақтарды тазалау, әртүрлі тауарларды жеткізу және әртүрлі іс-шараларды ұйымдастыруға көмектесу. Медициналық қызмет көрсетуге немесе әртүрлі кеңес беруге еріктілер аз тартылады.
- Еріктілерді іздеуге арналған қолданыстағы алаңдарға қарамастан, ұйымдар әлеуметтік желілерге және достар мен таныстарды тарта отырып, «Ауызша радиоға» басымдық береді. Бұл ретте ұйымдардың жартысынан астамы өз жобаларына еріктілерді тартуда қиындықтарға тап болады.
- Волонтерлық ұйымдар тап болатын негізгі қиындықтар негізінен қаржыландырудың жеткіліксіздігімен байланысты, сондай-ақ орталық және жергілікті мемлекеттік органдар тарапынан қолдаудың болмауы да ерекшеленеді. Кейбір ұйымдар өз жобаларының ерекшелігіне байланысты еріктілердің жетіспеушілігіне тап болады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Волонтерлық - қоғамымыздың ажырамас бөлігі. Бір жағынан, бір қарағанда «көрінбейтін», екінші жағынан - адамның, қоғамның, елдің дамуына баға жетпес үлес қосатын қызмет. Көбінесе волонтерлық қызметтің көмегін алған немесе оларға материалдық құндылықтар сыйланған, ең бастысы - назар аударылған қарттар үйіндегі қарт адамдар немесе балалар үйіндегі балалар сияқты реципиенттердің эмоциясы мен қуаныштарын бағалау қиын. Егер біз экономикалық тұрғыдан қарайтын болсақ, қазіргі уақытта волонтерлік қызметтің елдің дамуына қосқан үлесі іс жүзінде бағаланбайды.

Мемлекет қызметтің осы түрін дамытуда басқарушылық та, ынталандырушы да рөл атқара отырып, нормативтік құқықтық актілерді, әлеуметтік гранттар мен қолдаудың басқа да түрлерін жетілдіру арқылы елеулі күш жұмсауда. Әрине, мемлекет тарапынан да, қоғам тарапынан да қабылданған шаралардың әсері туралы сұраныс туындайды.

Бұл сұраққа Қазақстан жалғыз өзі жауап іздемейтінін атап өткен жөн. Осы уақытқа дейін еріктілер қызметінің елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін бағалау бойынша жеткілікті бай халықаралық тәжірибе жинақталды.

Мәселен, халықаралық еңбек ұйымы (ХЕҰ, International Labour Organization, ILO) ерікті жұмысты өлшеу бойынша нұсқаулық шығарды және қолдануға ұсынылды (2011), сондай-ақ Ресей Федерациясы жоғары экономика мектебінің ұлттық зерттеу университеті (2018) «ерікті қызметтің экономикалық және әлеуметтік тиімділігін бағалауды іске асырудың әдістемелік тәсілдері мен проблемаларын» қарастырды.

Халықаралық тәжірибеге сүйене отырып, келесі әдістерді бөліп көрсетуге болады

- 1) алмастыру шығындары бойынша (replacement cost);
- 2) баламалы кірістерді бағалау бойынша (opportunity cost);
- 3) инвестицияларды қайтаруды талдау (SROI);
- 4) қосылған құнды кеңейтілген бағалау (Expanded Value Added Statement немесе EVAS);
- 5) волонтерлікке инвестициялардың және волонтерлер құратын құндылықтың аудиті (Volunteer Investment and Value Audit немесе VIVA).

Бұл әдістердің қолданылу саласы өзіндік ерекшелікке ие болуы мүмкін. Мысалы, ХЕҰ әдістемесі алмастырушы шығындар (replacement cost) және балама кірістер (opportunity cost) әдісіне негізделеді, нәтижесінде олар ерікті қызметтің қосқан үлесін бағалауға мүмкіндік береді. Осылайша, бұл әдісті макро деңгейде қолдануға болады.

SROI, EVAS, VIVA мезо-деңгейде көбірек қолданылатын әдістер: іске асырылатын жобалар/бағдарламалар немесе еріктілер ұйымының қызметі деңгейінде.

SROI жобаның/бағдарламаның әлеуметтік әсерін ақшалай түрде, содан кейін олардың инвестицияланған шығындармен қатынасын анықтайды.

EVAC мәні бойынша еріктілер қызметінің әлеуметтік нәтижелерін ақшалай баламада көрсетуге мүмкіндік беретін баламалы және алмастырушы құнды есептеу әдістерінің қоспасы болып табылады.

VIVA волонтерлік қызметке салынған қаражаттың тиімділігін, әрбір салынған долларға қайтаруды көрсетеді.

Әрине, олардың әрқайсысының артықшылықтары да, белгілі бір кемшіліктері де бар. Осы әдістерді зерделеу және бейімдеу еріктіліктің біздің еліміздің өміріндегі рөлі мен орнын неғұрлым толық түсінуге, сондай-ақ Волонтерлік қызметті дамыту бойынша мемлекет қабылдап жатқан шаралардың нәтижелілігін бағалауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қазақстандық статистикалық база қазіргі уақытта барлық осы әдістерді қолдану үшін жеткілікті ақпарат көлемін қамтымайды.

Алайда қазіргі кезеңде шығындардың орнын толтыру әдісін қолдану өте нақты, оның негізінде осы баяндамада келтірілген әдістеме жасалған. Басқа әдістерді қолдану статистикалық әдістер жақсарған сайын ғана мүмкін болады, бұл бір жылдан астам уақытты алуы мүмкін.

ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ

1. Международная организация труда (International Labour Organization, ILO). Руководство по измерению волонтерской работы (Manual on the measurement of volunteer work). 2011. (https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_167639/lang--en/index.htm).
2. Международная организация труда (International Labour Organization, ILO). 19-ая Международная конференция статистиков труда. 2013. (https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/normativeinstrument/wcms_235603.pdf).
3. Международная организация труда (International Labour Organization, ILO). 20-ая Международная конференция статистиков труда. 2018. (https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/meetingdocument/wcms_636049.pdf).
4. Rafael Diez de Medina, Chief Statistician and Director, ILO Department of Statistics. "Volunteers count. Their work deserves to be counted". 2017. (<https://www.unv.org/swvr/volunteers-count-their-work-deserves-be-counted>).
5. CAF World Giving Index. 2018. (https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf_wgi2018_report_webnopw_2379a_261018.pdf).
6. Lester M. Salamon, S. Wojciech Sokolowski, Megan A. Haddock, and Helen S. Tice, The State of Global Civil Society and Volunteering: Latest findings from the implementation of the UN Nonprofit Handbook. Working Paper No. 49. (Baltimore: Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 2012). (https://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2013/03/JHU_Global-Civil-Society-Volunteering_3.2013.pdf).
7. Volunteering New Zealand. Volunteering Statistics. (<https://www.volunteeringnz.org.nz/research/volunteering-statistics-nz/>).
8. Time Well Spent a National Survey on the Volunteer Experience. 2019. (<https://www.volunteeringnz.org.nz/wp-content/uploads/Summary-of-Time-Well-Spent-2019.pdf>).
9. Page J. Measuring value in the non-profit sector in Aotearoa New Zealand. 2018. (<https://sportnz.org.nz/assets/Uploads/True-to-Label-7-20-WEB2.pdf>).
10. Volonteuropе. Measuring the impact of volunteering. 2018. (https://volonteuropе.eu/wp-content/uploads/2018/03/Measuring-impact-_Paper_Final.pdf).
11. Volunteering in Israel. (<http://www.ivolunteer.org.il/Eng/>).
12. Edith Shamir-Tixell. "Volunteering in Israel - mobilized culture or norm". Humaniora. Czasopismo Internetowe No. 1 (25)/2019, pp. 29-37.

- (http://humaniora.amu.edu.pl/sites/default/files/humaniora/Humaniora%2024/Shamir_Hum_1_2019_S.pdf).
13. Carleton Centre for Community Innovation. Accounting for social impact. (<https://carleton.ca/3ci/wp-content/uploads/Expanded-Value-Added.pdf>).
 14. Mook et al. (2007), Chapter 7; Karim Harji and Kelly Babcock (2007) "Social Value Accounting: Two Case Studies Using the Expanded Value Added Statement." Presented to the Annual Conference of the Canadian Evaluation Society, Winnipe.
 15. Volunteer Canada. (<https://volunteer.ca/index.php>).
 16. Аналитический центр при Правительстве Российской Федерации. Доклад «О проведении научных, социологических и статистических исследований, направленных на изучение форм и масштабов участия граждан и организаций в добровольческой (волонтерской) деятельности». 2019. (<https://ac.gov.ru/files/publication/a/21338.pdf>).
 17. Аналитический центр при Правительстве Российской Федерации. Доклад «Мониторинг реализации мер поддержки добровольчества (волонтерства) в субъектах Российской Федерации». 2017. (<http://nko.economy.gov.ru/Files/NewsDocuments/7944a08d-a4ee-469a-8add-7262579cde67.pdf>).
 18. Петрушков М.Г. Волонтерское движение в Таджикистане: история, реалии и перспективы. https://grans.hse.ru/data/2017/05/30/1172163231/Пленар%2025.05_3.%20Петрушков.pdf
 19. Закон Республики Таджикистан «О волонтерской деятельности» (Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан, 2013г., №8-9, ст.652; Закон РТ от 25.12.2015 г., № 1268).
 20. Кужукеева Г. Правовое регулирование волонтерской деятельности в странах Центральной Азии. 2017. (https://cso-central.asia/wp-content/uploads/2017/02/gulmira-kuzhekeeva_icnl_pravovoe-regulirovanie-volonterstva-v-ca.pdf).
 21. Закон Республики Молдова № 121 от 18.06.2010 «О волонтерстве». (<https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/86907/98644/F1484061793/MDA86907.pdf>).
 22. Исраилов А. Руководство по работе с волонтерами. 2016. (<https://qazvolunteer.kz/uploads/c7/90/guidance.pdf>).
 23. Rafael Diez de Medina, Chief Statistician and Director, ILO Department of Statistics. "Volunteers count. Their work deserves to be counted". 2017. (<https://www.unv.org/swvr/volunteers-count-their-work-deserves-be-counted>).

24. Международная организация труда (International Labour Organization, ILO). Руководство по измерению волонтерской работы (Manual on the measurement of volunteer work). 2011.
(https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_167639/lang--en/index.htm).
25. Организация Объединенных Наций (United Nations, UN). Вспомогательный счет по некоммерческим и смежным учреждениям и волонтерской работе. Нью-Йорк, 2018.
(https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/UN_TSE_HB_FNL_web.pdf).
26. Организация Объединенных Наций (United Nations, UN). Руководство по некоммерческим организациям в Системе национальных счетов. Нью-Йорк, 2006.
(https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesF/SeriesF_91r.pdf).
27. Международная организация труда (International Labour Organization, ILO). Международная стандартная классификация профессий (International Standard Classification of Occupations, ISCO-08).
(<https://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco08/>).
28. Организация Объединенных Наций (United Nations, UN). Международная стандартная отраслевая классификация всех видов экономической деятельности. Четвертый пересмотренный вариант. (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC) Revision 4). Нью-Йорк, 2009.
(https://unstats.un.org/unsd/classifications/Econ/Download/In%20Text/ISIC_Rev_4_publication_Russian.pdf).
29. Программа волонтеров ООН (UN Volunteers). «Связующая нить. Добровольчество и устойчивость сообществ». Отчет о состоянии добровольчества в мире за 2018 год.
(https://www.unv.org/sites/default/files/51692_UNV_SWVR_2018_Russian_WEB_20-11.pdf).
30. Комитет по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан. Национальные индикаторы Целей устойчивого развития до 2030 года.
(https://stat.gov.kz/official/sustainable_development_goals).
31. Аналитический Центр при Правительстве Российской Федерации. Доклад «Мониторинг реализации мер поддержки добровольчества (волонтерства) в субъектах Российской Федерации».
(<http://nko.economy.gov.ru/Files/NewsDocuments/7944a08d-a4ee-469a-8add-7262579cde67.pdf>).
32. FRIENDS. Menu of Outcomes and Indicators. (<https://friendsnrc.org/evaluation/logic-models/menu-of-outcomes-and-indicators/>).
33. Urban Institute and The Center for What Works. Outcome Indicators Project.
(<https://www.urban.org/policy-centers/cross-center-initiatives/performance-management-measurement/projects/nonprofit-organizations/projects-focused-nonprofit-organizations/outcome-indicators-project>).
34. The Global Value Exchange. (<http://www.globalvaluexchange.org/>).

35. Комитет по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан. Статистика труда и занятости. (<https://stat.gov.kz/official/industry/25/statistic/6>).
36. OECD Multilingual Summaries How's Life? 2015 Measuring Well-being
37. (http://www.oecdbetterlifeindex.org/media/bli/documents/how_life-2015-sum-en.pdf)
38. Suzuki, K. (2018). Government retrenchment and citizen participation in volunteering: A cross-national analysis of OECD countries. Public Policy and Administration, 095207671879609. doi:10.1177/0952076718796097
39. Australian Bureau of Statistics. (2010). Voluntary Work. Australia.Canberra: Australian Government Retrieved from <http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/DetailsPage/4441.02010?OpenDocument>.
40. Volunteering Australia (2014). Policy and Best Practice. Retrieved from: <http://www.volunteeringaustralia.org/policy-and-best-practise/>
41. Bittman, M. (2006). Exploring the economic and social value of present patterns of volunteering in Australia. Canberra: Canberra : Australian Government Department of Families, Community Services and Indigenous Affairs.
42. Australian Bureau of Statistics. (2009). Australian National Accounts: Non-Profit Institutions Satellite Account, 2006-07.Canberra: Australian Government Retrieved from <http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/DetailsPage/5256.02006-07?OpenDocument>.
43. <https://www.statista.com/statistics/189295/percentage-of-population-volunteering-in-the-united-states-since-2003/>
44. https://ssir.org/articles/entry/volunteerism_and_us_civil_society
45. https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_nl_en.pdf
46. European Volunteer Centre and Association of Voluntary Service Organisations, "Legal position of volunteers in the Netherlands".
47. European Volunteer Centre (2004): Voluntary Action in Germany -Facts and figures. <http://www.cev.be/data/File/FactsFigures%20Germany%20final.pdf>
48. Anheier, H. K. and Seibel, W. (1992): Defining the Nonprofit Sector: Germany. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 6.(The Johns Hopkins Institute for Policy Studies)
49. Spring, K., Dietz, N., & Robert Grimm, J. (2007). Youth Helping America: Leveling the path to participation:Volunteering and civic engagement among Youth from disadvantaged circumstances. Washington: Corporation for National and Community Service.
50. <http://www.bls.gov/opub/ted/2015/volunteering-in-2014.htm>-U.S. Bureau of Labor Statistics

51. Institute of Volunteering Research (2007) Young people help out -Volunteering and giving among young people. Helping Out Research Bulletin, IVR, London.
52. Institute for Volunteering Research and Volunteering England (2007) Volunteering Works. Volunteering and social policy.London.
53. National Council for Voluntary Organisations (2009) The State and the Voluntary Sector - recent trends in government funding and public sector delivery. NCVO, London.
54. Abschlussbericht der Enquete-Kommission (2002): Zukunft des Bürgerschaftlichen Engagements, Bd.4: Auf dem Weg in eine zukunftsfähige Bürgergesellschaft (English summary)
55. European Volunteer Centre (2004): Voluntary Action in Germany -Facts and figures. <http://www.cev.be/data/File/FactsFigures%20Germany%20final.pdf>
56. John Hopkins (1999): 'Germany'inGlobal Civil Society, Dimensions of the Nonprofit Sector(Vol. I)
57. Rosenblatt, Bernhard (2000): Volunteering in Germany. Results of the 1999 Representative Survey on Volunteering and Civic Engagement(Volume 1: General Report. Munich)
58. <https://ac.gov.ru/archive/files/publication/a/21338.pdf>
59. World Giving Index <https://www.cafonline.org/about-us/publications/2018-publications/caf-world-giving-index-2018>
60. «Гражданственность в Белоруси, Молдове и Украине», ПРООН, 2016.
61. World Values Survey. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.worldvaluessurvey.org>
62. Послание Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева Олий Мажлису // Национальное информационное агентство. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.uza.uz
63. See a broader discussion on this in CRRC's social capital reports, Final Report (p. 6, 17, 32) [http://www.crrc.ge/store/downloads/projects/CRRC_Social_Capital_Briefing_Paper.pdf]
64. Про організацію проведення в Україні у 2001 році Міжнародного року волонтерів Президент України: Розпорядження від 22 березня 2001 р. №67/2001
65. Циткилов П. Я. История социальной работы: учеб, пособ. для студ. Вузов / Циткилов П. Я.4 [под ред. В.И. Жукова]. - Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. - 448 с
66. Кононова Т.Б. Очерки истории благотворительности: учеб, пособ. [для студ. высш. учеб, заведе-ний] / Татьяна Борисовна Кононова. - М.: Изд-ско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2005. - 340 с.
67. Marieke van Herten, Central Bureau for Statistics (CBS) "Plausibiliteit POLS-module (Periodic Life Situation Statistics Survey). Vrijwillige Inzet 2007", 23 July 2008,

Voorburg/Heerlen and Marieke van Herten, CBS, "Plausibiliteit POLS-module. Vrijwillige inzet 2008", 29 April 2009, Den Haag/Heerlen.

68. Ministry of Health, Welfare and Sport, "Core functions. Local support volunteering and carers", March 2009.
69. European Volunteer Centre and Association of Voluntary Service Organisations, "Legal position of volunteers in the Netherlands".
70. European Volunteer Centre, "Volunteering in the Netherlands. Facts and Figures report", 2007
71. С.Ибраимова, вице-президент АУЦА, материалы для пособия по волонтерству
72. Проект ХелсПром «Поддержка детей с инвалидностью в КР» за счет гранта Фонда Биг Лоттери

1 ҚОСЫМША

САУАЛНАМА ПАРАМЕТРЛЕРІ

Сауалнама 18 және одан жоғары жастағы респонденттер, зерттеудің үш мақсатты тобының өкілдері арасында жүргізіледі.

Жаппай сауалнама нәтижелері (зерттеудің сандық әдісі) волонтерлік қызметтің әлеуметтік-экономикалық үлесін микро - және мезо-деңгейде бағалауды есептеу үшін, сондай-ақ волонтерлерді өз қызметіне тарту кезінде ұйымдардың проблемалық мәселелерін анықтау үшін қолданылады, олардың функционалдық, ынталандыру және рәсімдік күшеюі бойынша одан әрі ұсынымдар қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Далалық және талдамалық жұмыстар жүргізілгеннен кейін волонтерлік қызметтің елдің дамуына қосқан әлеуметтік-экономикалық үлесін бағалаудың қорытынды әдістемесін қалыптастыру үшін осы әдістемеге зерттеу әдісі мен іріктемесі бойынша қажетті түзетулер мен өзгерістер енгізілетін болады.

Волонтерлік қызметтің әлеуметтік үлесін бағалау есебі

Бағалау сұрақтарына жауап беру шкаласын қалыптастыру кезінде 5 балдық Лайкерт шкаласы қолданылады, ол зерттелетін тақырыпқа қатынасты анықтайды және аралық шешім шкаласы арқылы бір-біріне қарама-қарсы критикалық нүктеге континуум болып табылады:

5 балл	Толығымен қанағаттандырылды	Айтарлықтай өсті	Оң нәтиже	Өте жақсы
4 балл	Қанағаттандырылуы ықтимал	Ішінара көтерілді	Оң нәтиже болуы ықтимал	Жақсы
3 балл	Қанағаттанған немесе қанағаттанбаған деп айту қиын	Бұрынғы деңгейде қалды	Бейтарап	Орта
2 балл	Қанағаттандырылмауы ықтимал	Ішінара төмендеді	Теріс нәтиже болуы ықтимал	Нашар
1 балл	Мүлдем қанағаттанбады	Айтарлықтай төмендеді	Теріс нәтиже	Өте нашар

Әлеуметтік үлесті бағалауды есептеу үшін 5 балдық шкалаға сәйкес келетін болжамды жауаптардың орташа мәні қолданылады және есепті кезеңге келесі формула қолданылады:

$$S = \frac{(1 \cdot n_1) + (2 \cdot n_2) + (3 \cdot n_3) + (4 \cdot n_4) + (5 \cdot n_5)}{N}$$

мұндағы, 1, 2, 3, 4, 5 - баллдар;

n_1, n_2, n_3, n_4, n_5 - тиісті баллға критерийлерді бағалаған респонденттердің саны;

N - критерий/параметр бойынша өз бағасын қойған респонденттердің жалпы саны.

Сапалы сұрақтар ұйымдардың, еріктілердің және бенефициарлардың проблемалары мен сұраныстарының болуын анықтайды, сонымен қатар мемлекеттік органдар мен басқа да мүдделі тараптарға ұсыныстар әзірлеуге ықпал етеді.

Сауалнаманың жоспарлы іріктемелі жиынтығы*:

№	Мақсатты топтар	Саны
1	Өз қызметіне волонтерлерді тартатын ұйымдар (жеке, үкіметтік емес, мемлекеттік)	200
2	Ұйымдардың (жеке, үкіметтік емес, мемлекеттік) қызметіне тартылған волонтерлер	200
3	Бенефициарлар (волонтерлік көмек алушылар)	100
	ЖИЫНЫ	500

* бастапқы әлеуметтанулық ақпаратты жинау бойынша дала жұмыстарын ұйымдастыру және жүргізу процесінде зерттеуге барлық үш мақсатты топ тартылған жағдайда, нақты іріктеу респонденттердің рекрутинг мүмкіндіктеріне байланысты жоспарланғаннан өзгеше болуы мүмкін.

Күтілетін нәтижелер:

- Волонтерлік қызметтің ел дамуына қосқан үлесі көлемінің көрсеткіші;
- Зерттеудің күтілетін нәтижесі Қазақстандағы волонтерлікті өзгерту құрылымы, функциялары, тетіктері туралы жаңа білім болуы мүмкін, бұл кейіннен Волонтерлік қызметті дамыту проблемаларын шешу бойынша практикалық ұсынымдарды айқындауға мүмкіндік береді.

Ескертпе:

Экономикалық және әлеуметтік тиімділікті бағалау әдістерін тиімді интеграциялау, сондай-ақ нақты бағаланатын бағдарламаның ерекшеліктеріне қатысты бағалаудың әртүрлі әдістері мен құралдарын бейімдеу үшін мыналарды ұсынуға болады: а) нақты бағдарламаның қажеттіліктеріне және волонтерлік қызметті ұйымдастыру ерекшеліктеріне неғұрлым сәйкес келетін әдістемелердің қолда бар арсеналынан таңдау; б) нақты бағалау мақсаттары үшін әртүрлі әдістемелер мен олардың элементтерін біріктіру; в) таңдалған әдістемелер мен әдістемелер комбинацияларын шығармашылықпен дамыту және толықтыру. Атап айтқанда, шығындар мен кірістердің арақатынасына негізделген сандық, монетарлық бағалау әдістерін және әлеуметтік нәтижелерді сапалы бағалау әдістерін әртүрлі комбинацияларда біріктірген жөн.

Әлеуметтік нәтижелерді қаржылық баламаларға келтірудің шарттылығы мен салыстырмалылығын түсіну. Әдетте, мұндай трансформация жалпы тенденцияларды анықтауға мүмкіндік береді және қаржылық коэффициенттерде көрсетілген әртүрлі еріктілер бағдарламаларының әлеуметтік тиімділігін бір-бірімен салыстыруға мүмкіндік бермейді. Алайда, әлеуметтік көрсеткіштерді қаржылық мәнге келтіру жөніндегі күш-жігер әлеуметтік нәтижелерді неғұрлым жан-жақты бағалауға қол жеткізуге мүмкіндік береді.

ЕЛДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНА ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТТІҢ ҚОСҚАН ҮЛЕСІН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ

1-тарау.

Жалпы ережелер

1. Елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалау жөніндегі осы Әдістеме (бұдан әрі - Әдістеме) Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 30 желтоқсандағы № 42-VI «Волонтерлік қызмет туралы» Заңына, Қазақстан Республикасы Дін істері және азаматтық қоғам министрінің 2017 жылғы 22 ақпандағы № 15 бұйрығымен бекітілген «Волонтерлік бағдарламаларды (жобаларды) және волонтерлік акцияларды іске асыру мониторингін жүзеге асырудың үлгілік қағидаларына», Қазақстан Республикасы Дін істері және азаматтық қоғам министрінің 2017 жылғы 22 ақпандағы № 16 бұйрығымен бекітілген «Волонтерлік қызметті есепке алу тізілімін жүргізу жөніндегі үлгілік қағидаларға», Қазақстан Республикасы Дін істері және азаматтық қоғам министрінің 2017 жылғы 24 наурыздағы № 42-1 бұйрығымен бекітілген «Волонтерлік қызметтің мониторингін жүзеге асыру қағидаларына», Халықаралық еңбек ұйымы шығарған «Ерікті жұмысты өлшеу жөніндегі нұсқаулыққа»(Женева, 2011) сәйкес дайындалған. Есептеулерде мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті органның деректері пайдаланылады.⁶
2. Осы Әдістемеді келесі анықтамалар қолданылады:
 - 1) волонтер - волонтерлік қызметті жүзеге асыратын жеке тұлға;
 - 2) волонтерлік акция - волонтерлік ұйым және (немесе) волонтерлер және (немесе) волонтерлер тобы орындайтын нақты әлеуметтік бағытталған, қоғамдық пайдалы міндетті шешуге бағытталған іс-шара;
 - 3) волонтерлік қызмет - ерікті әлеуметтік бағытталған, еркін ерік қалауымен орындалатын, жеке және (немесе) заңды тұлғалардың мүдделері үшін өтеусіз негізде жүзеге асырылатын, қоғамдық пайдалы қызмет;
 - 4) волонтерлік ұйым - Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес құрылған және волонтерлік қызметті жүзеге асыратын коммерциялық емес ұйым (діни бірлестіктерді, тұтыну кооперативтерін, сондай-ақ Саяси партиялар немесе кәсіптік одақтар нысанындағы қоғамдық бірлестіктерді қоспағанда);
 - 5) волонтерлік бағдарлама (жоба) - волонтерлік ұйым және (немесе) волонтерлер және (немесе) волонтерлер тобы орындайтын іс-шаралар мен күтілетін

⁶ <https://stat.gov.kz/>

нәтижелер көрсетіле отырып, әлеуметтік бағытталған, қоғамға пайдалы міндеттерді шешуге бағытталған жүйелі шаралар кешені;

- 6) волонтерлік бағдарламаларды (жобаларды) және волонтерлік акцияларды іске асыру мониторингі (бұдан әрі - мониторинг) - волонтерлік бағдарламаларды (жобаларды) және волонтерлік акцияларды іске асыру туралы ақпаратты жинау және талдау процесі;
- 7) Волонтерлік қызметті ұйымдастырушы - волонтерлерді өз бетінше не волонтерлік ұйымдар арқылы тартатын орталық және жергілікті атқарушы органдар, жергілікті өзін-өзі басқару органдары, өзге де ұйымдар, сондай-ақ жеке тұлғалар;
- 8) Волонтерлік қызметті есепке алу тізілімі-волонтерлер, волонтерлер топтары, волонтерлік ұйымдар, волонтерлік қызметтің үйлестірушілері мен ұйымдастырушылары, волонтерлік бағдарламалар(жобалар), волонтерлік акциялар, оларды өткізу орны мен уақыты, оларды өткізуге қойылатын талаптар туралы мәліметтерді қамтитын деректер тізілімі;
- 9) мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті орган - өз құзыреті шегінде мемлекеттік статистика саласындағы басшылықты, сондай-ақ салааралық үйлестіруді жүзеге асыратын мемлекеттік орган;
- 10) волонтерлік қызмет саласындағы уәкілетті орган - мемлекет пен азаматтық сектордың өзара іс-қимылы саласындағы орталық атқарушы орган.

2 тарау.

Мақсаты мен міндеттері

Мақсаты:

Уәкілетті орган және/немесе басқа да мүдделі ұйымдар/тұлғалар жүзеге асыратын елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалауды әдіснамалық қамтамасыз ету.

Міндеттері:

- 1) Волонтерлік қызметті бағалау әдістерін санаттау және таңдау;
- 2) Волонтерлік қызметті бағалау әдістерінің мәнін сипаттау;
- 3) әдістерді қолдану алгоритмін нақтылау.

3 тарау.

Волонтерлік қызметті бағалау әдістерін санаттау және таңдау

Бағалау объектісінің критерийі бойынша Әдістеме шеңберінде макро- және мезо-деңгей шартты түрде ажыратылады.

Макро деңгей деп жалпы елдік даму түсініледі және халықаралық тәжірибені ескере отырып, волонтерлік қызметтің үлесін көрсететін неғұрлым қолайлы көрсеткіш волонтерлер көрсеткен қызметтер көлемі болып табылады.

Мезо-деңгей волонтерлік бағдарлама (жоба), акция, ұйым деп түсініледі. Осы деңгейде бағалауға арналған көрсеткіштер тізімі өте ауқымды және ең алдымен бағдарламаның (жобаның), акцияның, ұйымның жеке сипаттамаларына және олардың мақсаттарына сәйкес келуі керек.

Сонымен қатар, халықаралық тәжірибеде бағалауды жүргізуде көмекші құрал бола алатын әлеуметтік жобалардың индикаторларын дерекқорға біріктіру практикасы бар.

Санаттаудың тағы бір маңызды критерийі бағалау әдістерінің мазмұндық негіздері болып табылады. Ықтимал қолданылатын әдістердің ауқымы әлеуметтік жобалар мен бағдарламаларды бағалауда кең таралған бағалау құралдарының кең спектрімен ұсынылуы мүмкін.

Осыған байланысты волонтерлік қызметті бағалауда қазірдің өзінде жинақталған практикалық халықаралық тәжірибе маңызды. Мәселен, халықаралық еңбек ұйымы (ХЕҰ, International Labour Organization, ILO) ерікті жұмысты өлшеу бойынша нұсқаулық шығарды және қолдануға ұсынылды (2011), сондай-ақ Ресей Федерациясы жоғары экономика мектебінің ұлттық зерттеу университеті (2018) ерікті қызметтің экономикалық және әлеуметтік тиімділігін бағалауды іске асырудың әдістемелік тәсілдері мен проблемаларын қарастырды.

Екі тұжырымдамалық тәсіл ажыратылады: (1) шығындар-пайдаларды талдау; (2) логикалық құрылымдарды талдау.

Әдістердің бірінші тобына волонтерлік қызметті бағалауға қатысты барлық әдістемелік құралдардың ішінен келесі әдістер бөлінеді:

- 1) алмастыру шығындары бойынша (replacement cost);
- 2) баламалы кірістерді бағалау бойынша (opportunity cost);
- 3) инвестицияларды қайтаруды талдау (SROI);
- 4) қосылған құнды кеңейтілген бағалау (Expanded Value Added Statement немесе EVAS);
- 5) волонтерлікке инвестициялардың және волонтерлер құратын құндылықтың аудиті (Volunteer Investment and Value Audit немесе VIVA).

Әдістердің екінші тобына келесілерді жатқызуға болады:

- 1) нәтижеге қол жеткізуді бағалау;
- 2) «таза пайда» есептеу;
- 3) еріктіліктің әсерін бағалау құралдары (Volunteer Impact Assessment Toolkit, VIAT).

Әдістеме шеңберінде қолданылатын қорытынды санаттау кестеде келтірілген

Бағалау объектісінің деңгейі	Әдіснамалық тәсілдер	
	Шығын-пайда талдауы	Логикалық құрылымды талдау
Макро деңгей	алмастыру шығындары бойынша	
	баламалы кірістерді бағалау бойынша	
Мезо деңгей	инвестицияларды қайтаруды талдау	«таза пайда» есептеу
	қосылған құнды кеңейтілген бағалау	нәтижеге қол жеткізуді бағалау
	волонтерлікке инвестициялардың және волонтерлер құратын құндылықтың аудиті	еріктіліктің әсерін бағалау құралдары

ХЕҰ-ның ерікті жұмысты өлшеу жөніндегі нұсқаулығына сәйкес елдің «алмастыру шығындары бойынша» әдісін қолдану ұсынылатынын атап өткен жөн.

4 тарау.

Қолданылатын әдістердің мәні

Алдыңғы 2-тарауда аталған әдістердің әрқайсысының өзіндік ерекшелігі бар және әр жағдайда белгілі бір әдісті қолдануды таңдау олардың мазмұндық сипаттамаларына байланысты болады:

Алмастыру шығындары бойынша. Бұл тәсіл еріктілік қызметті алушы үшін, демек, жалпы қоғам үшін алмастыру шығындарын есептеуді білдіреді. Бұл тәсіл еріктілер жұмысының бенефициарлары, егер олар жұмыс үшін біреуге ақша төлеген болса, жұмсауға тура келетін соманы көрсетеді, бұл волонтер ақысыз түрде жасайтын ерікті жұмыстардың құнын есептеу.

Баламалы кірістерді бағалау бойынша. Негізінен, волонтерлік қызмет субъектісі үшін волонтерліктің экономикалық құндылығын өлшейді, волонтерлік жұмыс сағаттарына, егер сол сағат ішінде волонтер басқа жерде тұрақты жұмыс істеген жағдайда табатын, орташа жалақысын береді. Алайда, кейбір есептерде сарапшылар ерікті уақыт жұмыс емес, бос уақытты ауыстыру деп санайды және бұл жағдайда еріктілерге тағайындалған жалақы нөлге тең болады.

Қосылған құнды кеңейтілген бағалау. Бұл еріктілер қызметінің әлеуметтік нәтижелерін үш сатылы ақшалай баламада көрсетуге мүмкіндік беретін балама және алмастыру құнын есептеу әдістерінің қоспасы.

Волонтерлікке инвестициялардың мен волонтерлер құратын құндылықтың аудиті. Волонтерлік қызметке салынған қаражаттың тиімділігін, салынған әрбір ақша бірлігіне қайтаруды көрсетеді.

«Таза пайданы» есептеу. Еріктілердің еңбегін пайдаланумен байланысты артықшылықтар мен қиындықтарды бірыңғай мәнге келтіруге ұмтылады және тиісті бірыңғай көрсеткішті шығаруға көмектеседі. Бұл әдіс әлеуметтік нәтижелердің сандық мәндерін оларды қаржылық баламаларға келтірместен алуға мүмкіндік береді.

Нәтижеге қол жеткізуді бағалау. Жобаны жүзеге асыру барысында қойылған мақсатқа қаншалықты қол жеткізілгені туралы ақпарат алуға бағытталған. Нақты жазылған мақсаттар; күтілетін нәтижелер; индикаторлар қажет.

Еріктіліктің әсерін бағалау құралдары. Бұл құралдар еріктіліктің еріктілерге, ұйымға, бенефициарларға және кең қоғамдастыққа әсер етуіне бағытталған, ал бұл топтардың пайдасы физикалық, адами, экономикалық, әлеуметтік және мәдени капитал тұрғысынан сипатталады.

5 тарау.

Әдістерді қолдану алгоритмі

5.1

Макро деңгейдегі волонтерлік қызметтің үлесін бағалауды ХЕҰ ұсынымдарына сәйкес «алмастыру шығындары әдісімен» жүзеге асырған жөн.

Есептеу тәртібі.

Волонтерлер көрсететін қызметтердің көлемі волонтерлік қызметтің туындысы (адам-жыл) және олардың шартты жалақысы ретінде есептеледі.

Есептеу формуласы.

$$ВҚЖҰ = ВЖС \cdot (ОАНЖ \cdot 12)$$

мұндағы, **ВҚЖҰ** - волонтерлік қызметтің жиынтық үлесі;

ВЖС - волонтерлердің жылдық саны: толық жыл жұмыс істеген волонтерлер саны (мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті органның деректері мен өндірістік күнтізбеге сәйкес есептік шама);

ОАНЖ - жұмысшылардың орташа айлық номиналды жалақысы (мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті органның деректері бойынша) Экономикалық қызмет түрлері бойынша;

Волонтерлердің жылдық санын есептеу үшін волонтерлік қызметтің бір жылдағы (адам-сағат) жиынтық мөлшерін өндірістік күнтізбеге сәйкес жұмыс уақытының нормасына бөлу қажет.

Есептеу формуласы.

$$ВЖС = \frac{ВҚЖМ(\text{адам-сағат})}{ЖУН(\text{сағат})}$$

мұндағы, **ВЖС** - волонтерлердің жылдық саны: толық жыл жұмыс істеген волонтерлер саны (өндірістік күнтізбеге сәйкес есептік шама);

ВҚЖМ - волонтерлік қызметтің жылына жиынтық мөлшері (адам-сағат) (мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті органның деректері бойынша есептік шама);

ЖУН - өндірістік күнтізбеге сәйкес жұмыс уақытының нормасы.

Волонтерлік қызметтің жиынтық мөлшері «Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының негізгі индикаторлары: 7.4 «Түрлері және жұмсалған уақыт мөлшері бойынша волонтерлік қызметпен айналысатын халық» экономикалық қызметтің негізгі түрлері бөлінісінде статистикалық есептілік шеңберінде қолданылатын санаттар

бойынша волонтерлердің туынды санын және волонтерлік қызмет сағаттарының санын қосу арқылы есептеледі.

Сонымен қатар, санаттарда соңғы айда мұндай жұмысқа жұмсалған сағаттардың орташа мәнін, ал 41 және одан жоғары санаттарда төменгі деңгейді алған жөн.

Есептеу формуласы.

$$ВҚЖМ = \left(\left(\frac{0+5}{2} \cdot BC \right) + \left(\frac{6+10}{2} \cdot BC \right) + \left(\frac{11+15}{2} \cdot BC \right) + \left(\frac{16+20}{2} \cdot BC \right) + \left(\frac{21+25}{2} \cdot BC \right) + \left(\frac{26+30}{2} \cdot BC \right) + \left(\frac{31+35}{2} \cdot BC \right) + \left(\frac{36+40}{2} \cdot BC \right) + \left(\frac{41}{2} \cdot BC \right) \right) \cdot 12$$

мұндағы, **ВҚЖМ** - волонтерлік қызметтің жылына жиынтық мөлшері (адам-сағат) (мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті органның деректері бойынша есептік шама);

BC - экономикалық қызмет түрлері бөлінісінде тиісті топтағы волонтерлердің саны (мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті органның деректері бойынша).

Бұл ретте «Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының негізгі индикаторлары: 7.4 «Түрлері және жұмсалған уақыт мөлшері бойынша волонтерлік қызметпен айналысатын халық» статистикалық есептілігіне сәйкес волонтерлік қызмет қызметтің 13 түрі бойынша жіктеледі, ал орташа айлық атаулы жалақы бойынша деректер Экономикалық қызмет түрлері бойынша сараланады.

Осыған байланысты волонтерлік қызметтің үлесін неғұрлым дұрыс есептеу үшін «Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының негізгі индикаторлары: 7.4 «Түрлері және жұмсалған уақыт мөлшері бойынша волонтерлік қызметпен айналысатын халық» статистикалық есептілігіне сәйкес Экономикалық қызмет түрлері мен қызмет түрлерінің өтпелі кілттерін қолдану қажет.

Осылайша, волонтерлік қызметтің барлық субъектілерінен: волонтерлерден (жеке тұлғалардан) және волонтерлік ұйымдардан елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына волонтерлік қызметтің қосқан үлесін бағалауға болады.

Сонымен қатар, еріктілер ұйымдарының елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін бөлек бағалауға болады.

Есептеу тәртібі.

Волонтерлік ұйымдар қосқан үлесінің бөлігі волонтерлік ұйымдар қосқан үлесінің ВҚЖМ-ға қатынасы ретінде есептеледі.

Есептеу формуласы.

$$ВҰҰ \text{ бөлігі} = \frac{ВҰҰ}{ВҚЖМ}$$

мұндағы, **ВҰҰ** - волонтерлық ұйымдардың үлесі;

ВҚЖМ – волонтерлік қызметтің жиынтық мөлшері.

ВҰҰ-ні есептеу волонтерлік ұйымдар қызметкерлерінің жиынтық санын және ірілендірілген қызмет түрлері мен экономикалық қызмет түрлері бойынша орташа айлық атаулы жалақыны көбейту жолымен жүргізіледі.

Есептеу формуласы.

$$ВҰҰ = ВҰҚЖС \cdot (ОАНЖ \cdot 12)$$

мұндағы, **ВҰҚЖС** – волонтерлық ұйымдар қызметкерлерінің жиынтық саны;

ОАНЖ – кәсіптердің ірілендірілген түрлері және экономикалық қызмет түрлері бойынша орташа айлық номиналды жалақы (мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті органның деректері бойынша).

Волонтерлік ұйымдар қызметкерлерінің жиынтық санын есептеу үшін волонтерлік қызмет мониторингін жүзеге асыру қағидаларына сәйкес жүзеге асырылатын волонтерлік бағдарламаларды (жобаларды) және волонтерлік акцияларды іске асыру мониторингі шеңберінде волонтерлік қызмет саласындағы уәкілетті орган біріктіретін әкімшілік деректер қолданылады.

Бастапқы деректерді волонтерлік қызметті ұйымдастырушылар «Волонтерлік қызметті есепке алу тізілімін жүргізу жөніндегі Үлгілік қағидалармен»⁷ бекітілген волонтерлік қызметті есепке алу тізілімін жүргізу нысаны бойынша қалыптастырады.

Бұл ретте сауалнамаға сәйкес волонтерлік қызмет қызметтің 13 түрі бойынша санаттарға бөлінеді. Бұл ретте орташа айлық атаулы жалақы бойынша деректер экономикалық қызмет түрлері бойынша сараланады.

Осыған байланысты волонтерлік қызметтің үлесін неғұрлым дұрыс есептеу үшін экономикалық қызмет түрлерінің және халықтың жұмыспен қамтылуын іріктеп зерттеу сауалнамасының қызмет түрлерінің өтпелі кілттерін қолдану қажет.

Сондай-ақ кәсіптердің ірілендірілген түрлері мен экономикалық қызмет түрлері бойынша орташа айлық атаулы жалақыны және волонтер сауалнамасының мәліметтерін дұрыс қолдану мақсатында өтпелі кілттерді пайдалану қажет.

Мездеңейде волонтерлік қызметтің экономикалық тиімділігін бағалау (акция/жоба/бағдарлама/ұйым).

⁷ <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1700015101>

5.2

Шығын-пайданы талдау тәсілі

- волонтерлікке инвестициялардың және волонтерлер құратын құндылықтардың аудиті;
- -қосымша құнды кеңейтілген бағалау;
- инвестициялар қайтарымын талдау.

Бірыңғай кезеңдер:

- 1) волонтерлік қызметке байланысты барлық шығындарды есептеу;
- 2) акцияның/жобаның/бағдарламаның/ұйымның пайдасын (нәтижелерін) сандық (ақшалай) түрде айқындау;
- 3) шығындар мен пайдаларды салыстыру.

«Волонтерлікке инвестициялардың және волонтерлер құратын құндылықтардың аудиті» (VIVA) әдісі бойынша есептеу мысалы.

Бұл әдісті таңдау салыстырмалы түрде төмен еңбек сыйымдылығына, есептеудің қарапайымдылығына және «шығын-пайданы талдау» тәсілінің барлық әдістерінің негізгі принциптерін қамтуға байланысты.

- 1) Волонтерлер инвестицияларының жалпы сомасы волонтерлердің болуына байланысты барлық шығыстарды көрсетеді.

Еріктілердің инвестицияларының жалпы сомасы

Шығындар категориясы	Шығындарды детализациялау	Сома
Тамақтану	Ресми операциялар/іс-шаралар үшін еріктілерге ұсынылатын тамақтану / жеңіл тағамдар	...
Тасымалдау	Еріктілердің өз міндеттерін орындау үшін жұмсаған іссапар шығыстары	...
Жабдықтау	Еріктілерге берілген жабдық	...
Білім алу шығындары	Әлеуетті арттыру шеңберінде волонтерлерді техникалық оқытуға арналған шығыстар	...
Тұру	Еріктілерді орындарға орналастыру	...
Ынталандыру	Еріктілер марапаттары, жетондар, сыйлықтар, кәдесыйлар	...
...		...
Барлығы		...

- 2) содан кейін волонтерлер орындайтын функциялар және әрбір қызмет түріне жұмсалған уақыт талданады, сондай-ақ нарықтық жалақы бойынша баламалы ақы төленетін жұмыспен салыстырылады. Бұл есептелген сома -егер қызметкерлер сол жұмысты орындау үшін жалданған болса, қанша төлеу керек екендігін көрсетеді.

Волонтерлік қызметтің құны

Волонтердің ролі	Баламалы ақылы жұмыс	Жұмыс істеген уақыт мөлшері	Еңбекақы	Еріктілердің жалпы құны
Көмек көрсету жөніндегі қызметкерлер	Әлеуметтік қызметкер
Мейірбике	Мейірбике
...
Барлығы				...

3) бұдан әрі формула бойынша волонтерлікке инвестициялар және волонтерлер құратын құндылықтар коэффициентін (VIVA) анықтаймыз.

Есептеу формуласы.

$$VIVA \text{ коэффициенті} = \frac{ВИЖС}{ВҚЖҚ}$$

мұндағы, **ВИЖС** - волонтерлар инвестицияларының жалпы сомасы;

ВҚЖҚ - волонтерлық қызметтің жалпы құны.

Коэффициент волонтерлік қызметті ұйымдастыруға жұмсалған шығындардың өтелімділігін көрсетеді. 1-ден асатын коэффициент мәні, жалпы алғанда, акцияны/жобаны/бағдарламаны экономикалық негізделген деп сипаттайды.

5.3

Логикалық құрылымдарды талдау тәсілі

- нәтижеге қол жеткізуді бағалау;
- «таза пайданы» есептеу.

Бірыңғай кезеңдер:

- 1) нәтижелерді сандық мәнде айқындау;
- 2) нақты нәтижелерді анықтау;
- 3) жоспарлы нәтижелерге қол жеткізу дәрежесін айқындау.

«Нәтижеге қол жеткізуді бағалау» әдісі бойынша есептеу мысалы.

Бұл әдісті таңдау салыстырмалы түрде төмен еңбек сыйымдылығына, есептеудің қарапайымдылығына және «Логикалық құрылымдарды талдау» тәсілінің барлық әдістерінің негізгі принциптерін қамтуға байланысты.

Логикалық модель-бұл бағдарлама картасы. Модель ұсынылатын қызметтер мен қол жеткізілетін нәтижелер арасындағы байланыс туралы жалпы түсінік береді.

- 1) қажетті нәтижелерге қол жеткізуді бағалау үшін келесі параметрлер нақты анықталуы керек (акция/жоба/бағдарламаны әзірлеу кезеңінде): (1) мақсаттар; (2) күтілетін нәтижелер; (3) күтілетін нәтижелерге қол жеткізуді сипаттайтын индикаторлар.

Бұл кезең логикалық өзара байланыс (мақсат - күтілетін нәтижелер - индикаторлар), сондай-ақ сандық индикаторларды сапалы пысықтау тұрғысынан маңызды болып табылады.

Осыған байланысты, шетелдік практикада волонтерлік жобалар мен бағдарламаларды іске асыру практикасына негізделген әртүрлі көрсеткіштер мен индикаторлардың көптеген дерекқорлары бар.

Ұсынымдар волонтерлік қызмет саласындағы уәкілетті органның платформасында Қазақстанда іске асырылатын жобалар мен бағдарламалар негізінде көрсеткіштер мен индикаторлардың ұқсас базасын қалыптастыру қажеттілігін білдіреді.

- 2) нақты көрсеткіштерді анықтау мақсатында акцияны/жобаны/бағдарламаны іске асыру туралы ақпараттың сапалы жиналуын қамтамасыз ету өте маңызды.
- 3) жоспарлы индикаторлар мен олардың нақты көрсеткіштерін салыстыру қажет.

Күтілетін нәтижелерге қол жеткізу дәрежесі

Индикатор атауы	Жоспарлы көрсеткіш	Нақты көрсеткіш	Ауытқуы	Ескерту (қол жеткізбеу себептері)

Жоғарыда баяндалған ақпараттың негізінде күтілетін нәтижелерге қол жеткізу дәрежесі айқындалады және тиісінше қойылған мақсатқа қол жеткізу/қол жеткізбеу туралы ұйғарым шығарылады және сайып келгенде, акцияны/жобаны/бағдарламаны іске асырудың табыстылығы бағаланады.

6 тарау.

Қорытынды ережелер

Осы Әдістеменің баяндалған волонтерлік акциялар, жобалар мен бағдарламалар шеңберінде волонтерлік қызметті бағалау әдістері ұсынымдық сипатқа ие.

Мақсаттар, іске асыру әдістері, қол жетімді ақпарат, ресурстар бойынша олардың алуан түрлілігін ескере отырып, жоғарыда аталған барлық факторлардың әсерін теңестіре отырып, тиімділіктің жоғары деңгейімен қолдануға болатын бірыңғай, стандартталған әдісті анықтау мүмкін емес.

Халықаралық тәжірибе волонтерлікті бағалау саласында қандай да бір шаблондық шешімдердің жоқтығын көрсетеді, сонымен қатар волонтерлік қызмет үшін пайдаланылуы мүмкін әлеуметтік жобаларды/бағдарламаларды бағалау бойынша әдістердің кең спектрін қолдануды көрсетеді.

Сонымен қатар, бағалау қызметі ғылыми пән тұрғысынан динамикалық дамумен сипатталады, жаңа тәсілдер пайда болады, қолданыстағы тәсілдер бейімделіп, өзгертіледі.

Сонымен, осы әдістеде көрсетілген әдістерді ұстану қажет, дегенмен, басқа әдіснамалық құралдар, әр жағдайда оларды қолданудың прагматизмі мен ұтымдылығына байланысты, қолданылу әлеуетіне ие болуы мүмкін.

Волонтерлік қызметтің үлесін бағалау әдістемесін жетілдірудің тағы бір маңызды перспективалық бағыты іске асырылатын бағдарламалар (жобалар) мен акциялар бойынша көрсеткіштер базасын қалыптастыру болып табылады.

*Нұр-Сұлтан қ., 2020. «ARTFXKZ» баспасы
тел.: +7 (705) 580-333-8
instagram: artfxkz*

Суретке мұқабаның - сайт <https://barcelonalife.guttmann.com>